

« **Van Nu & Straks** » heeft een tweevoudig doel.

Het is vooral : het tijdſchrift der jongeren uit Zuid-Nederland, uiting van het willen & denken der laatſtgekomenen, — zonder tiſche dogmata, zonder ſchool-ſtrekking — een vrij voorhoede-orgaan gewijd aan de kunſt van Nu, nieuwſgierig naar de kunſt-nog-in-wor- – die van Straks — hier en in 't buitenland.

Die uitgave vormt ook een werk van boek-kunſt, door kunſtenaars jk verzorgd, en waarin zoo weinig mogelijk aan 't werktuiglijk iëele zal worden overgelaten.

Er wordt van dit tijdſchrift eene reeks van tien nummers uitgegeven.

Beſtuur : Pachécoſtraat, 81, Bruſſel.

Phototypie E. Aubry Bruxelles

X. Mellery Invenit et Delineavit

van Geluk.

Hooger dan ſchijn
van 't menſchen-zijn
in grijze guurheid
droef neêrgebogen,
— vèr bôven logen
van levenſbanden,
wilde ik gebouwd een hemel voor mijn puurheid,
als prinſekind van langverloren landen.

O ijſglanzige wijdte mijner landen,
ijſlichtend licht doorſchijnend als goudraggen bevend!
o recht, en bleek van kuiſchheid, herléven
kind! mijn kryſtallen ziel in mijn handen!

Over mijn ſtille handen
gevouwd in offerande
glijden lichtwaduwingen...
— verre herinneringen
ſuizelen rond mijn oogen
volzalig neêrgeloken...

De zilvrige miſten
langs 't uitgewiſchte
hel verregezicht,
en 't water, en 't maagdenaakt morgenlicht
dat bloeſemt in hemelſche lelieperken,
het ſtraalt al uit mij als innige bede,
't weerkaatſt mijn ziel van zondagſvrede.
— ſtil opengeruiſcht, als engelenvlerken...

Stoeten blankvoetige droomen, zingend,
gaan voorbij naar omhoog, met lange gewiegel...

Zij ſchouwt, mijn Ziel, in de ziel aller dingen,
lachend en kalm, als in wondre Spiegels.

Heimwee.

Hij werd wakker, zijn hoofd zwaar, als in watergefoes, onbewuft, half in dien droom nog, — met onbekende & onruftige vergezichten, wegen uitfchuivend naar vèr-weg...

De flauwe morgen die in de kamer was ging vóór zijn oogen open. De dingen ftonden in donkervaag gelijn, alles vaft wezenlijk. Hij voelde zich zoo moê-beklemd, laf van zijn vleefch, heel zijn lichaam af-moê, & wendde zich nog eens om in fluimering, & bleef wat liggen op den rug lang-uit, ftarend. En een logge moeite om eindelijk uit het bed te glijden. Onzeker gemijmer, griezelig & verkleumd, in het hoofd.

Weer een dag die begon! De morgen fchaduwde het lange kruis der venfterramen op de vaal afgetaande rolgordijnen, waaronder een licht oudwit, een matte miftlicht doorfpleet, & vulde met diffuze bleekheid — glimmig op een fomber meubel — tusfchen het opgaan der wanden de héél-ftille & toeë tapijtkamer.

Die kamer fcheen hem zoo vreemd, alfof daar zooeven iets gebeurd ware, alfof daar nog een ontaftbare aanwezigheid...

Hij ging kijken naar de pendule op de marmerfchouw — een verouderde pendule met onuitftaanbare bizonderheden, haar infektgetik cadanfeerde het ftilzwijgen langdurig, in de holle kamer. Het was bijna zeven uur. Hij begon zich te kleeden, treuzelig, gedachtenijl.

Een dag als gifteren, als morgen; alles wezenlijk, gewoon. En, toen hij de gordijnen optrok, hetzelfde licht — als gifteren, als morgen — dat zich op dezelfde zwaardonkere ladetafel, en glad op dien killen

ſpiegel, vaſtſtelde — uitgeſchenen op de afgegane bloemen der deurbehangſels, & wat gelend dien ivoren Chriſtus boven 't bed, met een glanſje op zijn puntige knieën.

Het ſcheen hem dat hij zich iets moeſt herinneren... Er was iets gebeurd, het was hem alſof hij, in wie weet welk drama, een vergeten rol had geſpeeld, heel-en-al vergeten.... Gedroomd.... hij had zeker gedroomd, dezen nacht....

En zijn geeſt neêr in een korte duizeling... En, ineens, zoo hij voor den ſpiegel ſtond, deed dat ſpiegelvlak hem denken aan een kalm breed water, ergens gezien, — elders... Maar 't was vergeten,... verloren!...

Neen, hij zag het nu terug in een vluggen ſchijn: hij had gedroomd van een hoofd, een vrouwehoofd, een lang kwijnend gezichtje, heel dun de lippen & glimlachend vreemd. Maar in welk ingebeeld & geeſtelijk land had hij dat gezien? in welke pleinen van droomen?... O ja, hij wiſt nu: een lange vlakte lag, van groenlichtend water, & weggedampt in horizonnen. Alles te ſchoon, ontruſtend ſchoon. En hij was daar, vond alles heel natuurlijk. Hij zag hoe 't water ſtil afemde, — & uit de ſlingeringen & de rappe groenglanſen was opengebloeid & gerezen, met de twee ovalen der oogen die waren als zeer vreemde zeebloemen, dat vrouwehoofd.

Hij wiſt dat het komen moeſt, & was eerſt niet verwonderd. Het wiegelde langzaam in kringelingen van licht, & alleen bleef onbeweeglijk de blik der groenachtige kryſtaloogen, de dichtgenepen lipjes wenkten met den glimlach van een verſmadend & pruilend kind. En men raadde het lichaam ſtengelſlank, & twee zeer kleine borſten, met daarrond de zoutringen van 't water.

Hij werd nu bevreeſd dat alles zoo bladſtil bleef, rond dat geheimzinnig hoofdje dat onbekende, geduchte machten moeſt bezitten... Waarom dàar ineens zoo opgeboren voor heur eigen ſchoonheid, ach zoo tenger? En wat ſcheen dat hoofdje haar te zwaar, het broze meiſje!... Het

wiegelde langzaam heen & weer boven het water in een onverſchillig lui gedans... En toen was er iets gebeurd, handjes om zijn ſchouders geſtrengeld als zegels op zijn vleeſch, & die oogen, die breede oogen waren een licht in heel zijn vleeſch... Hij wiſt niet meer, hij wiſt niet meer, maar hij was zoo bang & doodgelukkig, het was in hem een roodſombere ſchittering... Nochtans, alle dingen keken met zonderlinge ijle gezichten, in dat wijd & open & bijna pijnelijk ſtilzwijgen, buiten de tijden.

En daarna, wat ?... Vergeten weer, verloren ! Hij kon zich niets meer bepaald herinneren, & bleef halfgekleed, met den elleboog geleund in het oorkuſſen, op den kant van 't bed zitten, — zoekend in zijn geheugen. Maar het waren alleen onafzienbare perſpectieven, monumentaal, onverdraaglijk ſtom geheim, onzeker, in plechtigheid ontzettend... Hij had van dien droom een rilling behouden door zijn arme leden, een naſmaak van bevend geluk & leêge zwaarmoedigheid tevens, — den zoeten ſlimmen ſmaak van een wrange vrucht, — & dan, al dat ontbrekende, dat twijfelachtige...

« Ik heb toch wat anders gedroomd, mijmerde hij, er moet daar nog iets zijn, ergens in de kelders daar... in de terrae incognitae van mijn geeſt... » & zijn gedachten aaneengeregen gleden ver door 't onzinnige, zonder aan te landen.

« Belachelijk, dat zoo te betreuren, een verloren droom.... *iets dat men niet kent...* »

Maar terwijl hij zijn veſt aantrok, vaarde zijn gepeins af in een ander richting : « Waarom heb *ik* dat gedroomd ? Paſſies miſſchien die 'k zelf niet beſpeurde,... onderzeeſche ſtroompjes... — Zoo'n hoofd moet ik nochtans ergens, ergens gezien... Ik heb er al veel gezien die mijn verlangen waren, maar ze zijn nu zoo ver reeds van mij, ze zijn zoo te loor geſchemerd in de violette avonden, dat haar lippen en haar oogen als aſch ſchijnen... — Maar dìe lippen, dìe oogen !... Hoe ver

van al mijn schamele liefdegevalletjes ! Mijn arme popliefjes, met haar niet te dulden hoerengevoelerigheid, kunnen zoo'n onmogelijk raadseltje niet weerkaatsen op mijn droomen, zoo'n absurde kindje... »

« Droomen... en slapen... Mysteries toch !... Al ons daden zijn schrikkelijke mysteries... » En hij draaide nu weer rond de Geheimenis, die hij sedert eenigen tijd in alles terugvond, & rond zich overal zag. En iedermaal dat hij de oogen sloot & over zijn eigen ziel boog, zag hij ze weer in den somberen spiegel van die diepte.

Onbewust was hij uit de kamer getreden. En dat nutteloos gemijmer langzaam klaarde weg, & nu het werktuiglijke van daden der gewoonte.

De breede trap daalde in 't onbewogen morgenstilzwijgen. Van omhoog uit een glazen dak scheen als door een laag sneeuw wat koude dag neêr, rijzend op het mahoniehout der rampen. Maar op de helft der treden tegen den muur, & van treê tot treê degradeerend, & onder de trap, schaarde nog halfduister, dat verging beneden in groote rechte schaduwen. En al dat zoo eenzaam droef, in zijn kalme ernstige rijkheid,— & de roode tapijten verdoofden de stappen.

Slechts kwam van beneden uit de keuken opsuizen een zachte zingzang van kokend water, als de stem van een goed oudje, & men hoorde de meid rondgaan, zonder haast in haar bezigheden.

Het geheele huis was altijd stil, — in die doodafgelegen patriciërswijk van woningen met dichtgeloken oogen. De breede plechtigheid van de trap sliep, soms kraakte een trede onder den voet. En de stucwanden die blind opvlakten stonden in twijfeligen morgenschemer & hooge stilte.

In de eetzaal ook, beneêen, alle dingen stom. Als een kamer sedert

lang gesloten, alles op zijn plaats gebleven sedert lang. Alle dingen daarin duister, hoekig met enge lichtschijnen ; donkergesmoord de oude schilderijen in oudvergulde lijsten ; & de groote schaduwen der behangsels, & de eiken meubelen massief, ongemakkelijk. Door groenachtige loodruitjes zag men op een weinig tuin, een smal grijs afgepeld grasplekje.

De meid, binnengekomen met een goeiendag-gemompel, bracht de koffie & de melk, die ze voorzichtig schonk met haar bloedlooze handen, verteerde kwezelhanden.

« Geen brief voor mij ? » vroeg hij, even opkijkend (Misschien een vriend... wat nieuws...)

— Nee, meneer. — Ze sprak de woorden onverschillig koel weg, & bleef daar staan met haar ronde oogen, wachtend, de twee handen op tafel gekneukeld. En na een oogenblik ging ze weêr uit, met een geschuif van haar muiltjes.

Hij nam de courant die voor hem lag & begon, den mond vol, iets te lezen over vooruitgang. Maar hij vond het artikel walgelijk, schoof weldra het papier weg. En hij bleef voorteten, over het kopje koffie, starend vóór zich.

Die courant deed hem denken aan de verveelde mediocriteit die hij meêleefde — aan zijn studentenleven, een leven als van een ambtenaar, een stadhuisklerk — het telkens weêrkomen derzelfde uren, alles ingeschikt & geregeld — altoos draaien in den circus der nuttelooze daden — ironisch, zoo droef ironisch praten met onverschilligen & hatelijken, &, met de liefde voor het misschien nooit te verwezenlijken in zich overeind, met die passie van 't onmogelijke als een rechtoplange vlam in zich overeind, gaan door het gekriel der kudde-menschjes, met

gebaren, en in dat gedrang moeten meêloopen, & zijn droomen moeten opſchorſen, van dag tot dag & van jaar tot jaar altoos opſchorſen. dat was nog het droefſt...

O zich opſluiten om eens duchtig te werken, met zijn plannen & zijn kunſt alleen, & al de kleinzielige vrienden loſlaten die toch niets willen verſtaan van uw innig leven, & geen wijven meer...

En in ééns herinnerde hij zich weer dat vrouwkindje uit den droom... Het was hem vreemd te moede, alles te twijfelachtig, al die gedachtewaſems verſchaald, in de limben van zijn geeſt.

Hij had toch méér gedroomd, er was nóg iets gebeurd... Maar dat was allemaal onzichtbaar geworden, hij zou het nooit meer zien miſſchien, nooit meer... — En hij bleef daar zitten, met zijn nutlooze handen.

Dat wiegelend hoofdje! als een lichtvleeſch geworden rytmus, als een kryſtalliſatie in dagglorie!... Daar opgerezen alleen voor zijn verliefde oogen... En daarbij de perverſiteit van dat onnatuurlijke, — het groote myſterie van al wat volledig ſchoon is...

En zijn gedachten nu gingen op in licht lijnengedein: o beminnen zoo een kind in de twijfelige dagen van het vrouw-worden, wanneer de broze ziel geheimzinnig openbloeit van verlangen! O beminnen zoo een vreemde kind met een onſchuldig & aandachtig voorhoofdje, vol ſchikſels die 't zelf niet kent & als verwonderd van zijn eigen leven... Spreken tot die ſtil dichtgelaten oogen, & met een zacht gekreun heel-en-al willen vergaan in dat lang donker haar dat is als een trage ſtroom in den avond...

Hij wreef zich de moeë oogen, & ſchoof zijne taſſe wat verder, & leunde zich op: « Ba! onmógelijke dingen... — En indien ik dát moeſt zien, hoe leêg miſſchien die liefde, hoe onzeker, hoe ingebeeld... Weer alles door mijn verſtand alleen... En waarſchijnlijk zou ik nog te lui zijn om de handen uit te reiken naar zoo iets... »

Hij had zooveel liefde nochtans in zich, zooveel liefde die nutteloos bleef! En zelfs niet weten wat men verlangt, & zelfs niet kunnen lijden... Zijn ziel was als een fomber en oud winkeltje, waarin men, met de wintermiften, reeds 's middags gas moet ontfteken.

En plots in hem de neiging om zich los te fcheuren uit het ftilzwijgen rondom en boven, om luid te lachen, veel lachen of weenen, hij wift niet... Hij bleef ftaan voor 't open piano, & liet zijn duim glijden over de ivoren toetfen van 't een einde der fchaal tot het andere. De klanken volgden opeen, wakkergetokkeld, in rap gedribbel loopend op tot den witften difcant, om van daar weêr af te rijzen in een fleep van geluiden tot de laagfte langzware noten, waarop hij bleef flaan, eentonig hardnekkig flaan op dezelfde fombere noten flaan, al de vingers op de toetfen vallend opengefperd...

Het barbaarfch geklank vloog & toefde wat in trillingen, & ademde langzaam uit tegen de wanden, — terwijl hij mijmeren ging vóór de fmalle ruitjes — waardoor hij het alleenig tuintje kon zien, met de dorre blâren op den grond geplakt en roeftend onder de dunne herfftregens.

(... De droefheid der pure avondfchemeringen, der wijde roze fchemeringen, in een verre haven, waar men heel vergeten ftaat...)

— Het geheele huis was weer in hoog ftilzwijgen.

Gust Vermeylen.

I

In 't hoog geheim van 't grondelooze wezen,
ter kruin, omvloeid van eeuwge morgenlichten,
is 't door geen Lot of Wereld te verwrichten,
't verheerlijkt Ik in glorie opgerezen.

En voor 't Algoede-Alſchoone, 't Onvolprezen,
gaan duiſternis en ſchemeringen zwichten,
en ſtijgt uit immer nieuwe vergezichten,
de pſalm van vreugd en weeën uitgelezen.

'k Voel me eeuwig boven 't eigen menſch-zijn gloren,
en ginds het klein, heel ver gekriel der menſchen
op aarde, in mijn oneindigheid verloren.

Naar de eigen Glorie vlammen liefde en wenſchen,
en 'k voed — o bloedwet door mij-zelf geſchreven! —
mijn eigen Godzijn met mijn eigen leven.

II

Uit zelf behagen in mijn doen en trachten
heb ik de dingen naar mijn beeld in 't leven
geroepen en aan alles van mijn krachten
en diep gevoel den ſtempel ingedreven.

Met hooge goedheid loon ik 't laag verachten
der ſchepſlen, die mijn liefdewet weerſtreven.
'k Voel deernis met hun vreugde, met hun ſmachten,
want 't is toch m-ij-n wil, dat ze aan de aarde kleven.

Mijn adem waait langs de ongemeten zeeën,
waait door het matelooze ruim der tijden,
van liefde zwanger, eindloos zwaar van weeën;

en 'k voel een klagen uit de onpeilbre verte
opſtijgen tot mijn innig-hoog verblijden,
— ſtem van 't Heelal... ſtem van mijn eigen herte.

III

Mijn Godheid weeft het ſtevig rag der draden,
de onvoelbre draden, die me-zelf omgeven.
Aan 't oude ſtreven hangt het nieuwe ſtreven,
op de oude daden stronklen nieuwe daden.

En hoop en liefde, wanhoop en verſmaden,
't wordt tot éénzelfde keten ſaamgeweven.
Nauw buiten mij, tot eigen goed, gedreven,
zoek ik mij-zelven weêr, met rouw beladen.

En 'k voel het ruſtloos in mijn eigen kloſſen,
het wentelboutje, en 't net des levens ſpinnen,
het ſtaalnet, waar me géén kan uit verloſſen.

Mijn Godheid, tronend — o zoo ſtout — daarbinnen,
U ſmeek ik — 'k heb U de almacht toch geſchonken —
den band te ſlaken door U-zelf geklonken.

IV

Mijn almacht is onmachtig. — Uit mijn hert
was kracht van trots ontſtaan, die onmacht baarde.
Het beeft en ſchokt en brokkelt waar ik terd
in rood verlangen langs mijn zwenkende aarde.

Wat ben Ik ? Wat is Schoonheid, Liefde, Smert ?
O twijfel ! 't hoog gevoel van eigenwaarde,
en alles wat uit mij geboren werd
zinkt weer in 't Niet, dat droom noch Godheid ſpaarde.

Mijne almacht in het ſtof ! 't Heelal een logen !
en eeuwig Niet in 't hart, en zelfs geen pijn...

En voor den kouden, drogen blik der oogen,
de aarde en de menſchen, zielloos als ze zijn !

Ik voel, o God ! in deemoed neergebogen,
den zachten weemoed van uw verren ſchijn.

Wrangheid.

Ik heb weer, tuk op de oude mijmeringen,
't bevallig kronkelende dal doorloopen
waar eens mijn kinderlijke ſtappen gingen
in dartlen levenſluſt en dwepend hopen ; —

bij d'ommezwaai der heimelijke paden,
weer ſchielijk de onverwachte vergezichten
zien ſcheemren, die in blauwe dampen baden,
en eens, zóo lokkend, voor mijn treden zwichtten.

Het goud des avonds vloeide van de delling
waarboven 't geel azuur des hemels trilde ;
geen droom meer, die me, ſtijgend langs de helling,
in ruſteloozen gang naar hooger tilde !

'k Ontwaarde, van den rug der heuvelketen,
weer 't oude kalm gehucht wiens lage daken
zoo vreedzaam hurkten, grillig rondgesmeten,
en rood en ros van 't schuinse zomerblaken.

Nog kon mijn blik langs wondre lijnen zweven...
Geen bloem van liefde is in mijn borst ontsproten.
Geen traan van weemoed deed mijn wimpers beven :
mijn ijskil harte en heeft niet meêgenoten.

'k zag, onverschillig, veld en boomen glijden,
geen frischheid ! ook geen lust tot verder streven.
O wrangheid ! half maar voelen, half maar lijden,
verdorde schakel van 't oneindig leven !

PROSPER VAN LANGENDONCK.

Sonnet.

En verre tochten gaan en zullen gaan..
En ſchepen varen heen en zullen varen...
En oogen ſtaren na en zullen ſtaren...
't Slaat wild, mijn harte, en wilder zal het ſlaan!..

Geen woud, doorkruiſt van wegel, baan en laan,
— een oerwoud!... Ach! een droom die op kan klaren
en is geen droom; vervulde wenſchen baren
steeds nieuwen wenſch, en 't kan niet ſtille ſtaan,

mijn hart, en 't gaat en gaat van in der eeuwen;
en bouwt en bonſt en breekt en bouwt, en tart
al wat Gewoonte of Wiſheid tegenſchreeuwen,

zoekt ſmart in vreugde en dan weer vreugde in ſmart,
— week kinderhart, ontembaar hart der leeuwen,
mijn menſchenhart, — ô menſchdom in mijn hart!..

PROSPER VAN LANGENDONCK.

oeder.

Langzaam valt de avond. Een dikkende nevel omhult en verduiſtert alle dingen ; de lucht is kalm, het weer ijſkoud.

Het oord, dood-eenzaam, is van een navrante treurigheid. Behalve het arm, klein hutteken der van Lierde's, dat dichtbij den landweg ſtaat, zijn daar geen andere woningen dan de groote hoeve van Lemmens, wier grauwe ſpitſe ſtroodaken nog vaag, op een geweerſchot afſtands, onder het duiſter der naakte boomenkruinen uitkomen, & recht tegenover, het kleinere hoefje der Verbauwen's — tevens een landelijk herbergje. In het laag, met den rug naar de ſtraat ſtaande, achterhuis, ſchittert reeds een lichtje. De weg ligt modderig, vol waterplaſſen, met dorre blâren overal beſpreid, & bezoomd door hooge boomen & ſtruikgewas, langſheen den ſteilen rand der ſlooten ; & rondom, wegſmeltende in het beperkt, miſtig verſchiet, zijn het de velden, de vierkante ook van ſlaghout & ſlooten omſingelde ſtukken lands, de eene donkergroen van 't rapenloof, de andere naakt & omgewoeld — & allen even ingeſluimerd, dood, verlaten, als zou er nooit iets weer op waſſen, als zou er nooit meer eene ziel op leven.

En moeder, voor de derde maal, komt buiten op den dorpel harer woon. De koude valt op haar, zij huivert, bewegingloos ; zij luiſtert, den blik geveſtigd op het lichtje van de kleine herberg, ginds, aan den overkant der ſtraat.

« O ! zou hij toch heen zijn ! »

Pijn & angſt op het bleek gelaat, hoort ze geen andere geluiden meer dan het dof, eentonig gebons der dorſchvlegels in boer Lemmens ſchuur. Zij huivert zoo in haar ſchrale kleeren, waagt een ſtap in de eenzame ſtraat. Reikhalſt, de linkerhand tegen een boom geleund.

« Neen, hij is nog niet weg !... » Daar hoort ze nu weer het

geſchreeuw, het joelen & zingen, & het gerinkel van een glas dat ginder op den vloer aan ſtukken valt. Zij wijkt terug op den drempel, & blijft er ſtilſtaan, halfſtarrig, het oog door de miſtige ſchemering op het eenzaam lichtje geveſtigd.

De ſchemering verdikt, de miſt droppelt met een ſtil geruiſch in trage groote tranen uit de naakte boomenkruinen op den kleverigen grond. De grauwe daken van boer Lemmens hoeve verdwijnen geheel in de duiſternis. En de elzeſtruiken ſtaan daar fantaſtiſch, vreemd, nevens den weg. Zij huivert... zij huivert...

« O, zou hij toch niet eens meer komen !... »

Hij heeft haar altijd zooveel miſdaan. Van kindſbeen af was er niets meê te doen. Vader & moeder heeft hij een leven van verdriet berokkend. En dan, voor anderhalf jaar, die vreeſelijke twiſt met vader ! zij beeft er nog van. Toen heeft hij ſchielijk het ouderlijk huis verlaten ; zij hebben hem niet meer gezien, van hem niet meer gehoord, hij leefde als een landlooper, een deugniet. En nu is hij plotſeling terug, — maar ſlechts voor eenige uren : morgen vroeg vertrekt hij, met eenige jongelingen van 't dorp, naar Argentina. De buren hebben haar dat verteld.

Zij weet, zij voelt dat hij nooit in het land zal weêrkomen. Argentina is zoo ver, zoo ver... Hij, & de anderen, hebben gezegd : « Nooit keeren we terug ».

Lang was hij afwezig, & tóch verlangde ze niet hem weer te zien : ſinds hij vertrok kwam er vrede in huis. Doch nu is hij daar, nu gaat hij vertrekken voor immer ! — och ja, zij wou hem nog eens zien...

Zij denkt, zij zou willen denken, dat hij naar 't dorp terug kwam, opzettelijk om zijn ouders nog eens te zien. Haar moederliefde zegt het haar, — &, indien hij kwam, neen, ze zou hem niets verwijten, maar hem naaſt den haard doen zitten, hem vragen of hij geen honger heeft. Ze zou vader ſtillen, indien vader, wrokkiger dan zij, hem onvriendelijk bejegende.

Daarom heeft ze geen ruſt meer, ſinds hij in de buurt is. Zij denkt dat hij miſſchien zou willen komen, maar niet durft. En zij wacht... Hij was toch in den grond nooit ſlecht van harte, hij zou miſſchien goed geweeſt zijn als zijn broeder, hadde zijn karakter beter met dat van vader kunnen overeenſtemmen. En heel, heel diep in haar binnenſte is nog wat hoop : wie weet ? — miſſchien voelt hij berouw, is hij verbeterd ? Nu hij, na zoolang, na al die beproevingen, zijn huis terugziet, zou niet in hem het goede bovenkomen ? Zou hij niet om vergiffenis ſmeeken, zich met vader verzoenen, & blijven... Dan zouden zij allen nog vereenigd en gelukkig kunnen leven.

De nacht is nog versomberd ; de nevel wordt zoo dik, dat het lichtje van de herberg ginds in het vage verdwijnt. Zelfs de elzeſtruiken ſmelten nu weg in onduidelijke ſchaduwen, & de miſtregen valt loomer, treuriger uit de naakte boomen, terwijl de klamme koû neerzinkt als een kleverige ijſmantel. Van boer Lemmens ſpitſe hoevedaken ziet moeder volſtrekt niets meer, maar zij hoort het gebons der vlegels, eentonig als werden zij door een horlogewerk geregeld, in doffe cadans op den ſchuurvloer neervallende.

« Och, wat is 't leven toch ruw voor ſommige menſchen !... »

Die doffe, trage bonzen vallen heur als het ware op het hart, & wekken 't geheugen van 't verledene. Wat heeft ze geärbeid, gezwoegd, daar, op die groote ſombere hoeve, ſinds hare jongſte jaren, van 's morgens tot 's avonds, in zonnebrand, in regen & in koû ! En ook haar man heeft er gezwoegd, zijn leven lang ; en Miel, haar jongſte zoon, en Liſa, hare dochter, alvorens zij er haren miſſlag beging. Waarom heeft hij alleen, hij de oudſte en de ſterkſte, nooit zijn beſt willen doen ?

En moeder, hardnekkig ſteeds op den dorpel, huivert angſtiger in haar dunne kleeren. God ! wat blijft hij lang in die herberg ? Zal hij niet eens komen ? Is het miſſchien als uitdaging tegen zijn ouders, dat hij daar, zoo dichtbij hun huis, lawaai komt maken ? Eene bittere

plooi verwringt haren mond, een opwelling van onuitſprekelijke droefheid brengt tranen in haar oogen.

De klank eener ruwe ſtem trekt haar ſchielijk uit haar mijmeringen.

« Ala toe, kom maar binnen, laat den ſloeber loopen » zegt vader, die de voordeur geopend heeft.

Moeder, verſchrikt, dringt aan, bijna ſmeekend : « Ik zou hem toch nog eens willen zien, eer hij voor goed vertrekt... »

— « Ik niet, ik heb geen uitſtaans meer met hem » klinkt 't harde antwoord. « Ala toe toe, kom binnen ! »

Moeder gehoorzaamt.

Doch binnen, in het lage, flauw verlichte keukentje, heeft ze geen ruſt. Zij luiſtert naar de geluiden daarbuiten, zij hoort nog ſteeds de doffe ſlagen van de vlegels in boer Lemmens' schuur, zij verneemt ook, ſoms duidelijk, het zingen & roepen in 't herbergje. En eenſklaps ſpringt ze recht, & rukt de deur open : zij verlaten de herberg, ze hoort het, ze wil, ze zal hem nog eens zien... Vader houdt haar niet meer tegen. Hij volgt haar zelfs inſtinctmatig naar buiten, en Liſa, die haar kindje in zijn wieg legt, volgt haar ook.

Daar nadert de bende. Zij zijn wel een tiental, zij dragen twee brandende fakkels, en ſchreeuwen luidkeels het lied :

« Waar kunnen wij beter zijn
Dan bij ons beſte vrienden ?... »

God wat bonſt heur hart ! Zij heeft hem dadelijk in 't bloedig laaien der toortſen erkend. Hij is ſchier niet veranderd, hij is nog ſteeds de knappe flinke jongen van vroeger, met zijn donkere kroezellokken & zijn fijn, zwart ſnorbaardje. En hij ſchijnt netjes aangekleed, in 't zwart, & met een rond zwart hoedje dat hem ſchuins & drieſt op het hoofd ſtaat. Maar hij is dronken, zijn oogen draaien, hij ſchreeuwt luider dan de anderen het refrein :

« Laat ons drinken, laat ons klinken,
Laat ons vroolijk zijn! »

Doch hij heeft haar ontwaard. Hij houdt op van zingen, maakt een ſtap terzij, als wou hij tot haar komen.

« Jules, jongen... » ſtreelt ze, ontroerd & zacht, ook tot hem naderend.

Maar plots trekt hij zich terug, 't gelaat versomberd, de wenkbrauwen gefronſt, de oogen hatend op vader gericht. Hij maakt een dreigend, afwijzend gebaar, vloekt, ſchreeuwt razend: « Nooit! nooit, nooit kom ik weerom! » & met de bende is hij voorbij, woeſt, plaſſend door het ſlijk, in rooden ſmook, luider huilende dan al de anderen.

Pal, ſtom, doodſbleek, met zwarte oogen, ziet moeder hem paſſeeren.

« O ſloeber! ſloeber! » raaſt vader met bevende ſtem.

Liſa weent; moeder, ſtaroogend, ziet den bloedigen langzaam verbleekenden gloed achter de ſombere elzekanten, een oogenblik verlicht, wegsmelten & verdwijnen.

Dan keert ze zich om, en, huiverend, met een ſchorre gebrokene ſtem:

« Ongelukkig kind... ongelukkig kind... »

II.

Midden in het keukentje neergehurkt, klieft van Lierde brandhout met een hakmes. Zijn gelaat, gerimpeld & geelbleek, met een gepijnigde uitdrukking er over, ziet er ziekelijk uit. Langzaam, treurig, met tuſſchenpoozen van ſtilzwijgen, klaagt hij van alles wat 'nen armen menſch boven 't hoofd hangt. Gaat er iets verkeerd, dan komt er wat anders bij, en dan weer nog wat anders, & zoo van *maleur* in *maleur*, geraaakt

ge met al uwen goeien wil in korten tijd op den *dompel*...

Moeder gaat bekommerd heen & weer in de keuken, Lisa wiegt haar zieke kindje, Miel zit onbeweeglijk naast den schoorsteen. Op de kleine eetkast brandt het lampje; eentonig gaat het getiktak der horloge.

Miel trok zich verleden jaar in 't lot. Hij werd ingelijfd te Bergen, bij het eerste jagers te voet, doch na eenige dagen door den regimentsdokter afgekeurd & voor éen jaar vrijgesteld om zijn zwakke borst.

O wat geluk, die afkeuring! Wat gaf hij om zijn « zwakke borst »? Hij mocht nu naar huis keeren, opnieuw op de hoeve van Lemmens gaan werken, zijn arme ouders bijstaan, die hem zoo vandoen hadden.

Sinds had hij gezwoegd voor twee, voor hem & zijn ziekelijken vader. Zijne gezondheid had er niet door geleden, integendeel: dit vlijtig, kuisch leven had hem verkloekt, zoodanig dat hij nu van de beklemdheid op de borst niet meer leed.

Maar op 't einde van 't jaar bracht hem de veldwachter een nieuwe dagvaarding voor den krijgsraad. Te vergeefs matte hij zich af, staakte eten en slapen, dronk zelfs — wat hij anders nooit deed. Ditmaal werd zijne borst niet te zwak gevonden voor den soldatendienst.

En 't is vanavond dat hij vertrekt. Onderworpen, van kindsbeen af aan 's levens ruwheden gewend, wacht hij gedwee dat het tijd zij van vertrekken. Straks zal Maebe, zijn vriend, die van hetzelfde regiment is, hem komen halen.

Vader, in het midden van den keukenvloer neêrgehurkt, klieft steeds zijn hout. Moest hij zijn werk laten staan, & zich daar neerzetten, de armen gekruist, om nog wat met zijn teergeliefden zoon te spreken, hij zou zijn tranen niet kunnen inhouden, zijn hart zou breken, hij zou zijn armen jongen omhelzen, hem aan 't hart drukken, hem niet kunnen loslaten. En dat mag niet, arme menschen doen dat niet. Hij moet kalm blijven, zijn ontroering bedwingen om aan zijn zoon zijn laatsten raad te geven. 't Is reeds kwart voor zes & om zes uur komt Maebe.

« Wees altijd braaf, jongen, braaf en gehoorzaam. Tracht wel te ſtaan met uw overſten, laat u door uwe makkers niet miſleiden. Ga regelmatig elken zondag naar de mis, & zeg ook elken dag, 's morgens en 's avonds, uw gebeden op. Drink niet, ga nooit in ſlechte huizen. . Ge moet ook ſoms eens ſchrijven, jongen, Liſa zal ons uw brieven lezen, & we zullen dan ook ſchrijven... »

— En peinſt ook dikwijls op vader & moeder,» voegt moeder zelve, met verkropte ſtem, er bij.

Veel meer zou ze willen zeggen, maar ze kan niet. Zoodra zij twee woorden uitſpreekt komt haar gemoed vol, & zij moet zwijgen. 't Is alſof ze in een droom leefde, of haar geeſt elders was, vol angſt, bekommerd door eene gedachte die zij niet uitdrukt.

Miel antwoordt in ſtilte : « ja vader, ja moeder », altijd onderworpen, op voorhand toeſtemmende in al wat men van hem verlangt. En Liſa, de oogen roodgeweend, zegt niets : zij wiegt voortdurend haar kind, het hoofd ter neêr gedrukt, met eene eentonige beweging — als vreemd in haar huis, ſinds haar gepleegde & vergeven fout — gekweld & beſchaamd, als hadde zij voortaan haar aandeel ſchuld in elken tegenſpoed die hare ouders komt beproeven.

Maar de voordeur gaat open & Maebe komt binnen. Hij is grof & lomp, ſteenrood van aangezicht, met groote bleekblauwe, wijd van elkander ſtaande oogen. Hij draagt een pakje aan de hand, hij weigert neêr te zitten, hij zegt, na gegroet te hebben, dat het tijd is van vertrekken.

Werktuiglijk ſtaat Miel op & neemt ook zijn pakje, dat op eenen ſtoel ligt. Hij draalt eenige ſtonden & dan, met een geſmoorde ſtem :

« Zoo, vader, & moeder, & Liſa, ik ga vertrekken », zegt hij.

« God... beware u... jongen — & ſtel het... al wel » ſnikt vader dof. Hij blijft een oogenblik zonder beweging, als ſchielijk verlamd, maar durft het hoofd niet oprichten.

Liſa buigt het hare dieper neêr, weent in ſtilte heetere tranen.

« God beware u, Miel », zucht zij ook.

En moeder, doodſbleek, met vergroote, angſtige oogen, murmelt op hare beurt :

« God beware u, Miel, jongen, God beware u ».

De deur is open, zij zijn weg, de klink valt weder toe.

Doodſche ſtilte heerſcht een oogenblik in huis. Vader heeft het houtklieven geſtaakt, Liſa ſtaakt het wiegen. En moeder zinkt op een ſtoel neêr, zij ſlaat zich den voorſchoot voor 't aangezicht, & al haar verkropte wee barſt los, & zij ſnikt, zij ſnikt het nu allemaal uit.

O waarôm weent ze, zoo lang, zoo bitter ?

Om de miſerie van den aanſtaanden winter ? Om het vertrek van Miel ?

Neen...

Zij weent, — o maar, 't is leelijk, zij verwijt het zich, zij durft het aan haar eigen niet bekennen — zij weent nog om den anderen, die nu een jaar geleden heenging, die nooit van zich meer hooren liet, & die gezegd heeft dat hij nooit terug zal keeren.

CYRIEL BUYSSE.

Blonde gedachten.

MAX ſtond vóor zijn ſpiegel en bezag zichzelf met een verveeld gezicht.

Hem ergerde reeds lang zijn lichaam, dat niets-zeggende welgedane lichaam, getuigend van goed voedſel, geen enkele verdenking van een ander leven openbarend. Zijn rond vleeſchgezicht vooral, dat hem ſoms kreten van echte woede ontrukte, die gulle friſſche gezondheidſkop ; — &, in die lijnloos-banale trekken, de voor bijna niemand merkbaar opflauwende lichtblauwe oogen, kinderachtig-goed kijkend — loochenend zijn langzaam kwijnende levenſluſt, zich weigerend tot het naneuren van het zachtklagende twijfelen van zijn ontevreden ziel, vol heimwee van het betere, het niet bereikte, het nooit bereikbare... En uit zijn vettigen lach van reëel menſch graafde geen zieledokter de bacterie van het ſpleen, het ſpleen van al die om hem, het ſpleen van zichzelf, het ſpleen van alles... Het vuilgrijze van een regenachtige ſtadſlucht : zóo, de horizont van zijn gedachten, immer wegnevelend, immer wijder, hoe diep zijn blik ook drong, eeuwig grijs, grijs, grijs... Maar op zijn gewoon bol kindergelaat, ſarrend als van een waſſenpop, niets te lezen, dan het gewone denken en voelen van elkeen. En zijn haar — de kleur van zijn haar verveelde hem nog 't meeſt. In vlokkige boſſen krulden de blonde pluimen tegen zijn middelmatig voorhoofd ; welig omſtrengelden zij den kleinen ſchedel, met iets zoet-zachts, iets goed-hartigs, iets... waaraan men niet meer dacht als men 't gezien had, haren met de kleur der gedachten die zij moeſten beſchutten...

En het was een uitbarſting van lang verbeten wrevel tegen zichzelf : zijn haren waren het, die hem tot niemand maakten ; onnoozele ſullige goedheid, dát zegden zij ; zij waren 't die hem tot onzelfheid doemden, tot het alleen denken van blonde gedachten, blonde gedachten!.. En in hem galmde 't voort, als, in den lauwen morgen, van een kerk-

toren, het eentonige zachtgele getamp van een klokje: blonde gedachten, blonde gedachten!.. En er lag fpot in die klanken, medelijden, welwillendheid in die klanken, en ze fuifden aldoor in zijn ooren, onverdraaglijk: blonde gedachten! blonde gedachten!.. Ze maakten hem driftig, ijlhoofdig, waanzinnig — omdat hij voelde dat 't niet waar was, dat het maar zóo fcheen, omdat hij wift, dat zijn Willen toch heel anders was, iets heel hoogs, zoo hoog dat hij 't zelf niet zien kon...

Ja, juift, maar zijn Kunnen dan? Want, wanneer hij op zijn weggebloeide jongenfjaren terugzag, ontwaarde hij 't niet alom, dat blonde, dat gehate blonde van al zijn doen? Hij verdeelde zich in twee, en hij riep vóor zich op zijn natuur, waaraan hij rekenfchap vragen wilde. Had hij niet altijd het kinderlijke verlangen, het naïeve trachten gehad naar iemand om zich aan te hechten, iemand die fympathiek zijn gemakkelijke uitftortingen zou willen opvangen? Bekeek hij niet jaren-lang de menfchen met de oogen van een plafond-engeltje? Waren zij niet allen goed en te vertrouwen, en had hij niet vaak bloot-gelegd voor onwaardige oogen, wat hij in de vergeethoeken van zijn herinneren had moeten wegbergen, als gevangenen die nooit meer 't licht mochten zien?

O 't kind zijn, de fmart van 't eeuwig een kind zijn!

Maar 't leven geneeft daarvan zoo fpoedig! Niet één vriendfchap, of ze was met de jaren bloedloos verzwakt en weggekwijnd. Geen vrouw of na 't bezit had hij haar minder geacht, de werkelijkheid toetfend aan zijn hooge verlangen. En zijn hoogfte bewonderingen, met fmart had hij ze in elkaar zien brokkelen, als oude huizen. In zijn hart lagen reeds vele puinen van zulke ingevallen huizen. Maar, dat was toch natuurlijk! En goed ook. Op puinhoopen groeien de mooifte bloemen... Ja, zijn blonde gedachten waren de teere bloemen van zijn kindfheid geweeft, en een voor een werden ze geknakt — & het was ook

goed dat ze dood waren, want hun doodgaan had hem leeren weten.

Maar waren ze wel dood, & waren het niet juist die doode bloemen, die wezenlijk voor hèm opgebloeid waren, en mocht hij gelooven, dat in zijn kinderziel ooit die andere bloemen, de bloemen van het Weten, zouden leven? Was niet die kindsheid, waarop hij meedoogend neerblikte, zijn eenig ware leven, zijn eigen persoonlijkheid, die hij elders te vergeefs zocht?

En hij herdacht de kalme, ironisch-schijnende woorden van zijn vriend Wilghe, den jurist: « Blonde gedachten, jongen! Je zult nooit hebben dan blonde gedachten. Die ondeugd-bloemen zijn voor u niet. En ik raad u aan, het blonde in u te exploiteeren voortaan: het blankblauwe, het verzoenende, het geluk! Tot iets anders ben je niet in staat... »

Er lag in dit zeggen iets heel wreeds, dat hem ontmoedigde. Een heele wereld die voor hem gesloten moest blijven? Veroordeeld tot het zoetaardig gekir van een tortelduifje?

Hij kwam in opstand. Omdat die Wilghe in zich niets voelde van dat wat aandringt tot het zeggen van wat in u is, geloofde hij aan anderen 't recht tot vrij-zeggen te mogen afmeten? Zou hij dat soms uit jaloezie gedaan hebben, als een verbloemde nijd om eigen onmacht? Och neen, want de twee of drie rechtsgeleerde studie's van Wilghe, steeds hoog-kalm, drijvend boven het woelig getwist der kleine praters, vond hij eigenlijk veel dieper dan zijn eigen knoeien aan sonnetten, waarin hij toch nooit zeggen kon wat hij wilde. Wilghe meende 't goed; hij had hem immers nooit gevleid, — anders had Max toch van hem nooit zijn vriend kunnen maken, & zijn vriendschap, die wantrouwen mocht hij niet, want het heugde hem, hoe die alleen hem steeds, in de koude dagen van droefheid, als een donzen winterpels streelend had omwuifd. En Wilghe kende hem van de schoolbanken af, hij had al zijn omwentelingen gâgeslagen met belangstelling, soms met verwonde-

ring. Het uitſtortelijke van Max had hem ſteeds behaagd : hij die zelf zoo weinig ſpontaan was, die het niet zijn kôn, de ſchrandere bruinoog, hield met bijna vaderlijke genegenheid aan dit teugelooze, dit onberekende zich-geven, dat hij zeker moeſt beſtudeeren, al had hij er nooit iets van laten merken, — dan eerſt nu... Juiſt omdat hij dit voelde, pijnigde Max dit wreede oordeel zonder genade : het moeſt ernſtig doordacht zijn, het reſultaat van jaren-lang beſchouwen, de ſyntheſis van door geduldige ſtudie verkregen overtuigingen. O ! Max benijdde in hem die gaaf van ſamenvatten, van ſamenperſen in één klank de ſom van veel gepeins. Zichzelf had Wilghe zoo ſpoedig ontdekt ! Dit was miſſchien ook zijn vonnis : hij had niet lang hoeven te zoeken om te weten, waarvoor hij deugde. Miſſchien was het ook een merk van zijn hoog verſtand, dat hij niet ſtreefde naar wat hij wiſt niet te kunnen bereiken. Of is het edeler, het eeuwige taſten naar het onmogelijke, het gulzige grijpen naar het droombeeldige Ideaal, dat men ergens meent te ontwaren, maar nooit bezitten zal ? Wilghe had dát nooit gevoeld, & hadde hij 't gevoeld, dan moeſt hij er zich, met bewonderenſwaardige kalmte, overheen gezet hebben. Want is er iets droevigers, zoo vroeg Max zichzelf af, dan juiſt, mathematiſch juiſt, op voorhand te weten, waar men belanden zal, — nooit de illuſie te hebben, de aanwezigheid van het lang-verlangde heel dicht bij u te voelen, zooals men het kleed van een onbekende vrouw zou hooren ruiſchen zonder haar te zien ? Neen, die Wilghe was een poſitief menſch ; hij had al heel vroeg zijn athenæumdroomen als methaphyſieken ballaſt van zich afgezet, en nu vloog zijn ambitie nog maar heel laag langs den grond, als een eend. In dit wetenſchappelijke voelen van wat men kan, in dat volkomene zelfbewuſtzijn lag nochtans iets wat Max met al zijn begeeren innig benijdde aan dien Olympiſchen Wilghe. Dáártoe komen ! En daarom ook, van heden af, zou het voor hem een wreed genoegen, een vermakelijke ſport worden, geen enkele van zijn eigen gewaarwordingen ongeanaly-

ſeerd van zich te laten weggaan. En zijn dilettantiſme zou zich uitſtrekken op zijn allereerſte denken, op wat hij wiſt van zijn eerſte jaren, zijn familie, zijn voorouders, om dan zoo tot de eſſence van zijn eigen wezen door te dringen.

En wurmend over wat hij tot nu toe geſchreven had, bemerkte hij, dat zijn werk nooit de volkomen uiting van eigen diep voelen geweeſt was, maar wel dat van een vreemde, tijdelijk in hem huizend, & wiens gedachten hij roofde, door wiens herſens hij peinſde, en toch niet zóo als de vreemde het zelf zou gedaan hebben. Baudelaire en Verlaine hadden hem gedichten ingegeven met uitſtortingen van voorbarige geblaſeerdheid, met een moedwillig en kunſtmatig wroeten in de rottende rozen der ondeugd, of, daarna, een even onperſoonlijk opgaan in een ideëele extaſe, een onmogelijke kuiſchheid, geheele ontzwachteling van de ziel uit de vleeſchlarve, etheriſch wegzweven, myſtiſche adoratie van de zeer heilige Moedermaagd... Met Huyſmans ging hij 't leven averechts leven, uit haat van al het herkauwde, het reeds genotene... Edgar Poe had hem de poëzie van den nacht geleerd, het myſterie dat men dichter nabij is in het lichaam-vergeten, de aantrekkingſkracht van het afſchuwlijke, de ſombere grootſchheid der hallucinaties... Hij kon geen andere vrouw meer mooi vinden, dan die eenmaal Burne-Jones gezien heeft. En alle zijn indrukken knoopten zich op 't oogenblik vaſt aan een of ander gezien ſchilderij of aan een gelezen boek... « Dat is Hedda Gabler... Kijk eens, een vrouw van Whiſtler... » Het was een geheele ontzelving, een totale vervalſching van zijn denken door de moderne kunſt die hij gezien had ; zijn ziel ſmukte zich met een geſchooid arlekijnſpak, waarvoor ieder groot kunſtenaar van dezen tijd een lapje zou afgeſtaan hebben. Hij was te velen om Iemand te zijn. Dat ontvankelijke in zich voor al de indrukken van 't Schoone reeds door anderen genoten kwetſte hem.

Hij ontleedde zijn heele leven en vooral de verliefdheidjes die hij

tot hiertoe had gehad. Er was daar altijd iets onvolledigs in geweeſt. Zijn uitſtortelijkheid, zijn naïefheid, een deel overerfde zinnelijkheid zelfs — o die dikke vleeſchlippen, waarin hij vruchteloos zijn tanden drukte! — hadden hem vaak voor een hoog en heilig gevoel doen aannemen, wat maar een vluchtige impreſſie, miniatuur van een diep gevoel was. Dít recht moeſt hij zich echter laten wedervaren: in alle deze gevoeltjes was hij oprecht geweeſt, hij had goedſjeugdig geloofd in zijn eerſte zoowel als in zijn laatſte liefde, en ſteeds een groote ſmart gevoeld, toen hij — onvermijdelijk — ten laatſte gewaar werd, dat hij zich door zijn ſentimentaliteit wederom op het dwaalſpoor had laten brengen.

O de kinderjaren! zij blankten weer voor hem op, als een lelie-viſioen, een viſioen met pure blauwe luchten en een kinderlijk aanſchouwen der natuur met wijdgeopende blauwe oogen. En ſoms vroeg hij zich af, of het mooie bruinharige meiſje, dat hij éens, éen enkele maal, gezien had, op een avond ergens in een ſociëteit van liefhebberij, waar hij, ſtil mannetje van dertien jaar, dat in de klas veel prijzen behaalde, op een Zondag-avond met vader & moeder had mogen meegaan, — of zij 't niet was, die hij 't eenvoudigſt en het diepſt had bemind? Toen het lange melodrama, met 't doodgaan van den laatſten held, afgeſpeeld was, had hij zich aan den uitgang op ſchildwacht geſteld, & bevend van angſt & verrukking, zag hij hàar aan, met zijn naïeve oogen van blond engeltje. En nooit zag hij haar weer. Maar... een jaar lang dweepte hij toch met haar, & was hij fier over haar! En op de wandelingen op de ſchoolplaats, of in het Park, met zijn « boezemvriend » van toen, praatte hij, als over een groote gebeurtenis in zijn leven — & op 't concert in den Tuin, ontvluchtten de twee knapen 't rumoer der Zondagſvreugde, & zetten zich ergens op een bank, onder 't loover, romantiſch door de maan beſchenen, & daar werd beraadſlaagd, & hoog-ernſtig luidop gedroomd van hun liefdens, en over het groote

Geluk, dat zij beiden nu kenden! Ja, dât was wel het Blonde in hem, het eenige wat hem in vollen eigendom toebehoorde.

Maar zou hij dan nooit meer zeggen, dan dit eenvoudig-mooie, zonder het complexe te kunnen weergeven, dat hem in 't Leven zoo bedwelmde & aantrok? Kon men loochenen, dat er in hem andere gedachten woelden dan in het ongeſtoffeerde hoofdje van een zoet kind? Beteekende ze dan niets, de gedurige foltering die het onvolmaakte, het trachten naar het « andere », in hem verwekte?

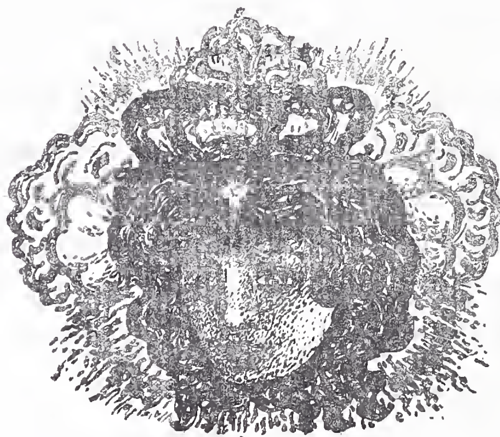
Hij had het in de laatſte weken ſchrikkelijk gevoeld. Zijn ſchedel had hem, bij elke groote inſpanning, als met een ijzeren band toegeſnoerd geſchenen, & hij had ſoms de vreemde gewaarwording van iemand, wiens herſens te klein zijn voor de groote gedachten, die hij zou willen denken. Zou er verband zijn tuſſchen dit feit & dit andere, dat zijn grootvader krankzinnig geſtorven was? Ook een, die te veel had willen denken. Maar dat konden toch ook geen blonde gedachten geweeſt zijn... Als hij zijn kamer, zonder het te weten, met zware ſtappen doorwandelde, kwam ſoms over heel hem een enorme trilling: het docht hem heel hoog op te gaan, iets heel grootſch te zijn, een viſioen te hebben van heel groote dingen. Dan ſloeg een vreeſelijke angſt om zijn hart: de waanzin!

De waanzin! Maar, indien hij dâar aanleg voor had of meende te hebben, hoe kon men hem dan voor zoo gezond houden & alles afkeuren wat niet gezond was in zijn gedachten? Er was iets dubbelzieligs in hem, hij bemerkte het nu. Het kind, dat dood was, & de jonge-man, die in zijn herinneringen om dit kind weende. En heel zijn Noodlot kwam nu vóor hem recht ſtaan. Die inbeeldingen ſoms, als van naderenden waanzin — het huiverig ſenſiebele van heel zijn wezen — die weëe borſt, die vermoeidheid in de lenden, & o vooral die gedurige hoofdpijn... Dât voelen! En weten, dat men niet méer kan dan men doet! En het tóch willen!

Max wond zich langzamerhand bij 't denken op. Zijn hoofd gloeide, & 't fcheen hem of zijn twee oogen hem ftil-weg uitbrandden. De tabakfreuk van zijn pijp ftikte hem. Hij legde die op de tafel neer, & zeeg achterover in zijn leunftoel, heel heel vermoeid, terwijl hij nu & dan, half bewufteloos, mompelde :

« En tóch — en tóch — er is méér... »

EMM. DE BOM.

Brussel. = Drukkerij Xavier Havermans

Inhoud van N^r 1.

Titelblad van HENRY VAN DE VELDE.

Buitentekst-plaat van X. MELLERY.

[illegible] nummer zal eene buitentekst-pl[illegible] [illegible]atten [illegible] [illegible]

't Woord in den Druk

Drukkerij

Xavier Havermans

Brugge

[illegible]

Nº II

en STRAKS”

… om te berichten

… tijdschrift zonder school-strekking, der … door de eigenaars zal gedrukt worden op de Kartuizersstraat, te Brussel.

… ud van nr II.

… at van Mev. Marg. Holeman.

… : « alle ziel is een adem »
(uit eene reeks : de Geleerden der Toekomst).

Portretten.
Paul Verlaine.
Antoon Derkinderen.

Kamers.
Titel van Richard Baseleer.

Jehane.

… teekeningen over een hedendaagsche richting.
Kopstuk (« horloge admirable ») & slotversiering van Henry van de Velde.

Verzen.

de XX.
Titel van G. Lemmen.

… aaid, ik heb gesproken, ik heb geluid, rijs op, mijn ziel! » van J. Toorop.

… Johannes Viator.
Slotversiering van Henry van de Velde.

… laat en de brieven van Vincent van Gogh …

Portretten.

Paul Verlaine.

Hij had het hooge
Voorhoofd heel bleek, geboogd, had recht geloken
Donkere oogſtreep, en jongenſneuſje, en proefmond die gedoken
In hangſnor, kin in haar, ſchuin, dat te ſtrooken
De hand ging, latjes-hand, leedjes, gebroken
Leek 't, nu gezet, zoo 't been, ſtijf, ſtrak voor 'm uitgeſtoken,
— Zat hij niet zoo ?
Bleek van d' emotie dat, vreemd dier, verſtoken
Voor menſche ' altijd, die 'm jaagde' en in een hok
Sloten, ſchand' voor al-tijd, nu z ij n geſproken
Woord h ij zou hooren doen, hooren en hopen
Liefde van menſchen, die hun ooren open
Zetten voor hém : las zóo, tonen gebroken,
Orglend hervoor, ál-door, uit dat gedoken
Hoofd : álmaar bleef de ooglijn geloken,
Beefde kind-hand.
Tot groeid', tumultueus, 't ſchoon, bleek, 't gewroken
Hoofd om, handklappe', abſolutie volſproken —
Lachten, ſchreiden d'oogen, opengeloken ? —

5 Nov. 92

ANTOON DERKINDEREN.

Slanke Meſſias, die met blonde kuif en
Bleeke gelaat en moede extatiſche oogen,
Liep op een markt en kathedralen-bogen
Peinzend bemaalde in roſe-en-blauwe-duiven-
Kleurge vizioenen, of als kleur van druiven :
Midden-eeuwſch vroomheid-rijk, daar opgetogen
't Jubelde en ſpitſte naar waar, goud in hoogen,
Madonna pralend de oogen deê neêrhuiven : —

Slanke Meſſias, die ten top van droomen
Klom, en daar greep met niet-grijpende handen
Die niet bleek ijl, maar lichaam, vleeſch vol ſchromen :
Schromende vrouw, koelend handen die branden,
Brandend die koel gewijde vorme' aankomen :
Madonna-zijn, zijn vrouw door d' aardſche landen.

Maart '93 ALBERT VERWEY.

Van Verleden.

Sinds maanden bleef zij dicht : geen zonneſtraal ſloop ſteelsch door ruit noch reet. Vale gordijnen hingen zwaar en dik. Niets roerde. Eiken tafels ſtonden log en drukten vaſt hun pooten in 't tapijt. Een oude geur, een geur van eenzaamheid, hing in de lucht. Doffe weeën, verkropt in onverbroken zwijgen, ſuſten uit dit zwijgen tegen...

Tot ééns, het gele kaarſlicht, luwe glimlach, ſtraal van trooſt komt ſchijnen in die duiſterniſſen. De koude ſmart weekt in een teere ſchromen. Oogen, die 't geheim van eene ziel verraſſen. En 't bange van de lange nacht wijkt voor dit lichtgeſtreel. Echter, in hoeken hangt nog iets van 't duiſter van voorheen : geheugeniſſen van den Winter, ſtrepend hun grijs gelijn op 't helderblauwe van de Lent.

— Mijn ziel, ontdooiend in het onverhoopte licht, kunt gij uw oogen aan het licht niet wennen?

— Uit alle hoeken kijken nog huiverig die oû erinneringen mij aan. En lang, o lang, zacht-geluw Licht, moet gij nog lichten, eer uit deez' Kamer gij verdrijſt de grauwe ſchimmen van mijn oude Leed....

Van Droomen.

Mijn ziel, gij zijt als 't klein nieuwfgierig meifje, zóo, op flijknatte zwarte ftraat, in aanduifterenden winteravond, ontmoet :

Reikhalzend rekte zij haar hoofdjen, op teenen wippend, tot hoogen venfterrichel; bevend verlangen naar dat van daarboven; te klein om zóo te zien het voor haar myfterieuze van die lange fuite mooi-verfierde zalen.

Eerst ftille kamers, vreemd droomend in avonddommel, — de wanden ftil-levend, van de ftille ftatig-rechte wezens, uit kaders kijkend, ftrak in geheimeniffen, — levende droomen van fchijndoode menfchen, nog levend in 't verleden, vullend de kamer met geheugeniffen uit lang weggewalmde jaren.

Glijdende oogen langs tapijten voorhang, half omhoog, in kamer met halfduifter van reeds dooden en nog levenden.

Eindelijk, aan 't eind, het glimmig temperlicht zacht-roode valgordijnen, met gouden haken vaftgeklemd — het roomen zijig licht van lamp met Japanfchen valhoed; — in d' hoeken, ftille klaarte met wat duifternis van vroeger : geheel : fluweelige warmte van een mooien voor-herfft-nacht. En in die Vrede, kalm twee menfchen, met zalige gezichten, ftil ftarend in dit licht, oplevend in dit kalm geleef in Ruft, met blije oogen denkend.

En 't kind gaat weg, met droefheid, wijl 't maar van vèr dit mooie land te zien krijgt, — 't Kanaän van haar verlangen, nooit bereikt, en zelden nog ontwaard, alleen na vele ſmart. Zij loſt de bleeke vingertjes van koude richels, en voelt in 't nederdalen tot de goorheid haar hart opwalgen, met benauwdheid als in een diepen droom-val.

Nu gaat zij langzaam weg, verdroomd in 't roefemen van mallemolen-lawaai. En, nu ze op de overzij nog even wil het gouden Licht zien, verſperren reeds nijdig doffe ſchimmen rumoerige paſſanten het heldere zien van 't mooie Licht. En, koud-ſtuur, heft zich 't hooge Huis, arduinen gevel, een berg, onwrikbaar.

Zoo moet ik, hoog, heel hoog, mijn ziel boven mijn ſtof optillen, mij hangen aan de richels van mijn droomen-venſters, in zeldene heldere momenten. Dân kan ik 't zien, hoe Enkelen, na vele donkere zalen vol verleden, in heldergouden Kamer van ſereen Begrijpen, vredig bloeien, als bladſtille palmen in oaſe-zoelte en zacht-gelen zonnegloed.

Mij bindt nog 't Leven — mijn hals is ſpoedig moê — mijn hart dat weegt zoo zwaar en trekt me naar het gore beneden — mijn oogen ſluieren zich zoo ſnel door tranen van de zwakken. En, zag ik éens toch Heerlijkheid, wil mijn arme ziels-meiſje het wéér-zien, — het Volk beſchaduwt dan de hooge venſters van 't Paleis — veel zwarte ſchimmen van veel leed ſtaan tuſſchen mij en het ſchoon-kalme Lamplicht in die Avondkamer.

EMM. DE BOM.

Jehane.

I

Zie hoe met helmijzer drukt in maagdeſlapen viſioenen
Jeſus en Aartſengelen.
Het mager kind-fantoom glijdt langs duiſterte.
Onvoldaan zingen opſluitend klanken ;
Alleen ſtaand over heien.
Maar waar boſchdonkerte is rondt almaar
Almaar het woord
Van Jeſus en Aartſengelen,
Oreléans ! Oreléans ! Oreléans !
En haar naam ſchel omhoog :
Jehane ! Jehane ! Jehane !

II

Verslankt in pantser gaat ze te paard ;
Glijdend als toen ze liep niet bewegend niet ziend.
Immers houden de toomen Rafaël, Gabriël,
Glanst uit vóór haar Michaël,
Jesus in haar banier !

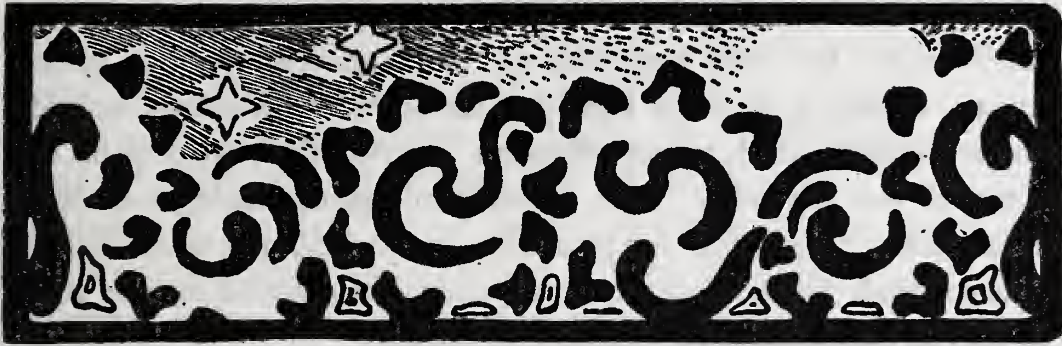
Niets van Koningsgoud, zij-wit hofkleed,
Neergestrekt sluier-doorzicht ;
Blauw pantser.

Onder veel diepe helmstemmen van soldaten
Gilt fluitend haar verlangende stem
Schel om hoog :
Jehane ! Jehane ! Jehane !

III

In vuur alleen kan ze opgaan,
Heilig vuur zacht-gaand langs haar,
Aaiende vlammen haar opnemend,
Lost ze zich wijd in een vlam,
Een vlam van blauw pantser
Opgaand hoog uit de aardvlammen,
Glijdend tot Jesus,
Vlam-krinkend:
Jehane! Jehane! Jehane!

André Jolles.

Aanteekeningen over een hedendaagsche richting.

Die tijd dien wij meêleven is ſchrikkelijk en ſchoon. O raadſelig ingewikkelde, bonte, aanlokkende abſurditeit, paroxyſme, val & oprijzing van raſſen & maatſchappijen, alles weer omgewoeld, alle begrip op-nieuw gepooteld & betwiſt, 'k voel heel dat leven door mijn geeſt kloppen... Dezen tijd miſprijzen — invloed van, vooral, Huyſmans' knorrig & kleingeeſtig oude-vrijgezels-peſſimisme — is een belangwekkende coquetterie zeer in den ſmaak bij de meeſten van ons geſlacht, zonder zelfs dát voorwendſel, dat ze zich ſterk & hoog genoeg gevoelen om het léven te kunnen haten. Ze zien niet dat die koorts, die onruſt, al dat maar-uit-zich-zelf-willen van onzen tijd zijn grootheid is. Hij zoekt, hij taſt rond... Erneſt Hello — een groote vergetene — heeft het wèl gezien : « Les yeux à demi ouverts, mal éveillé de son cauchemar, il ne poſſède pas, il ne tient pas; mais il déſire, il déſire, il déſire, ô mon Dieu, comme jamais le monde n'a déſiré... » En dát zal wezen zijn roemglans, want wij kunnen toch maar groot zijn door ons Verlangen alleen.

Men heeft ons herhaald dat heel deze eeuw een eeuw van poſitiviſme is en van ontleding. Ik zal verder toonen dat het kenmerk van *dezen* tegenwoordigen tijd is : het zoeken naar harmonie, ſynthesis. Want wij hebben ontleed tot wanhopens toe. Ieder heeft zich afgezonderd, één zijde beſchou

wend van wat is, veſtigend zijn aandacht op één punt. Hoe verder wij ons ontwikkelden, hoe meer verdeelden wij, in ons, geweten, gedacht, gevoel, ſenſatie. Ontleding heeft alle begrippen herleid tot onherleidbare eenheid; immer fragmenteerend, tot het onkenbare. De wetenſchap werd ſlechts een ſamenſtel van bijzondere, ſoms tegenſtrijdige, gevolgtrekkingen & bepalingen. En het eenzijdige der proefnemende methode, de anarchie van de uiteenloopende ſtelſels, deden ons, erfgenamen van zooveel eeuwen reeds en zooveel philoſophieën! op ſcepticiſme ſtranden.

Ons mank vernuft heeft te lang door het beperkte en het bijna gewandeld, & het zichtbare geſpeld, om niet onvoldaan verder te wenſchen. En, op het einde van dit jaarhonderd, — na den onbetwiſtbaren achteruitgang van de Renaiſſance & de blinde verwaandheid der achttiende eeuw — groeide weer in de menſchen de bewuſtheid van het Myſterie.

***

Men heeft weer erkend dat de Geheimenis overal rond ons is en in ons. Iedermaal wij de oogen openen zien we een geheim. Wij leven in zoo een woud van geheimen dat de meeſte oogen, er aan gewend, die niet meer bemerken, in de ſchijnwereld van 't leven.

Geboren worden, en ſterven! ſchrikkelijke raadſels elken dag ontmoet op den weg, — en daartuſſchen al het onbegrijpelijke van ieders lot. En dan, denkt maar : ſlapen, droomen... Al wat men geſchreven heeft over den droom legt zoo weinig uit! en om alleen dat laatſte voorbeeld in te zien, zonder zelfs de oudheid & het occultiſme te raadplegen : de geleerden die ſinds twintig jaar dat onderwerp beſtudeerden breken elkaars theorieën af, vinden ſlechts onderſtellingen voor zekere ontruſtend vreemde verſchijnſels — in-twee- of in-drie-verdeeling van het ik, geheugen der organiſche ſtof, enz. — en zelfs de oorzaak van den droom, & zelfs het verſchil tuſſchen den droom & het gedacht wakker, want ge dróomt toch dat ge

wakker zijt. En Radeſtock, die een der volledigſte werken ſchreef over « Schlaf und Traum » vindt geen ander gevolgtrekking dan : « Men weet nooit waar rede eindigt en dwaaſheid begint »...

De minſte aaneenketening van ideeën, het minſte gebaar zijn geheimen. O, hebt gij nooit teruggeſchrikt bij het nederdalen in de diepſte kelders van den geeſt, in het duizelig vage van het onbewuſte en het inſtinct, in die Redon'ſche rijken van krielende en onduidelijke dingen-in-vorming, duiſtere gedachten die we nooit kennen zullen? We weten een zoo klein gedeelte van wat in ons werkt! En al die onzichtbare, vreeſelijke machten die ons drijven, buiten onzen wil!...

En heeft nooit angſt u de keel gegrepen, bij 't denken dat in alles wat we zien een niet-te-kennen iets is, & of de dingen wel zijn zooals wij ze zien, of wij niet « ſlechts de keerzijde van alles zien »; of er geen ander raadſelachtig leven is, en alles zou maar een weerſchijn zijn, dat we als in een ſpiegel ontwaren, — o de dingen zijn miſſchien ſymbolen van een goddelijke gedachte?

En hebt gij nooit, in een kamer, het oneindig myſterieuze gevoeld van een diepglimmenden ſpiegel, van een open venſter, — van een lampvlam die naar omhoog rekt als iets geeſtelijks & bijna bovennatuurlijks?

En herinnert ge u geen avonden, dat, in een atmoſfeer van ſuizend ſtilzwijgen & onbeweeglijkheid, alle dingen rond u ſchenen te luiſteren aandachtig, & dat als zwarte en trage waters van geheimen, onontwarbaar, u omvangen hielden, en dat zich in uwen geeſt zooveel betrekkingen en overeenkomſten rythmeerden, dat gij bedwelmd waart als in opvloeienden waanzin?

» Ik heb van de kunſt, ſchreef Maeterlinck in een brief, een zoo groot denkbeeld, dat het ſamenſmelt met die zee van myſteries die we in ons dragen. » En, zoo is't, de kunſt keert heden terug tot haar eeuwig onderwerp, het Myſterie.

En 't is weer het myfterie van de vrouw, dat ondoorgrondelijk en altijd wiffelend mirakel. En velen ook buigen zich naar het kind, dat miffchien nog herinneringen heeft van waar het komt, & in zijn onwetendheid foms meer fchijnt te weten dan wij. Wat zijn zijn oogen zuiver, & wat is onze kunft lang! En het verlangen nu — wij hebben zooveel ontleed! — om in groote kracht van liefde, en eenvoudig als kinderen, terug te keeren naar onze oorfprongen, & geweten, verftand, gevoel, weer famen te fmelten in alles-leerende intuïtie.

En weer trachten nu de kunftenaars de kerngedachte der dingen, de niet veranderende geheimenis te doen fchijnen door het vergankelijke der zichtbare vormen, & weer trachten zij uit te fpreken wat geen naam heeft in menfchentaal.

Ik wil hier aanduiden dat de zucht naar harmonie & fynthefis de meefte artieften van dezen tijd terugleidt naar een metaphyfifche kunft.

Ik durf het woord Myfticifme niet uitfpreken. Sinds eenigen tijd werd het al te dikwijls geplakt op flag van mode-uitingen eener toegelatene & normale gemeenheid. Al het onbepaald idealifme, het « 'k-zou-wel-elders-willen-zijn », het « vague-à-l'âme » der kleine fymbolistjes, de kinderlijke — of oudjefachtige — in-extremis-gevoelerigheid van een wereld die afsterft, de religioozerij der caboteerende peladantiften, 't wordt al — ai mij! — myfticifme genoemd... Opftellen om die nieuwe ftrooming uit te leggen verfchenen in de *Revue philosophique* van Ribot (onnoodig is 't, niet waar? te bemerken dat de naam der enkelen die in onzen tijd de hoogfte liefde kenden, Hello, Villiers de l'Ifle-Adam, & in ftonden van heiligmakende genade, Mallarmé & Verlaine, verzwegen bleven), en M. Paulhan, in een werk over « het

Nieuw Myſticiſme », ontdekte zelfs die veelgevraagde waar in Daudet, — & in... Spencer & Auguſte Comte!

Neen, een myſtiſche ſchool — en Joris-Karl Huyſmans heeft er nog op gewezen in de voorrede van Remy de Gourmont's Latin myſtique — beſtaat er niet. Een literaire *school* is overigens een vrij theatrale onderneming die miſſchien nog ſuccès kan verwerven in een afgelegen provincie. Men moet ook niet gaan denken dat er een nieuw tijdperk begint van in bijbelſche woorden-hoogdravendheid gedragen wijſgeerige gedachten. Maar men moet beſtatigen — anderen kunnen oordeelen — dat zeer veel kunſtenaars heden vooral aangetrokken worden door het ongeziene, & dat hun kunſt weer wordt « une ſuite de ſymboles toujours préſents à l'eſprit pour lui faire concevoir l'inviſible (1). »

Helaas, die zeſde zin : die zin van 't oneindige! zuchtte Laforgue... Heel deze eeuw leed aan heimwee naar 't onbekende. Zichzelf vluchtend, « any where out of the world », veroverend onwaarſchijnlijke rijken, ver van goorheid en vermoeinis & nutteloos leven van dag-uit-dag-in; afvarend naar Ooſterſche landen (de romantiek) of oude fabelvreemde religies. Afgezonderd in droomen, de goede haven der avonden vindend in wat geloof. Of, zich als uit het leven rekkend door nooit-te-genaken wellust, ideaal erotiſme, begeerte naar 't onmogelijke; — tevens lager dan ooit dalend in 't kwaad & hooger ſtijgend in 't zuivere.

Dat eindeloos verlangen dat de menſchen groot maakt — want wie niet verlangt het eeuwige gelijkt aan een doode — is als van een tijd die op alle wegen zijnen God zoekt. Het is de Liefde, waarvan Plato zegt in zijn Sumpoſion, dat ze voor eenig doel heeft het onſterfelijke. En de woorden der dichters, ze zijn als hooggepunte vlammen die optongen naar de geheimen. Zij zijn als een wondere tuin van zonnebloemen die hun

(1) Jouffroy : Cours d'Eſthétique.

aangezicht keeren naar de onbekende Goden. Maar aan Enkelen flechts werd het gegund in Liefde op te gaan tot waar, volgens de woorden van Dionyfius Areopagites, « de geheimenis zich opent in de doorlichtende duifternis, voor het ftilzwijgen dat het verholene uitfpreekt. »

***

Een eeuw van ontleding; & nu, fchreef ik hooger, zucht naar harmonie. Het kenmerk van heel 't verftandelijk leven van dezen tijd is 't nazoeken van Eenheid.

Dat is geworden 't groot probleem der wetenfchappen. Eerft, met Prouft, de eenheid der Stof. Met Meyer, de eenheid der Kracht. Schwann & Schleiden bewezen de evenaardigheid van vleefch- & plantcel; & de fynthefis werd volbracht door Haeckel, den theoreticus van 't darwinisme, die befloot tot de eenheid van 't Leven.

De Wijfbegeerte wil ook in één formule de gelijkftellingen der wetenfchappen uitfpreken, & gaat over tot monifme : ik herinner het ftelfel der aperceptie van Wundt (veronderftelt éénzelfde bafis aan wil, gevoel & gedacht), & miffchien, wijft hij in zijn « Pfychologie », zijn wat we noemen lichaam & ziel de twee verfchillig geziene zijden van één wezen.

En nu, fynthetifche richting ook in de Kunft.

Terwijl eenigen vooral het decoratieve zien — de dingen ganfch fuggereeren door het kenmerkend aanduiden der grondvormen, der fundamenteele rythmen, — droomen anderen reeds van een famenfmelting der kunften, — fchilderijen die een ingewikkeld literair gedacht weergeven in beweeg van muzikale lijnen en kleuren. Om die richting te beoordeelen is 't hier de plaats niet. Wij zouden kunnen herinneren dat indien « iedere kunft naar een onbeperkte uitbreiding harer macht ftreeft, dat ftreven haar brengt tot hare grenzen, & die zou ze niet overfchrijden zonder gevaar te

loopen zich te verliezen in het onbegrijpelijke, het vreemde & 't ongerijmde » (Richard Wagner). Maar 't is hier alleen te doen, om te bemerken dat de Kunſt nu, vooral de Idee wil uitdrukken, de Idee in den platoniſchen zin, die den vorm bezielt, harmoniſch de ſamenſchikking der elementen bepaalt.

Nu moet nagezien worden of in literatuur die zoogezegd myſtiſche richting, hooger gemeld, niet ſamengaat met trachten naar ſyntheſis.

In de woorden is de ſyntheſis reeds volbracht. De prozaſchrijvers en dichters dezer eeuw hebben de woorden hun ſenſationeele & emotioneele waarde teruggeſchonken die ze oorſpronkelijk bezaten; de taal vergeet hare overeengekomen beteekenis om terug te keeren naar zang (1). Weer zijn de woorden levende wezens die niet alleen begrippen uitdrukken, maar gewaarwordingen als ſchilder- & beeldhouwkunſt, & aandoeningen als muziek. En door kracht van ſuggeſtie zijn zij geſchikt geworden tot *synthetische* herſchepping der dingen door de kunſt.

De artieſten die 'k bedoel hoeven zich niet meer zoo bijzonder op de taal toe te leggen. Hoofdzaak voor hen is : zoo oprecht & eenvoudig als 't kan, weergeven de idee, die myſterie is en waarheid. Eenigen, die groot zijn in geloof en liefde — ik denk aan zekere ſtukken uit « Sageſſe » — zijn geſtegen, in dat ſoort geeſtelijk erethiſme dat men bezieling heeft genoemd, tot die hoogte waar ik & niet-ik ſamenſmelten, & waar de beelden zichzelf vormen, overeenſtemmend, volledig, natuurlijk, niet meer door verſtand alleen, maar als 't ware door de primitieſſte daad van 't geweten. Syntheſis in bevatting & in vorm.

Noemt die nu myſtici of metaphyſici of hoe gij ook wilt, maar het zijn die kunſtenaars die ons redden zullen uit een literatuur die mooier zegt dan ze hoog voelt, — uit realiſme dat de wereld objectief wil ſchilderen, als een

(1) *Zie Vittorio Pica, in zijn studie over* Mallarmé (Dell' Arte aristocratica).

verſchijnſel dat buiten ons werkt, & de ontledende zelf-beſchouwing der onder-Bourgets.

Die zullen ſamenvatten ſchoonheid & waarheid — want zij zullen dichter bij de waarheid ſtaan dan de realiſten, die alleen het uiterlijke zien, de uiterlijke ſymbolen, & dus de nabootſing eener nabootſing leveren. En ook ſamenvatten kunſt en godſdienſt, die een-zelfden oorſprong hadden & miſſchien weer zullen ſamenvloeien, — het letterlijk geloof zich langzaam veranderend in ſymbolisch geloof, & ten anderen kant de kunſt weer wordende het *verbeelden* van myſteries.

— En nu ik deze loſſe gedachten herlees, denk ik hoe Vlaanderen lang braak lag, & nog zoo rijk is aan kracht & ſchatten van heilig diep gevoel; & hoe eenvoudige Weſtvlamingen reeds ongewone woorden ſtamelden die ons zooveel doen hopen; hoe tal van andere Vlamingen — in 't Franſch ſchrijvend; ik noem de twee laatſtgekomene : Maeterlinck & Elſkamp — ons heel een toekomſt voorſpellen; en ik denk of, in dat land dat dicht bij de natuur bleef & nog niet tot volkomen bewuſtheid geraakte, niet eens één zal opſtaan die zichzelf zal ontdekken, & verwezenlijken, met den eenvoud, & de geloovige liefde die ons ontbreekt, *die* Kunſt.

A. V. DE MEERE.

Verzen.

In de donkre kamer, van het aſtraal-licht,
Zweeft mijn ſideriſch lichaam in zwart rouw-licht

Naar het vlottend Giſtren, langs gedachten-zeeën,
Zwarte, zwarte kleuren-tinten, niets dan weeën.

Al mijn zijnde Menſch-gedenk heb ik gelezen :
Niets dan ween-gedruppel van mijn arrem Wezen...

In gedenk-paleizen van mijn levend Hart,
Angſtig droom-gezweef van maagden-in-rouw-zwart.

Blank-gevinger balſem ſtrooiend op mijn Ziel !
o Dat ſlechts wat zon me in 't harte viel !

Uit feeëngorgels cirklen zachte wondergalmen,
Lijk ſtergeluid, in aether-geuren, klanken-kleurend,
Of 't reine ſnaargetril in reinende englenzielen
Wanneer ze uit gouden lelie-droomen pas ontwaken.
Het ſtem-geruiſch van verre, wiegelende accoorden
Klinkt zacht en zachter in het plechtig avond-worden,
Lijk 't regendroppel-klaatren op het lichtend water,
En't glimmer-lichtend ſuizel-zingen door het loover.

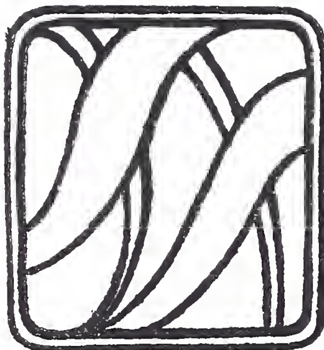
En zilver-witte nenupharen, op het meer,
En zilver-blanke zwanen, drijvend op het meer,
— een ſtoet in wit gewaad langs een beſtarden hemel, —
Beluiſtren 't zachte licht-geruiſch der Hemel-ſterren,
Mijn vleugel-droomen, mijn beminde liefde woorden,
Door englen-hand in 't ruim verſpreid en daar ontvlamd !

O Lief, gij wondre Fee uit 't wonder toover-ſprookje,
Ik glans nu in den Hemel uwer zoete liefde.
De rozen uwer kuſſen, lijk mirakel-bloemen,
Omvlechten hoofd en hals met friſſche loover-kranſen,
En luide zingen uwe zwarte droomen-oogen,
— de laatſte ſchemering in zaalgen wellu ſt drinkend, —
Een lied van leven, lieven, waarlijk Menſch-zijn!

Hoſannah! wij gaan verder dan ons oogen peinzen
Veel verder dan ons hopen en ons luſten reikt.

En klokken klinken zacht en ruiſchen liefdewoorden;
Één liefdezucht vervult het droomend avond-landſchap;
En wellu ſt-dronken baadt mijn zangerige ziel,
Mijn reine Fee! in 't blonde meer van uw gedachten!

VICTOR DE MEYERE.

Alles goed ingezien, men hoeft wat ftreng de aandacht in te roepen van wie op zich namen die onderneming te doen flagen — fchoon, & fchooner nog dan welke andere op dat gebied getracht — daar zij zich niet bekommeren met het gevaar waarvan de groote ouderdom der vereeniging oorzaak is, & dat die ouderdom ons niet bepaald geruftftelt over de waardigheid van haar einde.

De fchoone dood wordt twijfelachtig, eens de hooggroei voorbij, & wenfchen dat de XX zouden verdwijnen eer ze te oud worden, is meer dan een bizonder vrouwelijke coquetterie, ten andere nogal heldhaftig. De grond waarin men ons zal neêrleggen zal alleen bewaren de dooden ; & de levenden, die zullen inbegrepen geweeft zijn vóór hun uur in die uitvaart & in dat lofbreken van een vrijwillig ftemmengeluid, ontzaglijk & vreugdig, van allerlei gebeden, zullen zich fnel ontdoen van de aardekluiten, & herrijzen.

Het doel voor welks verwezenlijking de XX elkander gekozen hadden, vóór tien jaar, & waartoe zij gezamentlijk hebben gewerkt — wie het meeft, hoeft niet te worden uitgemaakt — is bereikt. De onafhankelijkheid is aangewonnen heden, & al wie ervan gebruik maken zijn die fchuldig aan de generofiteit der XX. Want alles in kunft is mogelijk geworden daar — in België — waar vóór ons gekamp niets nieuws & gewaagds toegelaten was.

Welnu, de uitflag van dien tienjarigen ftrijd is roemrijk genoeg. Het is een zeer te benijden glorie : ten voordeele der impreffioniften, neo-impreffioniften & moderne beeldhouwers, een deel te doen afftaan van den roem door oudere Schilder- & Beeldhouwkunft bemachtigd.

In hunnen optocht hebben de XX hunne buren opgeruid, Literatuur, Muziek, Tooneel. En héél de kunft werd vrijgelaten!

Maar het gebeurt dat in 't inrichten van het veroverde, de Schilder-

kunſt, die zoo dapper den kruiſtocht had gepredikt, & geſtreden, haaſt zelf zou gaan bezwijken onder de drukking eener almachtige bondgenoote die, hoe edelmoedig ſchijnend, ſtreed dunkt het baatzuchtig voor haren droom : zich te verbreiden ten nadeele van wie zij voor 't oogenblik wel wilde dienen. Want heden eiſcht ze van de Schilderkunſt een overmatigen prijs voor de hulp die ze toebracht.

Iets zoo monſterachtigs als een verſlaafdheid! In den geeſt der ſchrijvers is geen ſchilderwerk nog uitſtaanbaar dan tot zoo ver het *literair* is.

Al zou 'k erg ondankbaar ſchijnen, wat me niet ſcheelt, ſtel ik voor den ſtrijd te hernemen met ons eigen krachten, & ons wapens die nog niet als te verſtompt zijn te richten tegen de veel te verwaande Bondgenoote!

Zoo erg komt me het literaire ſchilderen voor als een onvruchtbare varieteit, een ſlag haaſkonijn!

Beter zou 't wezen, voor de mooie logiſche aaneenketening der ſchilderſcholen, zich te betrouwen op die groep artieſten die zich pas ontwikkelden, zoo ſchielijk, naar de induſtrie. Die groep ontwaart voor de beeldende kunſten een eindlooze uitbreiding tot de verſte grenzen der nijverheid, & de ſtrijd zal worden hernomen voor de middelen & de effecten die ze geſchikt kunnen achten tot het verjongen van een verlatene & verouderde verſierkunſt. Want de gedachte kan waarlijk niemand miſnoegen van een kunſtgracie te geven aan ieder ding, alle gerieſ dat, ſinds hoelang! dat juk & dat charme verleerd had.

De ſchilderkunſt moet overſtroomen als een Nijlwater, loſbreken haar dijken : de gouden omlijſtingen, & alles bevruchten wat zij zal hebben aangeraakt.

Het miſhaagt me volſtrekt niet te denken dat het voor het Volk is dat de artieſten, & de beſten, zich zullen bezighouden, & ſcheppen die « ſociale kunſt » dat onze aanzielijkſte critici dachten te zien opdagen in de kunſtuitingen van eenigen die zich naar het volk bogen om welſprekende & medelijdende inſpiraties; zij zijn : Millet, wijlen de Groux, Israël, Meunier. Maar

die *vroegen* aan het volk aefthetifche aandoeningen; de fociale artieften zullen 't er *geven*, & door andere middelen dan het verbeelden van min of meer deernifwekkende gebeurteniffen uit 's volks eigen leven. De verwarring is volkomen. Men zal nog lang haarklieven over dat vraagpunt of de Kunft zal gered worden *door* het volk, terwijl de kunft haar echte zending zal volbrengen door zich *aan* het volk te wijden. Dat ze wel weten, die de fchilderkunft hopen te herfcheppen door zich in de herfriffchende bronnen te dompelen van den volkfeenvoud, dat dergelijk bad flechts haar einde wat kan verfchuiven, indien zij aanhoudt in *de uitgeputte* & *scrophuleuze vormen van het tafereel* & *het standbeeld*. Het hoeft dat onder de verfcheidene gedaanten, makkelijk op te fommen, 't een als 't ander weze gedemocratifeerd!

De Kunft alleen die zich zal toepaffen op de nijverheid komt overeen met wat dees uur vergt. En beter dan de kunftnijverheid! De vereenzelviging zal beginnen met het feit eener mogelijke bezitneming; onontbeerlijk weldra; later onvermijdbaar!

Opklimmen zal de kunft tot het koninklijke, eindelijk, waarvan zij verviel, in onze befchaafde wefterlanden. En daar die troonherftelling gepaard zal gaan met de nakende verheffing eener Maatfchappij die een ftoffelijk beftaan voldoende & gelijk voor allen zal herkennen, hebben de artieften zich niet overmatig te ontruften over het weinige onmiddelijk profijt dat hun werken zullen opbrengen. En, eens weg die kommer van overdreven winft, die alle zede & fchaamte ontneemt aan de artieften van nu, zal het weldrakomend werk den ftempel dragen van een heerlijke waardigheid.

Heden verwezenlijkt WALTER CRANE dat type van den kunftenaar die ons allen reeds voorbij is & met gezag den weg toont. De Engelfche meefter brengt in toepaffing die waarheid ons geleerd door KROPOTKINE: « De Kunft, om zich te ontwikkelen, moet verbonden aan de nijverheid door duizenden tuffchenliggende graden, zóó, dat ze bijna ineenfmelten. »

En 't is een ongelukkig verzuim, — dat het propaganda-karakter ver-

mindert van 't ſalonnetje dat de XX, navolgend wat men deed te Antwerpen in het eerſte ſalon van de « Aſſociation pour l'Art. » (Mei 92), hebben gewijd aan de kunſtindustrieën, — dat ze niet anzochten de aanwezigheid van den meeſter.

HENRY VAN DE VELDE.

Over Johannes Viator.

I

De woordkunſt in Nederland — voor zooverre die opmerkens-waardig is in het laatſt van deze eeuw — is geweeſt eene die den vorm zocht. De kunſtenaars hebben niet willen zijn hooge zieners, die, purend uit hun denken ideeën-voor-altijd, die gaven aan de menſchen in haar eigen kleed, in den vorm, die bij een puur-mooi idee zuiver zal zijn — maar zij hebben met een afkeer van ideeën-kunſt — alleen te verklaren door bekendheid met wat een eeuw al daarvoor verſleten was — zich louter gezet aan het werk om zich een vorm te ſcheppen. Zóó weinig moeide hun de gedachte waaraan hun kunſt uiting zou geven, dat zij de theorie, de formule, die zou zijn het richtſnoer van hun willen, van buiten overnamen.

De richting-'85 is geweeſt naturaliſtiſch : lyriek en epiek.

De epiek overgenomen van de Franſche in haar laatſte ſtadium : de naturaliſtiſche roman, zooals die gegroeid was uit het, op de romantiek gebaſeerde en daarin geboren, realiſme.

De lyriek, zoo zuiver mogelijk, ſtemmingſkunſt : zoeken naar de meeſt geraffineerde verbeelding van het in zichzelf geziene.

Beide dus in eſſentie Franſch en alleen eigen in het uiterlijke.

Die eſſentie, die, in de nu-komende kunſt, idee is, was bij het Franſche voorbeeld der Nederlandſche artiſten : het zijnde, de natuur; en hun kunſt : het waarnemen en verwoorden van het materieel-geziene.

De meerderheid van de Hollandſche woord-artiſten na '80 maakte

waarneming tot de essentie en verwoording tot de kunst van hun werk : impressionisten, sensationisten.

Bij het werk van de naturalisten zijn essentie en kunst geheel gescheiden : de natuur is buiten hen en wat hun werk tot kunst maakt is de waarnemingen verwoording, onafscheidelijk verbonden;

bij de Hollandsche sensationisten staan de beide bestanddeelen dichter bijeen : hunne waarneming nadert kunst door de meer of mindere mooiheid van hun individueele visie ;

bij de symbolisten en mystici van nu zijn essentie en kunst onscheidbaar, omdat zij willen in de idee het mooie en in de verwoording het mooi van de idee, omdat zij trachten naar het wijsgeerig-mooi.

In deze, maar zeer generaliseerende, karakteristiek, past het niet van de kleine afwijkingen, van de nuanceeringen, kennis te nemen, maar gewezen moet op dit merkwardig verschijnsel, dat symptomen van eene neiging naar de kunst van straks, de philosophische, zeer duidelijk waarneembaar zijn geweest in het werk van enkelen der artisten uit deze periode.

Genoemd moeten woorden als intuitief-profetische verzen « Het Boek van Kind en God » door Kloos, en vooral de Christus-sonnetten van Verwey.

Maar evenmin mag vergeten worden dat van Deyssel in zijn studies over Lidewijde en La Terre heeft gegeven stukken wijsgeerige literatuurbeschouwing, wegwijzers naar de kunst, die thans reeds begint te komen.

Terwijl de richting-'85 reactie was op de voorafgaande — jonge mannen zich artist wetend en niets vindend in hun land, dat aan hun kunstidee voldoet, verwerpen het oude en willen heftig iets nieuws — is het pogen van wie nu de jongeren zijn, slechts gedeeltelijk het gevolg van onvoldaanheid met het bestaande. Want kleine beginnen van bevrediging hunner schoonheid-verlangens zijn daarin reeds.

En geheel de toekomst, die zij wenschen, is niet een vaag, als ideaal gezien, beeld, maar de logische voortzetting, de consequente ópbouwing

op een fundament, dat is. Zij fchakelen verder een keten, wiens vervolgen een tijd lang onderbroken was, en het onmiddelijk hun voorafgaande is voor hen dus niet zoozeer een afdwaling, waarop zij reageeren, als wel een tijdelijke en gedeeltelijke ruft hunner eigen ideeën, die nu verftoord wordt. In het werk hunner voorgangers en tijdgenooten kunnen zij dus alleen belang ftellen als in iets hun geheel vreemd, dat alleen om zichzelf hunne belangftelling verdient, tenzij verband met hun eigen afpiraties die wekt.

Myftici en fymboliften noemde ik hen omdat, wat zij willen, is als van de groote oud-Chriftelijke kunftenaars het werk, waarvan het religieufe de intiemfte eigenfchap vormt, eene religie, die zuiver geboren wordt uit Liefde tot het fchoone in leven en denken, het goede Weten, dat « ad firmandum cor fincerum fola fides fufficit » en die dus fteeds zal gevonden worden bij eene kunft, die het mooie wil van de Idee.

En dit gezegd te hebben is van Diepenbrock de groote verdienfte; merkwaardig geprecifeerd in zijn favant artikel over het boek van Rémy de Gourmont, te hebben uitgefproken wat wij, « qui, n'attendant plus rien des préfomptions de ce fiècle, (1) ne prévoyons qu'un au delà de mifères de plus en plus fûrement, de plus en plus rapidement réalifé (2) », vager mif-fchien hadden gevoeld.

II

In het werk van een wijfgeerig kunftenaar zal het de philofophie zijn, die men te befchouwen heeft. Van Johannes Viator, het laatfte boek van van Eeden, zal ik nu dus geven wat mij de effentie, de kern lijkt.

Johannes, nadat Windekind vergeefs gepoogd heeft hem het pan-

(1) Latin Mystique-Préface. — (2) ibid.-Introduction.

theïſme te doen aannemen, leert de Liefde kennen in verſchillende phaſen, die van Eeden, door de verdeeling van zijn boek in dagen, telkens met eene ſtijging en renunciatie, aldus gerangſchikt heeft.

De liefde van den jongen voor de gracie van meiſjes, « het ſchoon der blonde haren, het lief der wiſſelende houdingen, de zuivere klank der kinderſtemmen », die zich echter ten ſlotte op zijn gemoed afbeeldde « als een ledig ſpinſel van vormen en klanken ». Het was ijl, onbevredigend, niet vaſt, niet voedend, niet ſterk, niet grijpbaar ».

De liefde van den jongen man voor de vrouw, zoolang ze ideaal blijft, de mooie, onbewuſte liefde, die zij zich denkt louter gebouwd op ſympathie, op een allerhoogſt ſamenſtemmen in willen — tot plotſeling komt het zien van het lijf en het wachten op de ideale wordt « als van een man, die een vrouw verwacht. »

Dezelfde liefde, maar met krachtiger wil. Heftig bij Johannes de afkeer van de gedachte aan het lage in de liefde, dat hij éens zag, en daardoor ſtijging van Liefde tot Extaſe — die blijkt on-waar te zijn.

Maar leven blijft nog in Johannes die als extaſe gedachte liefde, zóó dat hij dooden wil den man, die nu zijn liefſte zal bezitten. En die daad, « die zal een miſdaad heeten en onbegrepen zijn, zal breken als een ſchitterende vonk van heiligheid en ſchoonheid door den miſt van de kleurlooze deugd der menſchen ». Want zij zullen hem haten en opſluiten en zóó zal hij zich aan hen ontrukt hebben. En nog verder vermooiend zijn voelen ziet hij ten ſlotte in den moord een offer, gebracht om af te weren « de ſchending van zijn heiligſte. »

Maar zijn haat ſterft weg voor de schoonheid der Wereld, die hij gezien heeft en zijn liefde wordt nu die der barmhartigheid, de groote âl-liefde voor wat menſch is, het zien van het goede in al wat menſch is en het liefhebben daarvan. Tot hij bemerkt, dat grooter dan zijne barmhartigheid de vereering is van haar, die hij ze ſchonk. En dit doet hem zich voelen « als een gehuldigd prieſter, die zijnen God niet gelooft. »

Maar eindelijk heeft «Gods liefde op hem geſchenen.» En puur voelt hij zich nu in ſſeeren van zuiverheid levend, waarin ééne voor hem de voldoening is van alle begeerten. « Als twee zeeën, die ſcheiding breken en invloeiend zich vermengen gaan » heeft hij gevoeld in zich komen « het vlakke, klare licht harer oogen. » En veel ſprak hij tot haar, maar de kern zijner woorden was dit : « Ik kan mij niet onttrekken aan het lijfleven, dat mij zoovel bedrogen heeft, maar ik zal het neerhouden en mijn leven ſcheiden in tweeën, het hooge en het lage. Maar gij moet zijn in hooger zieleſſeer alleen. »

Maar zij zag geen leelijkheid tuſſchen hem en zichzelve. En voor haar vermooit hij zich nu met ſterk willen : « een woud van goedheid, een tempel van goedheid, — ja een burcht, een ſterke ſtad van goedheid wil hij ſtaan. » Maar zijn leven blijſt een marteling, een geſtadige ſtrijd tuſſchen het mooie en leelijke en de vrees blijft voor het kwaad, voor wat hij als kwaad ziet : de lijſſdaad.

En zijne laatſte ſtijging in liefde eindigt met een zang van zijne goede geleidſter, zijne ſchoone droomenfee, Marjon :

« *De ſchijn dezer dingen is Luſt, maar dit is groot bedrog. Het ware wezen is offering en renunciatie. Neem dus de ſchrikkelijke ſchuld van deze uwe heerlijkſte daad op u, maar weef wijding om haar, die u gegeven heeft deze liefde Gods en ſpreid heiliging en zegen aan al wat haar aangaat. Want zij is de betere en gelukkigere in deze.*

En noem deze dingen met den naam « Myſterie ». — En houd ze myſterieus want hoe kan dit heilige onontwijd door het onheilig leven gedragen worden? »

Johannes heeft nu geleerd de hoogſte ſpanning van Lieſde te kennen, zoo zuiver als een abſtractie. Maar háar wil is het te geven die ſchoone vondſt aan de menſchen. En als laatſte renunciatie, als opperſte afſtanddoening en geheel zichzelf-geven om Liefdes wille, wil hij nu wel lijden

alle ſpot en bitterheid van de menſchen om hun dit te zeggen, ook bij zijn weten, dat als deze Liefde « zich nu geven zal en zich van deze hoogte af verbreeden over velen » dit ook verloren gaat voor henzelven. En zóó zegt hij zijn innigſte gedachte uit tot allen :

« Alleen Liefde in hoogſte ſpanning, ſterker dan alles in de ziel, maakt lijfſverlangen goed. Liefde, geheel eenig, ganſch volkomen, van menſch tot menſch, maar ook, in diepere doorgronding Liefde tot het kind, tot het Ongeborene. Deze, deze ganſch, deze alleen, maakt de lijfſzonde goed. En waar ze niet is, ganſch, volkomen, eenig, welbewuſt — daar is ook alle lijfſzonde vuil, verachtelijk, — ontucht, overſpel »...

« Zie, — dit geef ik, Johannes, den menſchen, mijn gelijken, met eene Liefde, die geen Wederliefde vergt. »

III.

Ik heb, met aldus de ſtijgingen in Johannes Liefde te volgen, ontwikkeld hoe zich in mijn denken die ſtijging vertoond heeft ; telkens aangewezen wat ik het culminatiepunt meente en ten ſlotte in van Eeden 's eigen woorden, (1) de kern gegeven van zijn boek, zooals hijzelf bedoelde, dat die zou zijn.

De philoſophie, die hem tot dat reſultaat bracht, voorafgaande aan dat beſluit, ſtaat tot die innerlijkſte eſſentie niet in het noodzakelijk verband van oorzaak en gevolg. Ik zeg dit niet als een algemeene waarheid, maar als eventualiteit in dit bijzondere geval : Johannes Viator.

Want philoſophie kan zijn een geregelde groeiing van het eene denkbeeld uit het andere, maar waarbij een vorig volſtrekt onmiſbaar is om het

(1) Het reeds gecursiveerde.

volgende te doen zijn; of ook een reeks van ideeën, naaſt elkaar geſteld — maar hier wil elk reſultaat meer zijn dan het vorige en dat onnoodig maken, zoodat alleen het eindelijk-bereikte dat is, waarmee men rekening moet houden.

En tegenover dit einde, tegenover deze reſultante van alle philoſophiſche beſchouwingen, die bij van Eeden is : de lijfſdaad een offer en daarvoor de hoogſte daad van menſchen, ſtel ik deze van Zola : de lijfſdaad het geluk van het deelnemen aan de ſchepping en de zekerheid van het vervuldhebben eener wet, de helderheid van het logiſch gevonden doel. En ik citeer het volgende uit « La Faute de l'Abbé Mouret, » dat Zola's beſchouwing geheel doet blijken :

« *Ils éprouvaient une perfection abſolue de leur être. La joie de la création les baignait, les égalait aux puiſſances mères du monde, faiſait d'eux les forces mêmes de la terre. Et il y avait encore, dans leur bonheur, la certitude d'une loi accomplie, la ſérénité du but logiquement trouvé, pas à pas.* »

La joie de la création! Het ſcheppen, het gelijkſtaan met de moeder krachten-zelf van de wereld — de lijfſdaad en haar luſt! De opperſte uiting van leven : het ſcheppen, de hoogſte levens-actie van den menſch — ſymbool van de ſcheppende kracht in God, ſymbool van Gods Zijn.

En nu moet ik, om duidelijk te doen zien hoe van Eeden deze hooge beteekenis geheel miſkend heeft — en ik meen, dat hij daardoor al inferieur is aan de hooge philoſophie van Zola, omdat hij maar altijd hangen bleef aan het lage en alleen uit dat lage tot een trooſtrijk reſultaat kon komen, door zijne offerverklaring van wat de, het meeſt het God-zijn naderende, levenſdaad is — om duidelijk te doen zien zijn geheel-ontkennen zelfs van wat het mooiſte is in de wereldorde, deze regels nog van hem aanhalen :

« En de dingen des Allerhoogſten beelden wij af in bewegingen der ziel. In vreugde, in genade, in liefde, in erbarmen. Maar ook dit is alles gelij-

kenis. En tot onze kennis komt het dat het meeſt ongelijkbare het waarachtigſte is. »

Maar het waarachtigſte is het menſchelijk Leven beeld van Gods Zijn, en de hoogſte menſchenlevens-daad is die de goddelijke het meeſt nadert, is het ſcheppen. En het lijſgenot is éen met deze hoogſte intenſietheid van actie.

***

Het beſte heeft van Eeden gewild met zijn Johannes Viator. Hij heeſt willen zijn, boven zijne tijdgenooten, philoſophiſch artiſt. En, als de grootſten onder de weinigen uit dezen tijd, die zóó genoemd kunnen worden, wil hij zijn : religieus.

Maar zijne religieuſiteit is niet de hunne. In hem is iets, dat ik moeilijk definieeren kan en waarvoor orthodoxie mij de beſte naam ſchijnt.

Bij de myſtieken toch is het religieuſe niet het blijkbaar aangenomen hebben van een dogma en de heftige oſtentatie daarvan, maar een heerlijk, ſereen-kalm Gelooven, de Liefde van den kunſtenaar voor wat hem het heiligſte, het ſchoonſte lijkt. Want iemand, die artiſt is, hetzij hij zich uit of niet, en die zijn kunſt hoog maakt, heerſchend in denken en zeggen, zal in zijn religie vinden de prachtigſte wijſheid van het Schoone en die liefhebben met uiterſte Liefde, ſtellend haar ver boven al het gewone menſchengeval.

Maar — en ziehier wat Van Eeden tot orthodox dogmaticus maakt, omdat hij daarin anders is — zijne Liefde zal te zuiver zijn om hem ooit een reden te zijn tot hoovaardij, nooit ook zal hij die willen prediken aan menſchen, anders dan door zijn werk. Niet van zichzelf zal hij beſchouwen dit eene gave aan hen, maar zichzelf den begiſtigde achten, den begenadigde uit velen, deemoedig.

De religie, die ſteunt op mooi-willen en het mooi-weten van het

Heilige, de Genade, is onbekommerd voor wat anderen van haar vinden.

Want over dat ſchoone twiſt men niet, als man, die het waardig liefheeft, en men verkondigt het niet. Alle praten daarover — tenzij met goedgeweten ſympatieken — is pretentie.

En grooter acht ik die en meer hinderlijk, naarmate het mooi-gevondene hooger ſtaat.

J. F. MORAAZ.

N° III

EN

STRAKS”

Sinds wij beſchikten over de keus van het zwartvullen dezer periodieke bladen, & over dit werktuig — dat wij schoon eiſchen — onzer willen, bepaalde zich in zoo'n vorm tot dan toe onbeſtemd, die wenſch: eens èen gedenkteeken oprichten ter verheerlijking van Vincent van Gogh.

Dat het duurzaam ware, zoo wilde het een gevoel dat zich uiteenlegt: ijdelheid van den werkman die zich toch wil overleven in zijn werk, — hoogmoed, dat 't er op aankomen zou zoo 'n daad *nú juist* volbracht te hebben, & om eenige klaarziendheid die zou veredeld. Het aarzelen om bouwſtoffen van problematiſche waarde te gebruiken die wijzelf & de gelijkaardige willen mochten vergaren, duurde nog, als ons niet de mijn veropenbaard geworden waar Vincent volzinnen ſtapelde, hecht als ſteenen.

De catalogus der onlangſche tentoonſtelling te Amſterdam, door vrienden ingericht zoozeer als wij bezorgd hèm te eeren, bracht den ſchat aan 't licht, — &, ontroerd, gingen wij aan Mevrouw W[we] Theo van Gogh, die hem met piëteit bewaarde, de toelating vragen om er in te mogen putten.

Intuſſchen was de « *Mercure de France* », aan wie de ſchilder Bernard zijn geeſtdriftige bewondering overleverde, ons vóorgegaan met de uitgave der brieven uit het laatſte tijdperk van Vincent's leven, — het in Frankrijk geleefde. Zij trokken hevig de aandacht ginds.

Niets meer dan billijk, & dat de faſtueus-grootſche bekroning werd

ontwaard — ginds — van een weidſch monument dat zou ingeſtort hebben onder den horizon, op den geboortegrond, zijn verdiepingen & baſis. De afſtand ſchijnt des te minder deze illuſie te kunnen vernietigen, daar *hijzelf,* van uit het diepſte van Provence, & ondanks de leêgte des hemels in het noorden van zijn eigen heuvel-zijn, zijn vaderland nooit uit het oog verloor,

Hoogſtens de architecten- & aannemers-van-beroep zullen deze wijs van opbouwen vreemd achten, dat het onderſte van het gebouw — ons aandeel in het werk : een keur van brieven ſedert 1882, wanneer hij met het ſchilderen probeeren ging — oprijze uit den grond, nadat de kruin hoog reeds in wolken praalt. Zoo altijd gaat de kunſtenaarſgeeſt te werk. Men zou gelooven dat hij voor Die van den hemel arbeidt, & dat hij de baſis van zijn werk veſtigt op dien uitverkorenen grond.

En immers, al vangt het aan in den wijden hemel die nooit hoog genoeg ſchijnt, alle werk eindigt toch op de afſchuwelijke aarde. 't Is de wet der aantrekkingſkracht, die haar vermogen uitſtrekt tot de Verzuchtingen & de Droomen.

Men wille wel meten den weinigen tijd dien Vincent behoefde om te zinken van dien kreet van geeſtdrift en geloof — waarmeê wij de reeks zijner brieven, door ons geopenbaard, willen ſluiten, om in niets het werk onzer medezuſter te herhalen — tot den dood.

Wij denken heden, met een grievende aandoening, aan die zwarte ure, die een zóó buitengewoon genie wegſchrapte, dat de gedachte ons angſtig in het hoofd rees, of *hij* wel niet een der laatſte kon zijn, — & die vrees alleen zou zijn genie betuigen.

's Gravenhage, 15 Augustus '82

« Het is nu net ongeveer *twee jaren* dat
ik in den Borinage begon te teekenen... »

Ge moet het mij niet kwalijk nemen, beste broer, dat ik u weer eens schrijf, — het is om u te zeggen dat ik in het schilderen zoo bijzonder pleizier heb.

Verleden zaterdag avond heb ik een ding aangepakt waar ik al dikwijls van gedroomd had:

Het is een gezicht in de vlakke groene weilanden, met hoopen hooi. Een kolenweg met een sloot erlangs loopt dwars erdoor. En aan den horizon midden in 't schilderij, de zon. 't Was geheel een kwestie van kleur en toon — de schakeering van de gamma kleuren van de lucht: eerst een lilas nevel, waarin de roode zon half bedekt door een donkerpaarsche wolk met schitterend rood fijn randje; bij de zon reflecties van vermiljoen, maar daarboven een strook geel dat groen werd & hooger blauwachtig (het zoogenaamde *cerulean blue*), & dan hier & daar lilas & grauwe wolken die reflecties pakken van de zon.

De grond nu was een soort tapijtweefsel van groen, grijs, bruin, maar vol schakeering & wemeling. Het water van 't slootje schittert in dien toonigen grond. Het is iets wat Emile Breton b. v. zou schilderen.

Dan heb ik een groot brok duingrond geëmpateerd & vet geschilderd.

Van deze twee *weet ik zeker dat men er niet aan zeggen zou dat het mijn eerſte geſchilderde ſtudies zijn.*

Om u de waarheid te zeggen verraſt het mij : ik had gedacht dat de eerſte dingen naar niets zouden lijken, &, offchoon ik 't zelf zeg, ze lijken wel degelijk naar iets, & dat verwondert me een beetje.

Ik geloof dat het daardoor komt dat ik, vóór & alleer ik begon te ſchilderen, zoolang heb geteekend & de perſpectief beſtudeerd, om een ding dat ik zag in elkaar te kunnen zetten.

Nu, ſedert ik mijn verf & ſchildergerief gekocht heb, heb ik dan ook geſjouwd & gewerkt dat ik doodaf ben, nu op 't moment, van zeven geſchilderde ſtudies... Ik heb letterlijk mijzelf niet kunnen houden, — ik kan er niet van afblijven, of er van uitruſten.

... Israëls heeft nog vier groote teekeningen... Het is wel animeerend om zoo iets te zien, want dan zie ik dat ik nog veel moet bijleeren.

Alleen dat wilde ik u zeggen: ik gevoel dat er dingen van kleur bij mij voor den dag komen, bij 't ſchilderen, die ik vroeger niet had. Dingen van breedheid & krachten.

Beſchouw dus 't geen ik van mijn eigen werk zeg, niet alsof ik er reeds over content was : het tegendeel is waar. Doch dat geloof ik dat gewonnen is, dat ik voortaan, als iets mij treft in de natuur, meer middelen tot mijn diſpoſitie heb dan vroeger om ze met meer kracht uit te drukken...

Ik geloof ook niet dat het me hinderen zou als mijn gezondheid bij tijden eens van ſtreek was. Voor zoover ik kan nagaan zijn het de ſlechtſte ſchilders niet die nu & dan een week of veertien dagen hebben dat ze niet werken kunnen. Dat heeft wel eens zijn oorzak dat zij juiſt diegenen zijn « qui y mettent leur peau » zooals Millet zegt. Dat hindert niet & men moet mijns inziens zich niet ſparen als het er op aankomt; is het dat men een

tijdje uitgeput is, dat komt weer terecht, & men heeft gewonnen dat men zijn ftudies binnen heeft, net als de boer zijn koren of hooi. Nu denk ik voor mij voorloopig nog niet aan ruft houden.

's Gravenhage '82

Het is reeds laat, maar toch, ik wou u nog eens fchrijven. Gij zijt niet hier, toch heb ik behoefte aan u, & het is mij als waren we foms niet ver van elkaar.

Ik heb vandaag iets met mezelf afgefproken: dat is, mijn ongefteldheid, of liever de reftes ervan, te befchouwen als niet beftaande. Er is genoeg tijd verloren, het werk moet worden doorgezet. Dus, wel of niet wel, ik ga weer teekenen geregeld van 's morgens tot 's avonds. Ik wil niet dat iemand me weer kan zeggen: « O dat zijn maar oude teekeningen! »

... Mijn handen zijn wat te blank geworden naar mijn zin, maar wat kan ik er aan doen? Ik zal weer buiten gaan; het kan me minder fcheelen, dat het me mogelijk eens opbreekt, dan dat ik langer van 't werk afblijf. De kunft is jaloerfch, zij wil niet dan men ongefteldheid ftelt boven haar. Dus, ik geef haar haar zin.

... Zulken als ik *mogen* eigentlijk niet ziek zijn. Gij moet goed begrijpen hoe ik de kunft befchouw. Om te komen tot het waarachtige moet men lang & veel werken. — Wat ik wil & mij ten doel ftel is blikfems moeielijk, & toch geloof ik niet dat ik te hoog mik. — Ik wil teekeningen maken die fommige menfchen *treffen*.

... Enfin, ik wil het zoo ver brengen, dat men zegt van mijn werk: die man voelt diep & die man voelt fijn. Ondanks mijn zoogenaamde grofheid — begrijpt ge — miffchien juift daarom. Het lijkt nu nog pretentieus om zoo

te ſpreken, maar dat is dan ook de reden waarom ik er kracht achter wil zetten.

Wat ben ik in 't oog van de meeſten? Een nulliteit, of een zonderling, of een onaangenaam menſch, — iemand die in de maatſchappij geen poſitie heeft of hebben zal, enfin wat minder dan de minſten.

Goed: geſteld dat alles ware precies zóo, dan zou ik door mijn werk eens willen toonen wat er zit in 't hart van zoo 'n zonderlinge, van zoo 'n niemand.

Dit is mijn ambitie die minder gegrond is op wrevel dan op liefde malgré tout, meer gegrond op een gevoel van ſereniteit dan op hartſtocht.

... Al is het dat ik dikwijls in de beroerdigheid zit, toch is er binnen in mij een kalme reine harmonie & muziek.

De kunſt vraagt een hardnekkig werken, een werken ondanks alles, & een altijd doorgaande obſervatie.

Met hardnekkig bedoel ik vooreerſt een gedurigen arbeid, maar ook het niet loſlaten van zijn opvatting op 't zeggen van dezen of genen.

Ik heb in den laatſten tijd al bijzonder weinig converſatie gehad met ſchilders. Ik heb mij daar niet ſlecht bij bevonden. Het is niet de taal van de ſchilders zoo zeer als de taal van de natuur waar men naar luiſteren moet. Ik kan me nu beter begrijpen dan ruim een half jaar, waarom Mauve zei: « Praat me toch niet over Dupré, praat me liever van dien ſlootkant, of zoo iets ». — Dat ſchijnt wel bar, & toch is 't volkomen juiſt. Het voelen van de dingen zelf, van de werkelijkheid, is van meer belang dan het voelen van ſchilderijen, het is vruchtbaarder & meer levenwekkend.

Wat ik zeggen wil met betrekking tot verſchil tuſſchen oude kunſt & hedendaagſche kunſt is: miſſchien zijn de nieuwen meer denkers.

... Rembrandt & Ruyſdael zijn subliem, & voor ons evenzeer als voor

hun tijdgenooten, maar er is iets in de modernen dat meer persoonlijk intiem bij ons thuis komt.

Ik heb weer een ſtudie geteekend van het kinderwiegje, vandaag, met veegen kleur erin. Ik zal dat wiegje, hoop ik, nog wel honderd keer teekenen — behalve dat van vandaag — met hardnekkigheid.

's Gravenhage, '82

Om buiten notities te nemen, of om een klein krabbeltje te maken, is een ſterk ontwikkeld gevoel voor den contour abſoluut vereiſchte, evenzeer als voor 't hooger opvoeren later.

Dat nu krijgt men, geloof ik, niet van zelf, — maar primo, door obſervatie, verder (vooral) door hardnekkig werken & zoeken; verder moet er bepaald ſtudie van anatomie & perſpectief bij komen.

Ik heb naaſt mij hangen een landſchapſtudie van Roelofs (een penſchets), maar ik kan u niet zeggen hoe expreſſief die eenvoudige contour is. Alles is er in.

Een ander nog ſprekender voorbeeld is de groote houdſnêe: « Bergère », van Millet, die 'k verleden jaar van u zag, & ſteeds mij bijgebleven is. Verder b. v. de penſchetſjes van Oſtade & Boeren Breughel.

Als ik zulke reſultaten zie, dan voel ik ten duidelijkſte het groote gewicht van den contour. En ge weet b. v. aan « *Sorrow* » dat ik mij veel moeite geef om mijzelf op te werken in dat opzicht. Maar gij zult wel zien, als ge op 't atelier komt, dat behalve dat zoeken naar den contour ik ook wel degelijk, net als een ander, gevoel heb voor de *krachten*.

Ik heb dien ouden knotwilg nog geattaqueerd, & ik geloof dat dat de beſte van de aquarellen geworden is. Een ſomber landſchap. Ik heb 't willen maken zóó als dunkt mij het baanwachtertje met zijn kiel & rood vlaggetje 't zien & voelen moet, als hij denkt : wat is 't trieſtig vandaag.

Ik werk met veel pleizier dezer dagen offchoon nu & dan ik nog terdeeg naweeën van mijn ongeſteldheid gevoel.

Wat nu betreft handelſwaarde van mijn werk, pretenties daaromtrent heb ik geen andere, dan dat 't me zeer verwonderen zou indien met den tijd mijn werk niet net zoo goed verkocht zou worden als dat van anderen. Of dat *nu* gebeuren zal of *later*, wel, ik laat dat betrekkelijk over; alleen trouw te werken naar de natuur & met hardnekkigheid, is, dunkt mij, een zekere weg, & die niet op nul *kan* uitloopen.

Het gevoel en de liefde voor de natuur vindt altijd vroeger of later weerklank bij menſchen die zich voor kunſt intereſſeeren. De plicht van den ſchilder is het, zich geheel in de natuur te verdiepen, & al zijn intelligentie te gebruiken, zijn gevoel in zijn werk te leggen, zoodat het voor anderen verſtaanbaar wordt. Maar werken op verkoopbaarheid is niet precies de rechte weg, mijns inziens, maar veeleer de liefhebbers verneuken. En dat hebben de echten niet gedaan, maar de ſympathie die zij kregen vroeger of later, kwam om reden van hun oprechtheid. Meer weet ik er niet van, & geloof ook niet noodig te hebben er meer van te weten. Werk maken om liefhebbers te vinden & liefde bij hen op te wekken is iets anders, en natuurlijk gepermitteerd. Maar 't moet niet een ſpeculatie worden die allicht verkeerd zou uitdraaien, en zeer zeker tijd, die aan 't werk geſpendeerd behoort te worden, zou doen verliezen.

Gij zult in mijn aquarellen van nu natuurlijk nog dingen vinden die er uit moeten, — maar dat moet door den tijd komen. Alleen weet het goed,

dat ik er heel ver vandaan ben om er een systeem of zoo iets op na te houden & er me in op te sluiten.

Nu, adieu, — & geloof me dat somwijlen ik er hartelijk om lach, dat de lui mij (die eigentlijk niets anders ben dan een vriend van de natuur, van ſtudie, van werk, — ook van menſchen vooral) verdenken van diverse kwaardaardigheden & abſurditeiten waaraan geen haar op mijn hoofd denkt

s' Gravenhage, '83

Ik was nogal eens op Scheveningen dezer dagen, waarde Théo, & trof op een avond heel aardig het aankomen van een pink. Bij het monument ſtaat een planken huiſje, waar een kerel op den uitkijk zit. Zoodra de pink duidelijk zichtbaar naderde, kwam de kerel te voorſchijn met een groote blauwe vlag & gevolgd door een bende klein grut van kinderen die hem niet tot de knieën raakten. Het was blijkbaar een groot pleizier voor hen om bij den man met de vlag te ſtaan, & zeker, in hun verbeelding, zoodoende mêe te helpen om de pink te doen arriveeren. Een paar minuten nadat de man gewaaid had met zijn vlag kwam een kerel op een oud paard er bij, die 't anker moest gaan halen. Daarna voegden zich bij de groep verſcheidene mannen & vrouwen, ook moeders met kinderen, om de equipage te ontvangen.

Toen de pink dicht genoeg bij was, ging de kerel te paard in zee, & kwam terug met het anker.

Daarna werden de mannen op den rug van kerels met hooge waterlaarzen aan 't ſtrand gebracht, & was 't een heel lawaai van verwelkoming bij iederen aankomeling.

Toen ze er allen waren marcheerde de kudde naar huis als een troep ſchapen, of een karavaan, met de kerel op den kemel, ik bedoel op het paard, er als een hooge ſchim boven uitſtekende.

Natuurlijk heb ik met al mijn attentie de verſchillende incidenten trachten te ſchetſen. Heb er ook iets van geſchilderd, namelijk het groepje dat ik hierbij krabbel.

....Ge ziet aan bijgaande krabbeling wat mijn zoeken is: van die groepen volk die 't een of ander doen. Maar wat is het moeielijk daar leven & beweging in te krijgen, & de figuren op hun plaats & van elkaar af te krijgen! Het is dat groote vraagſtuk : *moutonner*; groepen figuren die, offchoon een geheel vormende van boven met de koppen of ſchouders de een over den ander heen komen kijken. Terwijl op den voorgrond de beenen der eerſte figuren zich krachtig afteekenen, & hooger op de rokken en broekſpijpen weer een ſoort warreboel vormen waar toch nog teekening in zit. Dan rechts & links, naarmate de plaats van het oogpunt, de meerdere uitbreiding of verkorting van de kanten. Als compoſitie baſeeren zich alle mogelijke ſcènes met figuren, — 't zij een markt, 't zij 't aankomen van een ſchuit, 't zij een troep volk bij de gaarkeuken, de groepen op ſtraat pratend & wandelend — op datzelfde princiep van de kudde ſchapen, — & komt het alles neêr op dezelfde kweſties van licht & bruin & perſpectief.

.... Ik zit er een beetje in met de verf en met een & ander, — maar ge weet er alles van. Ik kan op verſchillende manier mijn werk varieeren, & er is & blijft zoo eeuwig veel te teekenen. Want dat groepje volk van bijgaand krabbeltje varieert tot in 't oneindige & vereiſcht ontelbare aparte ſtudies & krabbels van afzonderlijke figuurtjes, die men als in de vlucht op ſtraat moet opvangen. Op die wijs moet er langzamerhand karakter & beteekenis in komen.

....Ik heb van dat inkomen van de pink zeker wel een ſtuk of tien verſchillende incidenten.

's Gravenhage '85.

Het is wel curieus dat gij & ik dikwijls dezelfde gedachten ſchijnen te hebben. Giſteren avond kwam ik b. v. terug met een ſtudie uit het boſch, & juiſt was ik deze week, vooral toen, zeer verdiept geweeſt in die kweſtie van diepte van kleur, — & had er met u erg graag eens over geſproken, juiſt naar aanleiding van de ſtudie die ik maakte. En ziedaar, in uw brief van heden morgen ſpreekt ge er toevalligerwijze over, dat ge op Montmartre getroffen waart door de ſterk geprononceerde kleuren die toch harmonieus bleven.

... Ik was giſteren avond bezig aan een ietwat oploopend terrein van boſchgrond bedekt met vermolmde & dorre beukenblâren. Die grond was lichter & donkerder roodbruin, door ſlagſchaduw van boomen die er ſtrepen overwierpen flauwer of krachtiger halfuitgewiſcht. De kweſtie was, & ik bevond het zeer moeilijk te zijn, de diepte van kleur te krijgen, de enorme kracht & vaſteid van dat terrein & toch bij 't ſchilderen merkte ik pas hoeveel licht er nog in die donkerheid zat. Het licht te houden, & toch den gloed, de diepte van die rijke kleur te houden. Want er is geen tapijt denkbaar zoo prachtig als dat diepe bruinrood, in den gloed van een door het hout echter getemperde herfſtavondzon.

Uit dien grond ſpruiten jonge beukeboomen die licht pakken aan den eenen kant, daar ſchitterend groen zijn, & de ſchaduwkant van die ſtammen is een warm ſterk zwartgroen. Achter die ſtammetjes, achter dien bruinrooden grond, is een lucht heel fijn, blauw, grijs warm, — bijna niet blauw — tintelend. En daartegen is nog een wazige rand van groenigheid, & een netwerk van ſtammetjes, & geelachtige blâren. Eenige figuren van

houtzoekers ſcharrelen daar rond als donkere maſſas myſterieuse ſchaduwen. Een witte muts van een vrouw die bukt om een dorren tak te grijpen ſpreekt plotſeling tegen het diepe roodbruin van den grond. Een rok pakt licht, een ſlagſchaduw valt, een donker ſilhouet van een kerel verſchijnt boven op den houtkant. Een witte muts, kap, ſchouder, buſte, van een vrouw mouleert zich tegen de lucht. De figuren — ze zijn groot & vol poëzij — doen zich voor in de ſchemering van den diepen ſchaduwtoon als énorme terres cuites in wording op een atelier. — Ik beſchrijf u de natuur; in hoever ik die weergaf in mijne ſchets weet ik zelf niet, maar wel dat ik getroffen werd door de harmonie van groen, rood, zwart, geel, blauw, bruin, grijs.

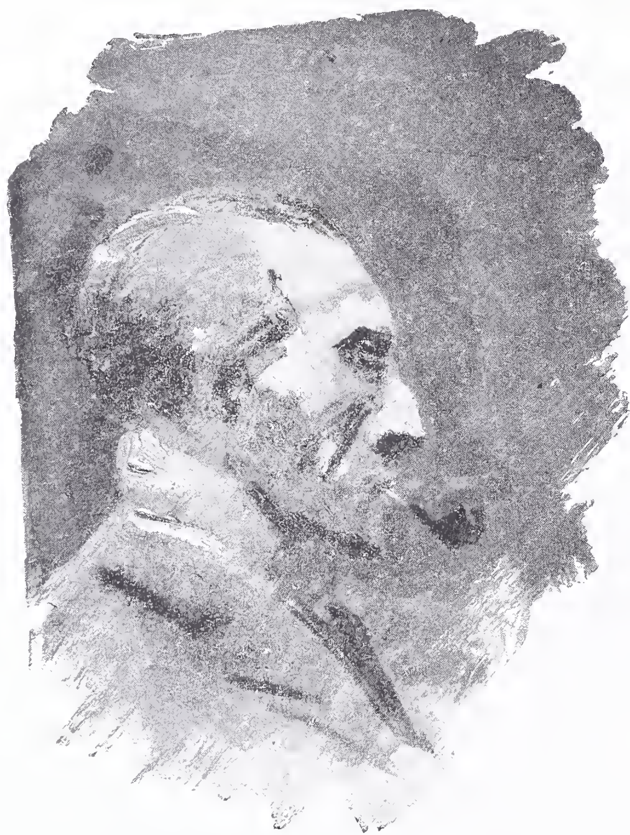
Het was zeer de Groux-achtig, een effekt als b. v. die ſchets van « le Départ du Conſcrit » vroeger op 't Palais Ducal.

Om het te ſchilderen was een ſjouwerij. Er zit in den grond anderhalve groote tube wit; toch is die grond zeer donker. Verder rood, geel, bruin, oker, zwart, terre-ſienne, biſtre, — & 't reſultaat is een roodbruin, doch dat varieert tot diep wijnrood en tot bleek blond roſachtig toe. Er zijn dan nog moſſen & een randje friſch gras dat licht pakt & ſterk ſchittert & erg moeielijk te krijgen is. Ziedaar eindelijk een ſchets, wat er ook van gezegd zou worden, ik zou volhouden dat ze eenige beteekenis heeft, iets zegt.

Ik heb bij 't maken gezegd tot mij zelf: laat ik niet weggaan voor er iets herfſtavondachtigs in is, iets mysterieus, iets waar ernſt in zit.

Ik moeſt echter, daar het effekt niet blijft, ſnel ſchilderen. De figuren zijn in eenige krachtige ſtreken met een stevige kwast er op gezet, — in eens. Het trof mij hoe ſtevig die ſtammetjes in den grond zaten; ik begon ze met 't penſeel, doch om rede van dien grond die reeds geëmpateerd was zonk een penſeelſtreek weg als niets. Toen kneep ik wortels en ſtammen er in uit de tube, en modelleerde die wat met 't penſeel. Ja, nu ſtaan ze er in, ſpruiten er uit, ſtaan er in geworteld met kracht.

In zekeren zin ben ik blij dat ik geen ſchilderen *geleerd* heb : allicht

Dit portret: geschilderd door Lievens, Engelsch artiest, vriend van Vincent op de Academie van Antwerpen.

van tubes die even talrijk zijn als de leêge fleſſchen in de hoeken van de kamers op een soirée of maaltijd (zooals b. v. Zola ze beſchrijſt).

Ge vraagt naar mijn gezondheid, — maar hoe is het met de uwe? Ik zou gelooven dat mijn remedie de uwe ook was : buiten zijn, — ſchilderen. 't Gaat mij goed; bij vermoeienis blijf ik laſt hebben, doch 't wordt eer beter dan erger. Ik geloof dat het ook goed werkt dat ik zoo ſober mogelijk leef. Maar vooral het ſchilderen is mijn remedie.

Nuenen, '85.

Ik wou dat de vier doeken waarover ik u ſchreef, waarde Théo, weg waren. Als ik ze lang hier houd verſchilder ik ze miſſchien weer, & ik geloof 't beter is ge ze krijgt zooals ze uit de hei komen.

Ik vraag het u, is het niet voor ons beiden, après tout, beter om hard te werken, al zijn er beroerdigheden aan verbonden, dan in een tijd als nu te zitten philoſopheeren? Ik weet de toekomſt niet, Theo, maar ik ken wel de eeuwige wet dat alles verandert. Denk tien jaar terug, de dingen waren anders, de toeſtanden, de ſtemming van de lui, alles enfin. En tien jaar verder draait zeker ook weer veel om. Maar *iets doen* blijft; & iets gedaan hebben, daar heeft men niet licht ſpijt van. Hoe actiever hoe beter, & ik had liever een miſlukking dan een ſtilzitten.

Het zal zoo heel lang niet duren of hetgeen we kunnen laten zien zal belangrijker zijn. Ge ziet 't zelf wel, — & 't is een verſchijnsel dat mij verbazend veel pleizier doet — dat men meer & meer begint tentoonſtellingen te maken van één perſoon of heel enkelen die bij elkaar hooren. Dat is een

verſchijnſel in den kunſthandel dat, naar ik durf meenen, meer avenir heeft dan andere ondernemingen. Het is goed, men begint te begrijpen dat een Bouguereau niet goed kan doen naaſt een Jacques, een figuur van Beyle of L'Hermitte naaſt een Schelfhout of Koekkoek.

Als mijn werk bij mij bleef, geloof ik dat ik er telkens aan zou verſchilderen. Door het aan u te ſturen, & aan Portier, zooals 't van buiten of uit de hutten komt, zal er wel eens één onderdoor loopen dat niet deugt, — maar er zullen dingen bewaard blijven die er niet beter op worden zouden door ze dikwijls te verſchilderen.

Het boerenleven brengt zoo uiteenloopende dingen mede dat, als Millet ſpreekt van «travailler comme *plusieurs* nègres», dit waarachtig dient te gebeuren, wil men tot een geheel komen...

Men moge er meê lachen dat Courbet zegt : « Peindre des anges! qui eſt-ce qui a vu des anges?» Maar ik zou er wel bij willen zeggen b. v. : « Des juſtices au harem, qui eſt-ce qui a vu des juſtices au harem ? » (het ſchilderij van Benjamin Conſtant) & zoo veel andere Moorſche, Spaanſche dingen, recepties bij kardinalen, enz., en dan al die hiſtorieſchilderijen die toch ook nog maar blijven meters lang bij meters breed! Waar dient het alles toe ? En wat wil men er toch meê? Dat wordt meerendeels muf & ſaai als eenige jaren erover heen zijn gegaan, & verveelt meer & meer.

... Tegenwordig, als kenners vóór een ſchilderij ſtaan als dat van Benjamin Conſtant, of als een receptie bij een kardinaal door ik weet niet wat voor Spanjaard, is het de gewoonte met een zeer diepzinnig air iets te zeggen van « knappe techniek ». Maar, zoodra diezelfde kenners vóór een geval uit 't boerenleven, of vóór een teekening van b. v. Rafaëlli zouden komen, zouden zij met 't zelfde air de techniek critiſeeren.

... Ik weet niet hoe het u gaat, maar wat mij betreft, hoe meer ik er aan werk, hoe meer het boerenleven me abſorbeert. En hoe minder &

minder ik ga geven om 't zij de Cabanelachtige dingen (waaronder ik ook Jacquet, ook Benj. Constant van tegenwoordig zou rekenen), 't zij de hooggeroemde maar zoo onnuitſprekelijk wanhopig drooge techniek van de Italjanen & Spanjaarden. *Imagiers!* Dat woord van Jacques, ik denk er dikwijls aan. — Toch heb ik *geen parti-pris*, ik heb gevoel voor Rafaëlli die toch heel iets anders ſchildert dan boeren, ik heb gevoel voor Alfred Stevens, voor Tiſſot, om iets te noemen dat ganſch anders is dan boeren, ik heb gevoel voor een mooi portret. — Zola, die zich overigens m. i. nogal eens coloſſaal vergiſt in zijn oordeel over ſchilderijen, zegt in « Mes Haines » iets moois over kunſt in 't algemeen: « Dans l'œuvre d'art, je cherche, j'aime l'homme, l'artiſte. » Ziedaar, dat vind ik volkomen waar. Ik vraag u, wat zit er voor een *man*, wat voor een ziener, kijker, *denker*, wat voor en ſoort menſchelijk karakter, achter zekere doeken waarvan de techniek wordt geroemd! Immers dikwijls *niets*. Maar een Rafaëlli ís *iemand*, en L'Hermitte is *iemand*; & bij veel ſchilderijen van haaſt onbekende lui voelt men dat het met een *wil*, een *gevoel*, een *hartſtocht*, een *liefde* is gemaakt.

... Als men rekent al wat men te loopen en te ſjouwen heeft om « het rouwboerke » & zijn hut te ſchilderen, durf ik beweeren dat 't een langer en vermoeiender reis is dan veel ſchilders van uitheemſche onderwerpen — zij het « la justice au harem » of de receptie bij een kardinaal — voor hun meeſt uitgezocht excentrieke onderwerpen doen... Leven in die hutten dag in dag uit, net als de boeren op 't veld zitten, — in den zomer de zonnehitte, in den winter ſneeuw en vorſt uitſtaan, niet binnenſkamers maar buiten & niet voor een wandeling maar dag in dag uit als de boeren zelf.

... Schijnbaar is er niets eenvoudiger dan boeren of vodderapers en andere arbeiders ſchilderen, maar geen motieven in de ſchilderkunſt zijn zoo moeielijk als die alledaagsche figuren! Er beſtaat, voor zoover ik weet, geen enkele akademie waar men een ſpitter, een zaaier, een vrouw die den pot over 't vuur hangt of een naaiſter leert teekenen en ſchilderen. Maar in elke ſtad van een beetje beteekenis is een akademie met keus van modellen voor

hiſtoriſche, arabiſche, Louis XV, & in een woord *alle niet in werkelijkheid bestaanbare figuren.*

...Alle akademiſche figuren zijn op dezelfde wijs en laat ons zeggen on ne peut mieux in elkaar gezet. Onberiſpelijk, *zonder fouten.* Ge zult reeds merken waar il heen wil: *ook zonder ons iets nieuws te ontdekken te geven.*

Niet alzoo, de figuren van een Millet, een L'Hermitte, een Regamey, een Daumier: zij zitten ook goed in elkaar, maar *anders dan de akademie het leert après tout.* Ik geloof dat, hoe correct akademiſch een figuur ook zij, het *overbodig* is in dezen tijd, al ware het van Ingres zelf (behalve zijn « Source » toch, omdat die juist *wel* iets nieuws was en blijven zal), wanneer er aan ontbreekt dat eſſentieel moderne: het intieme karakter, het eigentlijk *iets doen.*

Wanneer zal het figuur dan *niet* overbodig zijn, al waren er deſnoods fouten & groote fouten in? Als de ſpitter ſpit, als de boer een boer is en de boerin een boerin. Is dit iets nieuws? Ja. Zelfs de figuurtjes van Oſtade, Terburg, werken niet zooals die van tegenwoordig.

Ik zou hier nog veel meer over willen zeggen, en ik zou willen zeggen hoe veel ik zelf nog beter wil doen wat ik ben begonnen, & hoeveel hooger ik het werk van ſommige anderen ſchat dan mijn eigen. Ik vraag het u, kent gij in de oude Hollandſche ſchool een enkelen ſpitter, een enkelen zaaier??? Hebben zij ooit gezocht « een arbeider » te maken? Heeft Velaſquez het gezocht in zijn waterdrager, of zijn typen uit 't volk? Neen.

Werken, dat doen de figuren op de oude ſchilderijen niet. — Ik blok dezer dagen op een vrouw die ik verleden winter zag wortelen uitplukken in de ſneeuw. Ziedaar, Millet heeft het gedaan, L'Hermitte, & in 't algemeen de boerenſchilders van deze eeuw, en Iſraëls. Die vonden dat mooier dan iets anders. Maar, *zelfs* in deze eeuw, hoe betrekkelijk weinigen onder 't legio ſchilders die het *figuur* willen, ja, avant tout, *om 't figuur,* d. i. om vorm & model, maar *het zich niet denken* kunnen dan werkende, en

er behoefte bij hebben (wat de ouden ontweken, & ook de oude Hollanders die er veel conventioneele acties op na hielden) en, zeg ik, er behoefte bij hebben, *de actie te ſchilderen om de actie.*

Zoo dat het ſchilderij of de teekening wel zij en *figuur* teekening om 't figuur & den onuitſprekelijk harmoniſchen vorm van 't menſchelijk lichaam, — doch, tevens, een *wortelen plukken in de ſneeuw.* Druk ik me begrijpelijk uit? Ik hoop het, & zeg dit er dan eens bij aan Serret: een naakt figuur van Cabanel, een dame van Jacquet, en een boerin *niet van Baſtien-Lepage zelf,* maar een boerin van een *Parijzenaar* die op de akademie zijn teekenen heeft geleerd, zullen de ledematen & de ſtructuur van 't lichaam ſteeds op eenzelfde manier laten voelen, — charmant ſoms, correct van proportie en anatomie. Maar als Iſraëls of Daumier of L'Hermitte b. v. een figuur teekenen zal men den *vorm* van het lichaam *veel meer voelen,* & toch zullen — daarom noem ik er juiſt graag Daumier bij — de proporties ſoms haaſt *willekeurig* zijn, de anatomie & ſtructuur volſtrekt niet goed dikwijls, *in de oogen van de academiciens.* Maar, 't zal *leven.* En vooral ook Delacroix.

Het is nog niet goed uitgedrukt : zeg tegen Serret *dat ik wanhopig zou zijn als mijn figuren goed waren;* zeg hem dat ik ze niet akademisch correct *wil*; zeg hem dat ik bedoel dat als men een spitter *photographeert* hij dan *zeker niet spit;* zeg hem dat ik de figuren van Michel-Ange prachtig vind al zijn de beenen bepaald te lang, de heupen & billen te breed; zeg hem dat in mijn oog Millet & l'Hermitte daarom de ware ſchilders zijn, om dat ze de dingen niet ſchilderen zóóals ze *zijn,* droog analyseerend nageſpeurd, doch zóóals *zij* ze voelen; zeg hem dat mijn groot verlangen is zulke onjuiſtheden te leeren maken, zulke afwijkingen, omwerkingen, veranderingen van de werkelijkheid, dat het mochten worden : — nu, ja! — leugens, als men wil, maar — waarder dan de letterlijke waarde.

Menſchen die zich in artiſtiek literaire kringen bewegen als Rafaëlli te

Parijs, denken après tout anders dan b. v. ik buiten in 't boerenland. Ik bedoel : zij zoeken één woord dat al hun ideeën samenvat. Hij oppert voor de figuren der toekomſt het woord « karakter ». Ik ben het eens met de bedoeling, geloof ik, doch de juiſtheid van 't woord, daar geloof ik evenmin in als in de juiſtheid van andere woorden, evenmin als in de juiſtheid & doeltreffendheid van mijn eigen expreſſies. Liever dan te zeggen : er moet karakter zijn in een ſpitter, omſchrijf ik het met te zeggen : die boer moet een boer zijn, die ſpitter moet ſpitten, & dan is er iets in, dat eſſentieel modern is. Maar ik voel zelf dat men uit deze woorden ook concluſies kan trekken door mij niet bedoeld.

...Het *boerenfiguur in zijn actie* te geven, ziedaar wat is (ik herhaal het) eſſentieel modern, het hart van de moderne kunſt zelf, dat wat noch Grieken noch Renaiſſance noch oude Hollandſche ſchool hebben gedaan.

....Het boeren & werkmanſfiguur is men begonnen als « genre » — maar tegenwoordig, met Millet als eeuwige meeſter voorop, is dat het hart zelf van de moderne kunſt, & zal het blijven.

Lui als Daumier, men moet ze hoog achten, want ze zijn van de baanbrekers.... Hoe meer lui er komen die werkmans- & boerenfiguren maken, hoe liever ik 't zien zou. En ik zelf, ik weet niets anders waar ik zooveel luſt in heb.

Dit is een lange brief, & ik weet nog niet of ik duidelijk genoeg gezegd heb wat ik bedoel. Ik ſchrijf miſſchien nog een woordje aan Serret. Als ik dat doe, ſtuur ik den brief aan u om te lezen, want ik wou graag duidelijk maken hoeveel ik aan die kweſtie van figuur hecht.

Ge moet vooral niet denken dat ik voor mij groote verwachtingen heb betreffende de appreciatie van mijn werk. Ik geloof dat men tevreden moet zijn als men 't zoover krijgt, men eenige weinigen overtuigen kan van de degelijkheid van waar men naar ſtreeft, en door hen begrepen wordt. En de rest, als 't er bij komt, tant mieux, doch 't is iets waar men zoo min mogelijk zelfs over denken moet. Maar toch geloof ik, het werk moet gezien worden, & wel juiſt omdat uit den ſtroom van de voorbijgangers de enkele vrienden bezinken kunnen. Wat het meerendeel zegt of doet daar hoeft men zich niet naar te richten.

...Wat mij bezonder heeft getroffen bij het terugzien der oud-Hollandſche ſchilderijen, is dat zij *meeſtal ſnel zijn gesſchilderd.* Dat deze groote meeſters als een Hals, een Rembrandt, een Ruyſdael, & zooveel anderen, zooveel mogelijk du premier coup aanzetten, & niet zoo heel veel er op terug kwamen.

Ik heb handen vooral bewonderd van Rembrandt & Hals, handen die leefden maar die *niet af* waren... Zekere handen in de ſtaalmeeſters zelfs, in de Jodenbruid, in Frans Hals. En koppen ook, oogen, neus, mond, met de eerſte penſeelſtreken gedaan zonder retouche. Bracquemond heeft 't goed geëtſt, zooals 't gedaan is, en men kan de wijze van ſchilderen in zijn ets zien.

Theo, wat is het noodig om in dezen tijd eens naar oude Hollandſche ſchilderijen te zien! En naar de Franſche ſchilderijen, Corot, Millet, enz. De rest, men kan ze deſnoods heel best miſſen, en brengt ſommigen meer van ſtreek dan zij meenen.

In eens ſchilderen, zooveel mogelijk in eens. Wat is het een genot zoo 'n

Frans Hals te zien! Wat is 't heel iets anders dan de fchilderijen — er zijn er zóó veel — waar zorgvuldig alles op dezelfde wijs is gladgeftreken.

Toevallig zag ik nu een Meiffonnier — die van Fodor — op denzelfden dag dat ik oud-Hollandfche meesters zag, Brouwer, Oftade, Terburg vooral. Welnu, Meiffonnier doet het zooals zij : een zeer doordachte, zeer berekende toets, maar in eens er op, en zoo mogelijk in eens goed.

Ik geloof dat 't beter is met 't mes een gedeelte dat miflukt weg te nemen, en van voren af te beginnen, dan dikwijls er op terug komen.

Nu, ik zag een fchets van Rubens en een fchets van Diaz ook als 't ware tegelijkertijd. Ze waren wel niet 't zelfde, maar het geloof dat de kleur den vorm uitdrukt als zij op haar plaats & in haar verband ftaat, dat hebben ze toch wel gemeen. Althans Diaz is toch een fchilder in merg & been, & in de toppen van zijn vingers had hij confciencie.

Ik moet nog eens terug komen op zekere fchilderijen van tegenwoordig die talrijker & talrijker worden. Men heeft een tien, vijftien jaar geleden beginnen te spreken van « helderheid van licht ». Het zij zoo dat dit oorfpronkelijk goed was, het is daadzaak dat er meefterlijke dingen door dat fyfteem ontftaan zijn. Doch, waar meer & meer 't ontaardt in een overproductie van fchilderijen waar, 't heele fchilderij door, aan alle vier de hoeken 't zelfde licht den zelfden wat ze noemen, geloof ik, dagtoon en locale kleur heerfcht, is dit goed??? Ik meen neen.

Is de Ruijfdael van v. d. Hoop (die met den molen) niet *buiten* ? Is er geen *lucht* in en *ruimte*? En toch, 't heele fchilderij ftaat zeer veel lager dan de lui 't zouden aanzetten; lucht & aarde bovendien vormen één geheel, hooren bij elkaar.

Van Goijen, die Corot onder de Hollanders! Ik ftond lang vóór dat magiftrale doek van de collectie Dupper.

Het geel van Frans Hals, noeme men 't wat men wil, « citron

amorti » of « jaune chamois », waar is 't meê gedaan? 't Schijnt in 't ſchilderij heel licht, doch houd er eens wit tegen....

En groote les die de oude Hollandſche meeſters geven is, dunkt me, deze : teekening & kleur als één te beſchouwen (wat Bracquemond ook zegt). Dat nu, velen doen 't niet, ze teekenen met alles behalve met gezonde kleur.

Ik heb niets geen luſt om veel kennis onder de ſchilderclub te maken.

... Maar, nog eens van techniek geſproken, er is een heel wat gezonder & degelijker techniek in Iſraëls, — b. v. al in dat heel oude doek: de viſſcher van Zandvoort, met prachtig clair-obſcur — dan de techniek van hen die overal even glad plat & gediſtingeerd door hun blikkoude kleur zijn.

De viſſcher van Zandvoort, maar hang die geruſt naaſt een ouden Delacroix, « la Barque du Dante, » & 't is dezelfde familie. *Daar geloof ik in*, maar ik krijg iederenkeer meer het land aan de ſchilderijen die overal even helder zijn.

Het is voor mij een leelijk ding dat zij zeggen dat ik « geen techniek » heb. Het is mogelijk dat omdat ik met niemand kennis maak van de ſchilders dit doodbloeden zal. Het is integendeel waar, dat *juist in zake techniek* ik veel lui die er 't meeſt over lullen *zwak* vind. Dat ſchreef ik u reeds. Maar als ik voor den dag kom in Holland met 't een of ander van mijn werk, weet ik vooruit waar ik mede te doen krijg, & met wat voor kaliber van technici. Intuſſchen, ik ga heel bedaard liever naar de *oude Hollanders* en liever naar de ſchilderijen van Iſraëls, en wie *direkt* aan Iſraëls zich aanſluiten; wat de nieuweren niet doen: zij ſtaan veeleer *lijnrecht tegenover* Iſraëls.

Wat zij noemen helderheid is in veel gevallen een leelijke ateliertoon, van een ongezellig ſtadſatelier. Naar de ſchemering 's morgens vroeg of 's avond, ſchijnt men niet te kijken; er ſchijnt dus niets meer te beſtaan dan

's middags van elf tot drie, — waarlijk een heel fatfoenlijk uur! maar... vaak karakterloos als Jan Salie.

Ik ga van den winter nog verfchillende dingen nafporen die ik in de ouden fchilderijen opmerkte, wat betreft manier van doen. Ik heb veel gezien wat mij noodig was. Maar vóór alle dingen: wat men noemt « enlever », ziedaar wat de oude Hollandfche fchilders fameus deden.

Dat « enlever » met weinige penfeelftreken, men wil er niet van hooren nu. Maar wat zijn de refultaten het ware! En wat hebben veel Franfche fchilders, wat heeft een Ifraëls dat juift ook meefterlijk goed begrepen! Op 't museum heb ik aan Delacroix veel gedacht. Waarom? Omdat vóór Hals, vóór Rembrandt, vóór Ruysdael en anderen, ik fteeds dacht aan dat woord: Lorfque Delacroix peint, c'eft comme le lion qui dévore le morceau. Wat is dat het ware! en, o Théo, als ik denk aan wat ik zal noemen de technifche club, wat is 't de dood in den pot! Wees er van verzekerd, dat, als ik ooit met die heeren te maken krijg of er van tegenkom, ik mij dom zal houden, doch — à la Vileroque — met een « coup de dent » achteraan.

En is 't niet iets fataals dat geforceerde, overal evenzeer afmaken (wat men afmaken *noemt*!), overal dat vervelende en zelfde grijflicht in plaats van licht in bruin, — kleur, locale kleur in plaats van toon... Zijn dat geen deplorabele dingen? en is het toch niet zoo?

Enfin, deze dingen vind ik verkeerd omdat ik b. v. Israëls zoo goed vind, omdat er zooveel nieuwe zoowel als oude fchilders zijn waar men meê dweepen kan.

Antwerpen, '85.

Verfcheiden keeren reeds ben ik op allerlei manieren langs de dokken & kaaien gewandeld. Vooral wanneer men uit 't zand & de hei & de ftilte van een boerendorp komt, & lang niets anders dan in een ftille omgeving is geweest, is het curieus als contraft. Het is een ondoorgrondelijke warboel.

Een van de fpreekwoorden van de Goncourt was : « Japonaiferie for ever ». Wel, die dokken zijn een fameufe japonaiferie, grillig, eigenaardig, ongehoord, — ten minfte, men kan 't zoo zien.

Ik bedoel, de figuren zijn er altijd in beweging, men ziet ze in de zonderlingfte entourages, alles grillig, en er ontftaan vanzelf telkens intereffante tegenftellingen.

Men zal door 't raam van een zeer elegante engelfche kroeg uitzien op den vuilften modder & op een fchip waar vellen & buffelhoorns uitgeladen worden door monftrueufe typen van fjouwerlui of uitheemfche matrozen. Daarnaar ftaat voor 't raam een zeer blank, zeer fijn engelfch meifje te kijken. Het interieur met figuur ganfch in toon & als licht, de zilverachtige lucht boven dien modder & die buffelhoorns. Alweer een reeks tegengeftelden die nogal kras is.

Er zullen vlaamfche matrozen met overdreven gezonde gezichten & breede fchouders, krachtig & vol & door & door Antwerpfch, moffelen ftaan te eten en bier drinken, & met veel lawaai & beweging zal dat gefchieden. Oppositie : daar komt een zeer klein figuurtje, in 't zwart, met de handjes tegen 't lijf, onhoorbaar aanfluipen langs de grijze muren. In een encadrement van gitzwart haar een klein ovaal gezichtje, bruin? oranje-geel? ik weet het niet.

Even ſlaat ze de oogleden op & kijkt met een ſcheeven blik uit een paar gitzwarte oogen. Het is een chineeſche meid, geheimzinnig, ſtil als een muis, klein, wandluiſachtig van karakter. Contraſt met de groep vlaamſche moſſeleters.

Antwerpen, '86

KLEUR DRUKT UIT ZICH ZELF IETS UIT, dat kan men niet miſſen, daar moet men gebruik van maken. Wat mooi doet; werkelijk mooi, is ook juiſt. — Toen Veroneſe de portretten zijner « beau monde » geſchilderd had in de « Noces de Cana », toen had hij al den rijkdom van zijn palet in sombere violetten, in prachtig goudachtige tonen er op beſteed. Toen was er nog een dun azuur & parelachtig wit waaraan hij dacht, — dat niet voorkomt in den voorgrond. Hij dondert het er achter, — & 't was goed, veranderd vanzelf in de entourage van marmerpaleizen & hemel, die eigenaardig de figurerei completeert. Zoo prachtig is dat fond dat het vanzelf, « ſpontanément », ontſtaan is uit een kleurberekening.

Heb ik hier ongelijk in? Is 't niet *anders* geſchilderd dan iemand 't doen zou, die tegelijk aan 't paleis had gedacht én aan de figuren, als één geheel?

Al die architectuur & hemel is conventioneel & ondergeſchikt aan de figuren, berekend om de figuren mooi te laten doen.

Dat is waarachtig ſchilderen, & komt mooier uit dan precieſe nabootsing der dingen zelf. Aan één ding denken & er de entourage erbij laten hooren, uit te laten voortvloeien.

Het ſtudeeren naar de natuur, het worſtelen met de werkelijkheid, ik wil 't niet wegredeneeren; jaren lang heb ik zelf haaſt vruchteloos & met

allerlei triefte refultaten het zoo aangepakt. Il zou die... *fout* niet willen miffen.

Dat altijd op diezelfde manier doorgaan gekkenwerk en dom zou zijn, dat bedoel ik, — maar *niet* dat al mijn moeite abfoluut verloren zou gaan.

« On commence par tuer, on finit par guérir » is een dokterfgezegde. Men begint met vruchteloos zich uit te floven, de natuur te volgen, & alles is tegen den draai in; men eindigt met ftil uit zijn palet te fcheppen, & de natuur klopt er mêe, volgt er uit. Maar deze twee tegenovergeftelden beftaan niet tegenover elkaar. Te blokken, al is 't fchijnbaar te vergeefs, geeft een vertrouwdheid met de natuur, een degelijker kennis van de dingen.

— De grootfte machtigfte verbeeldingıkrachten hebben tevens dingen naar de werkelijkheid direkt gemaakt waar men verftomd van ftaat.

Arles, Oct. '88.

Je t'envoie un petit croquis pour te donner au moins une idée de la tournure que prend le travail. Car aujourd'hui je m'y ſuis remis. J'ai encore les yeux fatigués, mais enfin j'avais une nouvelle idée en tête...

C'eſt cette fois-ci ma chambre à coucher, tout ſimplement. Seulement la couleur doit ici faire la choſe, & en donnant par ſa ſimplification un ſtyle plus grand aux choſes, être ſuggeſtive ici du *repos* ou du *ſommeil* en général. Enfin, la vue du tableau doit repoſer la tête ou plutôt l'imagination.

Les murs ſont d'un violet pâle, le ſol est à carreaux rouges; le bois du lit & les chaiſes ſont jaune beurre frais, le drap & les oreillers citron vert très clair. La couverture rouge écarlate, la fenêtre verte, la table à toilette orangée, la cuvette bleue, les portes lilas.

Et, c'eſt tout, — rien dans cette chambre à volets clos. La carrure des meubles doit maintenant encore exprimer le repos inébranlable.

Le cadre, comme il n'y a pas de blanc dans le tableau, ſera blanc.

Cela pour prendre ma revanche du repos forcé que j'ai été obligé de prendre. J'y travaillerai encore toute la journée demain, mais tu vois comme la conception est ſimple.

Les ombres & ombres portées ſont ſupprimées: c'eſt coloré à teintes plates & franches comme les crépons. Cela va contraſter avec par exemple la Diligence de Taraſcon, & le Café de nuit.

St-Remy, '90

Cela m'a fait beaucoup penſer à des peintres belges de ces jours-ci, quand tu m'as dit que Maus avait été voir mes toiles. Alors des ſouvenirs me viennent, comme une avalanche, & je cherche à me reconſtruire toute cette école d'artiſtes modernes flamands, juſqu'à en avoir le mal du pays, comme un Suiſſe.

Arles, '88

Je ferai des répétitions de cette étude de la diligence de Taraſcon, de la vigne, de la moiſſon, & ſurtout du cabaret rouge, ce café de nuit qui eſt comme couleur ce qu'il y a de plus caractériſtique. Mais la figure blanche au milieu, juſte comme couleur, doit être mieux bâtie, refaite. Cela, j'oſe le dire, c'eſt du midi vrai. C'eſt une combinaiſon calculée de verts rouges.

... Moi, je n'ai pas trop beſoin de voir des Titien & des Velaſquez dans les muſées: j'ai vu certains types vivants qui font que je ſais mieux ce que c'eſt qu'un tableau du midi à préſent, qu'avant mon petit voyage. Mon Dieu, mon Dieu! les bonnes perſonnes que ces artiſtes qui diſent que Delacroix n'eſt pas de l'orient vrai. Tiens! l'orient vrai, c'eſt-il alors ce qu'ont fait les Pariſiens tels que Gérôme?

Quelle drôle de chofe que la *touche*, le coup de broffe ! En plein air, expofé au vent, au foleil, à la curiofité des gens, on travaille comme on peut, on remplit fa toile à la diable. Alors pourtant on attrape le vrai & l'effentiel ; le plus difficile, c'eft ça. Mais lorfqu'on reprend après un temps cette étude & qu'on arrange fes coups de broffes dans le fens des objets, certes c'eft plus harmonieux & agréable à voir, & on y ajoute ce qu'on a de férénité & de fourire.

Je fais bien que la guérifon, fi on eft brave, vient d'en-dedans, par la grande réfignation à la fouffrance & à la mort, par l'abandon de fa volonté propre & de fon amour-propre. Mais cela ne me vient pas ; j'aime à peindre, à voir des gens et des chofes & tout ce qui fait notre vie, — factice, fi l'on veut. Oui, la vraie vie ferait dans autre chofe, mais je ne crois pas que j'appartiens à cette catégorie d'âmes qui font prêtes à vivre & auffi à tout moment prêtes à fouffrir.

... Pour réuffir, pour avoir profpérité qui dure, il faut avoir un autre tempérament que le mien. Je ne ferai jamais ce que j'aurais pu & dû vouloir & pourfuivre.

Je me dis toujours que Gauguin & moi travaillerons peut-être encore enfemble. Je fais que Gauguin peut des chofes encore fupérieures à ce qu'il a fait. As-tu vu ce portrait qu'il avait fait de moi, peignant des tournefols ? Ma figure f'eft après tout bien éclairée depuis, mais c'était bien moi, extrêmement fatigué & chargé d'électricité comme j'étais alors.

Euffé-je eu les forces pour continuer, j'aurais fait des portraits de faints & de faintes femmes d'après nature, qui auraient paru d'un autre âge ; ç'auraient été des bourgeois d'à préfent, ayant pourtant des rapports avec des chrétiens fort primitifs.

Les émotions que cela caufe font cependant trop fortes. J'y refterais. Mais plus tard, plus tard, je ne dis pas que je ne reviendrai pas à la charge.

...Tu as raifon mille & mille fois : il ne faut pas fonger à tout cela, il faut faire fût-ce des études de choux & de falade pour fe calmer, &, après avoir été calmé, alors... ce dont on fera capable.

Arles, '88.

Vraiment, c'eft dommage qu'il n'y ait pas davantage de tableaux *en fabots* à Paris. Je ne crois pas que mon payfan fera du tort par exemple au Lautrec que tu as; même j'ofe croire que le Lautrec deviendra par contrafte fimultané encore plus diftingué, & mon tableau gagnera par le rapprochement étrange, parce que la qualité enfoleillée & brûlée, hâlée, du grand foleil & du grand air, fe manifeftera davantage à côté de la poudre de riz & de la toilette chic. Quelle faute que les Parifiens n'ont pas pris affez de goût aux chofes rudes, aux Monticelli, à la barbotine.

Enfin, je fais qu'on ne doit pas fe décourager parce que l'utopie ne fe réalife pas. Seulement, je trouve que ce que j'ai appris à Paris *f'en va*, & que je reviens aux idées qui m'étaient venues à la campagne avant de connaître les impreffionniftes. Et je ferais peu étonné fi fous peu les impreffionniftes trouvaient à redire fur ma façon de faire, qui a plutôt été fécondée par les idées de Delacroix que par les leurs.

Car, au lieu de chercher à rendre exactement ce que j'ai devant les yeux, je me fers de la couleur plus arbitrairement pour m'exprimer fortement. Laiffons cela en tant que théorie, mais je vais te donner un exemple de ce que je veux dire.

Je voudrais faire le portrait d'un ami artifte qui rêve de grands rêves, qui travaille comme le roffignol chante, parce que c'eft ainfi fa nature.

Cet homme ſera blond. Je voudrai mettre dans le tableau l'amour que j'ai pour lui. Je le peindrai donc tel quel, auſſi fidèlement que je pourrai, — pour commencer. Mais le tableau n'eſt pas fini ainſi. Pour le finir, je vais maintenant être coloriſte arbitraire. J'exagère le blond de la chevelure, j'arrive aux tons orangés, aux chromes, au citron pâle. Derrière la tête — au lieu de peindre le mur banal du meſquin appartement — je peins l'infini, je fais un fond ſimple du bleu le plus riche, le plus intenſe que je puiſſe confectionner, &, par cette ſimple combinaiſon, la tête blonde éclairée ſur ce fond bleu riche obtient un effet myſtérieux comme l'étoile dans l'azur profond.

Pareillement, dans le portrait de payſan, j'ai procédé de cette façon. Mais en ſuppoſant l'homme terrible que j'avais à faire, en plein midi, en pleine fournaiſe de la moiſſon. De là, des orangés fulgurants comme du fer rougi, de là des tons de vieil or lumineux dans les ténèbres. Ah, mon cher ! les bonnes perſonnes ne verront dans cette exagération que de la caricature. Mais qu'eſt-ce que cela nous fait ? Nous avons lu « la Terre » & « Germinal » & ſi nous peignons un payſan, nous aimons à montrer que cette lecture a un peu fini par faire corps avec nous.

Je n'ai que le choix entre être un bon peintre ou un mauvais. Je choiſis le premier. Mais les néceſſités de la peinture ſont comme celles d'une maîtreſſe ruineuſe : on ne peut rien faire ſans argent, & on n'en a jamais aſſez.

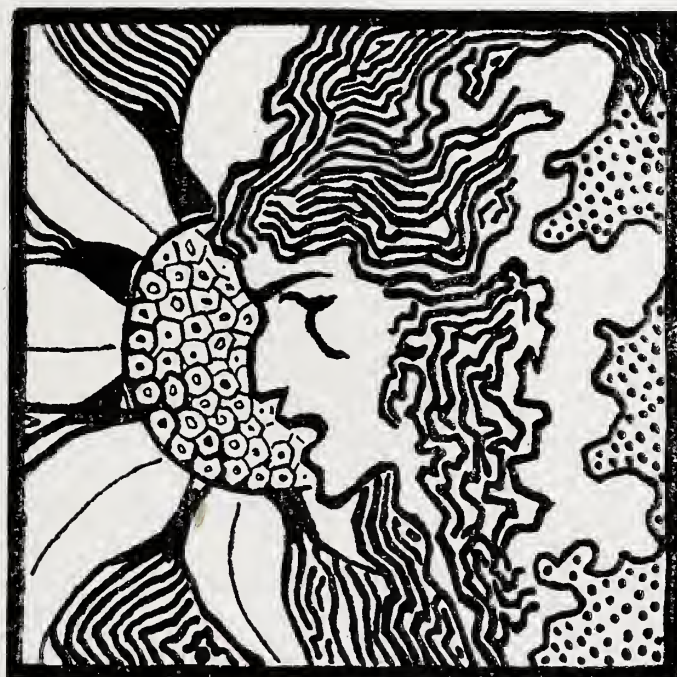
Auſſi la peinture devrait ſ'exécuter aux frais de la ſociété & ce n'eſt pas l'artiſte qui devrait en être ſurchargé. Mais voilà, il faut encore ſe taire, car PERSONNE NE NOUS FORCE A TRAVAILLER.

Heureuſement mon eſtomac ſ'eſt à tel point rétabli que j'ai vécu trois ſemaines du mois de biſcuits de mer, avec du lait, des œufs.

C'eſt la bonne chaleur qui me rend mes forces, & certes je n'ai pas eu

tort d'aller *maintenant* dans le midi, au lieu d'attendre jufqu'à ce que le mal fût irréparable. Oui, je me porte auffi bien que les autres hommes maintenant, ce que je n'ai eu que momentanément, à Nuenen, par exemple, — & cela n'eft pas défagréable (par « les autres hommes », j'entends un peu les terraffiers gréviftes, le père Tanguy, le père Millet, les payfans). Si l'on fe porte bien, il faut pouvoir vivre d'un morceau de pain tout en travaillant toute la journée; & en ayant encore la force de fumer et de boire fon verre, car il *faut* ça dans ces conditions. Et fentir néanmoins les étoiles & l'infini en haut clairement. Alors la vie eft tout de même prefque enchantée!...

Inhoud van nr III.

Brieven en platen van VINCENT VAN GOGH.

Ornamentie van J. THORN-PRIKKER, JAN TOOROP
R. N. ROLAND HOLST.

Nº IV

EN STRAKS,”

Dit is om te berichten

... STRAKS », — tijdschrift, zonder school ... r
... — door de eigenaars gedrukt wordt ... an
... de ...uzerſtraat, te Bruſſel.
... straat, 81 (Bruſſel).

Inhoud van nr IV.

Buitentekſt-plaat van George Minne.
...mentaties van Théo van Rysselberghe, R. N. Roland-Holst,
Henry van de Velde.

...ntig pra... ...plaren de ...kening van George M... groot formaat, zijn ... tegen opzending van één gulden.

OTA OVER DE PLEISTERBEELDEN VAN GEORGE MINNE. — Het is nu vier jaar geleden dat ik ze zag, maar nog richten zich op in mijn geeſt die hooge & hoekige, stijfó-plijnende geſtalten. Het was in-ééns de smart van eeuwen, als een kreet.

Waar vandaan gekomen, uit welke woeſtijn-deſolatie eener aarde nog in vorming, heel dat menſchdom primordiaal, deerlijke lichamen tegen elkaar geleund & ſcheef buigend in evenwijdige ſchuinte naar de dorheid van den grond, den nek voor eeuwig gebogen onder welken vloek? En die vrouwen met beenachtige handen gekrompen op het ſchrale vleeſch van een doodgeboren kind, & al die eindelooze droefheid eindeloos ſtilzwijgend & ſtrak-onbeweeglijk, waar vandaan gekomen? Openbaring plots van kunſt zeer ongewoon: die ſymboliſch-vereenvoudigde anatomieën, — als uit rotſen gehouwen grootheid van aegyptiſche beelden — afgewerkt met de ontroerde & meêlijdende hand der naïefſte Gothieken. Vazen van wee! zij zeiden de fataliteit van verborgen machten op dat naakt arme-menſchen-vel, de verlatenheid van doodgeweende oogen midden geheimen, & daarna het einde van alle denken, den laatſten val der armen die tegen de uitgemergelde & pijnlijke lijven plakken, te moê om voortaan een gebaar op te heffen. Dingen heel heel ver in het geheugen verzonken zeiden ze, zij ſtonden daar als autochtonen eener verdoemde aarde, in de tijden der Genesis.

Vergeten in een dorpje van Vlaanderen leeft de kunſtenaar die gebeeld heeft de oneindige ellende van alles, in gestalten groot als van ſteen alleenſtaand door éeuwen heen.

GUST VERMEYLEN.

Aan wie God zeggen.

't Leven, ai mij, al 't zijnde, dat is al het
Verwordende : het schijn-doode; al wat — dat 't meeste —
Bloeit en 't niet weet; 't bewegelijke beest en
Maatlijke mensch, die maakt naar maat en tal het
Sprakige en stomme, of 't lippe- of hande-val, het
Beeld dat op de aard staat blinken van zijn geest en
Eeuwig graag zoo : — 't heel al, 't Heel, nooit volweeste,
't Al, nimmer zijnd, daar 't wordt; — o vriend, wie zal het

Noemen met éénen naam, met éénen dooden
Naam 't levens-vele? Wie zíjn leven leenen
Aan term die nooit niet meer voor ónze nooden

Sein van genâ zal zijn? — o ik *wou geenen.*
Want niet heeft de aard een dooden naam van nooden,
Maar 'n levend beeld : dat zal het menige eenen.

Aan wie zeggen Werklykheid.

't Leven is in de Idee : daar ſtaat dat heele
Stille beſtaan dat uit-ons leeft zoo luide
En 't onberekenbare en onbeduide
Van wiſſelwerking is door deelen vele.

Toch heeft niet een van werkingen en deelen
Dáár niet zijn beeld, en al die beelden ſluit de
Geeſt in zijn kim, daar Rede een Koſmos uit de
Chaos van 't Zijn ſchiep, klaar, zonder verſchelen.

Kom uit die werkelijke wereld, onbe-
Vredigend, meê naar 't ſtille en klaar-geſchapen
Vredevol rijk, waar graſje en menſch en zon be-

Scheidene plaats heeft, en een wakend ſlapen
Droomen waar licht in ſchijnt doet ſchijnen 't onbe-
Angſtigend land met de veilige kapen.

BLIND-ZYN.

Nu wou ik blind ʒijn en in 't lichtloos duiſter
Het licht ʒien dagen dat geen dagen kent,
En daarin ſtaan gelijk een ſtad het juiſter
Gelede Zijn, en niet veranderend.
En dat monumentaler ſtaan ʒal, luiſter-
Rijker in gloor, en 't volk dat gaat en huiſt er
Schooner van bouw en wenden wiſſelend,
Maatlijker dan 't op aarde moeiʒaam went.

Wat ʒal mijn blind oog blij ʒijn om het ſtaren
Op gang en vorm eeuwig harmonieus —
En de belichting drinken die met klaren
Rythmiſchen ʒwaai de bruine en blonde haren
Zal glanʒen over 't voorhoofd genereus —
o Ziende vrienden, laak mijn blinden-keus.

Hopen.

'k Zit in doodſtilte : ik ben heel leeggeloopen
Van liefde en haat voor menſche' en alle dingen,
En klacht noch kreet noch lach noch lokroep dringen
Mijn ſtilte door daar 'k zit in eenzaam hopen :

Hopen naar geen, — (noch naar mijzelf, want open
Sta 'k als een huis vol venſters, en wegdringen
Mocht ik wel geen van grage ſtervelingen,
Maar niets kómt nu noch kán tot hoop mij nopen) : —

Hopen alleen naar wat niet ik, niet wereld,
Maar mooglijk ik-èn-wereld zij, wiens komen
Stil mij voorſpeld is in een droom en ſchromen : —

Zoo zat Marië eens in heel heilig beven,
Als de engel haar kwam zeggen dat zij 't leven
Zou geven aan den Heiland van de wereld.

Menschlyk.

Ik was een kind. Ik liep als in beſloten
Tuin van mijn wezen: alle paân omrandden
Bloemen, boſch donkerde, en nachtſchijnen brandden
Achter de heuvle': ik vraagde er mijn genooten.
Een zei: hier is het mooi, niet menſchlijk. 'k Sloot den
Tuin open, en liep hard, met mijn twee handen
Vol bloemen, tot een menſchengroep: een man, den
Schoonſte van allen, gaf 'k ze en ik genoot den
Klank van zijn mond, droom van zijn oog, — den ſpot van
Zijn blik toen 'k arm was. Toen, op 't land, in ſteden,
Zocht ik wat ſchoons, zocht mijn leeg lijf kapot van
Begeerte: en toen, niets meer begeerend, gleden
Mijn handen naast me, en 'k zei: « de wereld maakt haar zot van
Wie wenſcht. » Toen was ik rijk in eenzaamheden.

Reisverhaal.

Nu is mijn leven in me een reiſverhaal,
Van die als kind ging uit een tuin en ſteeg
Een berg op en daar eenſklaps uitzicht kreeg
Op zonn'ge wereld, die in ſnellen daal
Hij inliep, en zich mengde met de praal
Van blijgaand volk, en feeſtte, en gaandeweeg
IJdel en arm werd, tot hij koud en leeg
Zat in een vreemd land hoorend vreemde taal.
En toen een blond blauw-oogig meiſje zag
Vóór hem ſtaan ſpreken in zijn moederſpraak —
Zij ſtond als koren in den blauwen dag : —
« Ik ben geen Vriend, geen Wereld, ik verzaak
Nooit wie mij neemt : ik ben een ziel, een lach,
Een zonneſtraal die u de haren raak'. »

Droom-uit-Zyn.

Mijn droom werd leven toen 'k een vriend mocht geven
Mijn hart vol verzen die tot nog niet dorden;
Nu is mijn leven weer ten droom geworden,
En man, ben ik in droomen kind gebleven.
Want wat ik deed en ſchreef, leefde en beleven
Deed — ik een kind — komt nu in ſchoonere orden
Den man verheugen, dat als lippe' ooit morden,
Oogen blij zouden zijn en blijdſchap geven.

Droomleven leef 'k, en ſchooner dan tevoren,
Want toen was 't droom door boeken, nu door eigen
Ervaring, toen uit Schijn, nu Zijn geboren,
En Droom-uit-Zijn is 't ſchoonſt wat menſch kan krijgen :
Want wat me 'eerſt leeft, dan droomt, gaat nooit verloren,
Zoo me 'eens 't in woorden zeit : — en wie zou 't zwijgen ?

Klachtloos.

Als ik mijzelf en Vriend en Vrouw in droomen
Zoo juiſt kan zien, en dan denk hoeveel jaren
Ik met pedant en onvruchtbaar gebaren
Zoo luid was dat geen droom mij na kon komen,
Schrei 'k om mijzelf; — maar dat het Leven zoo men
Doet doen laat, en geen menſch zichzelf maakt, maar een
Elk als een ſchip op zee door 't weêr moet varen
Naar 't gaat, — dat heeft mijn weemoed weggenomen.

En aan mijn droomen geef ik mij gedachtloos
Over als bloem aan zon, als ſchuit aan winden, —
Want tegen zon, wind, droom zijn menſchen machtloos.
Zoo zal ik dan, daar 'k eenmaal doodſtil in den
Jammer van 't Zijn ſtond, nu ook zwijge', en klachtloos
Door droomen gaan, nu zij me op 't leſt beminden.

DROOMHUIS.

Mijn kúnnen droome' is in mij als een heilig
Legaat, dat nooit kan worden weggenomen :
Ik zou aan 't Zijnde al lang zijn omgekomen,
Als ik 't niet omgedroomd had tot een veilig
Verblijf voor mij; — als wie zijn jammer-zeilig
Wrak laat op rots, en bouwt uit rif, maſtboomen,
Tuigage, een huis, blij 't diep en ſtorm ontkomen,
't Wrakkig heelal zoo bouw 'k tot droom, dat 'k ijlig

Mij redde en elk brok ken voor 'n deel eruit, een
Heuglijke reſt, fataal fragment, daar 'k garen
't Leed van mijn tijd, tijd van mijn leed, uit ſluite en
Spiegle mijn Zelf dier weêr-teiſterde jaren —
Lucht, aarde en zee, laat niet mijn arm hoofd buiten
Dit droomhuis komen, daar brutale baren.

Angstig.

Konde ik vergeten dat ge uit eermaals leven,
Gelooven dat ge uit mij alleen geboren,
Droom die mijn leven zijt, Het Leven voor een
Mensch die geen and'r ervoer, — dat u gegeven
Wet mijns schoons enkel, zoo dat u verbleven
Wijsheid en Kracht, Gerechtigheid en Toren,
Kinderlijkheid en Vreugd, om onverloren
Boven het leven staan als Schoonheid-Leven; —

Hoe zou 'k nu zwijgen om alleen te hopen
Dat gij kwaamt uit me en anders geene woorden,
Want voor dat Eenge moet al 't andre wijken;

Maar, 't leven wetend dat u voortbracht, strijken
Mijn zinnen angstig mijne erinn'ring door, de
Wereldsche erinn'ring die ik wenschte ontloopen.

Aarde.

Als 'k u zoo lief niet had, mijn aarde, zou ik
Zoo niet begeere' u in een droom te vieren,
Maar al uw ſteden en al uw revieren,
En boſch en berg graag in één beeld beſchouw ik.
Als kind al zocht ik u, mijn aarde, en wou ik
U kennen heel, uw hemel met zijn vieren,
Uw oceanen daar uw winden gieren,
Uw blank-zeilende wolk, zwerk zwart en rouwig;
Uw landen daardoor zilvren ſtroomen zwieren,
Uw bergen daarop hooge pijnen razen,
Uw weiden waarop wilde kudden grazen,
Die Mexicaan aan laſſo medeſlieren; —
En 'k zag u heel, o aarde, en zal u hier en
Hierna vieren met kinderlijk verbazen.

Zomerweide.

De blanke koeien waden 't weigras door,
Uit hoogen hemel daar een wolkbank ligt
Straalt trillende op koe-ruggen zomerlicht,
't Gras ripplend krijgt een eſmerauden gloor.
Warm vlakt de vaart daar 't groene riet langs ſpicht,
Golf deint en ſpoelt, trekt zijn geglinſterd ſpoor
Stoomboot in ſtroom en ſtuurt de ſchomm'ling door
Die 't riet doet ruiſche' en glinſtren elke ſchicht.

En middagſtilte is in mijn brein en warm
Voel ik mijn leên gezwoll'n en ſtrek mij gaarn
Bij wat'r en wei die lijklijk luide zijn.
't Hoofd achterov'r ontwaar 'k een bleeke lijn
Tuſſchen mijn wimpers, 'k hef een loomen arm,
En hoor wijl 'k ſlaap de groote booten vaarn.

Albert Verwey

DE MAN DIE ZIJN IK VERLOREN HAD.—Toen die dichter — dit gefchiedde in een ver land, onder geftarnten die we nooit zagen ; & kunftenaars in lange gewaad waren langs alle wegen gekomen naar dien allerlaatften avond — toen die dichter eindelijk aan 't fterven ging, na een normaal leugenachtig & troebel leven, lichtte 't plots in hem open — een nogal ontruftende ontdekking — dat hij, van zijn jeugd af, *alleen zijn eigen fchim was geweeft !*

Want, zoo zijn beklaaglijk lijf nu uitgeftrekt lag in de definitieve horizontaalheid, & hij reeds vóór zijn ftrakke oogen meende te zien doorfchemeren het groot Aangezicht der geheimenis die zich oprichtte achter dézen allerlaatften avond, was in ééns de verlapte plunje van zijn nietig wereldfch leven afgerukt geweeft, & zijn geheel kind-zijn, naakt & puur, in hem lofgebroken met zijn tranen. Het was als een nieuw leven dat alles vaftgrifte in klare zekerheid. Hij had begrepen... En in éénen ach ! zwaarmoedigen blik faampakkend de weeke & bleeke dichters in lange gewaad die om de doodfponde wachtten ftilzwijgend — egotiften, pfychologen, fenfitiviften, fymboliften, myftici — fomde hij de bankroetjes of van zijn ijdele fchijn-ikheid.

O lang weggewifchte jeugd ! o klare & eenvoudige, als vreugde van planten & jonge boomen, & het leven ganfch & alleen gevoel, & niet flechts fentiment of verftand, maar volgen den rythmus der natuur,

het gehéèle leven, eer zijn alles, zijn ziel, zijn myſterie zich verdeeld had & verduiſterd in de ſtof! O nooit bedrogene & zuivere oogen, die kalm ruſten in 't onbewuſte!...

En tot de weeke & bleeke dichters ſprak hij in metrieſch proza, met eene ſtem *ad hoc* :

« Eerſt is ontſtaan het bewuſtzijn, geſplitſt uit mijn zelf, & heeft me geleerd te beſchouwen de dingen als buiten mij zijnde, & al wat ik voelde & wilde & dacht als afzonderlijk zijnde, op elkaar reageerend.

Ontleding heeft mijn eenheid geſcheiden in duizenden op elkaar reageerende deeltjes. En het verlies van de intuïtie & *het* Gevoel was het verlies mijner entiteit.

En nu, nu alleen, beſef ik dat mijn ik, mijn eenheid, mijn ziel, ſinds heel lang dood was, en *niets anders geweeſt dan mijn ſaamgeraapte gedachtetjes over mijzelf!* »

De dichters wier tegenwoordigheid dezen definitieven avond opluiſterde bekeken elkaar, en dachten : « Dit is verdoèmbaar Hegeliaanſch », & eenigen fluiſterden : « Hij is reeds ver, hij is elders. » Maar hij ſprak voort :

« Hoedt u voor de woorden, of de woorden zullen uw ergſte vijanden zijn.

Want met mijn ziel is me ontſnapt mijn *eigene* al-waarheid. Honderden & honderden kleine afzonderlijke waarheden moeſt ik leeren. En die aangeleerde ſymbolen, die doode woorden die 'k buiten mij greep, zijn in me vleeſch geworden, & hebben mijn eigene gedachtetjes vervangen. Dàt vertureluurde nogmeer de ſtukjes & brokjes van mijn monſterachtig Ik.

Maar zelfs in het huiſje opgebouwd met het afgebrokkeld puin der vergeten waarheid is men niet veilig tegen 't abſolute. En mijzelf zou ik buiten mij zoeken.

Wanneer door kunſt-herinneringen een nieuwe ſchijn-wereld om me was geſchapen, wanneer ik alles zag — laatſte raffinement der oer-zonde! — dóór gelezen boeken of beſchouwde ſchilderijen, wanneer ik, voortaan

onbekwaam het onvermengd ſpontaan Gevoel in mij te laten opbreken, het eenvoudige & alles-zeggende Woord mijner godheid had verloren, toen werd ik artiſt.

En daar de tijden al verzadigd waren met literatuur, ontdekte ik na veel zoeken de uitzondering in mij, het haaſt-onnaſpeurbaar-klein deeltje dat niet te vinden was bij wie nevens mij in éénzelfde kamer der levens-kazerne ſliepen. Dat uitzonderingetje deed ik opgroeien in een broeikas, & begoot het met liefde als een zeldzaam plantje...

En gij hebt dat genoemd het INDIVIDUALISME. En dat doodde op afdoende wijs het weinig overblijvende van mijn individualiteit. »

Een gemurmel, & de bleeke & weeke dichters bekeken elkaar vreemd aan met linkſch meêlijden. Maar de individualiſt die onder den greep des doods zijn ik herwonnen had, wilde voortſpreken, & werd profetiſch-incoherent in dien epochmakenden avond :

« O kind-zijn, zalige intuitie, de gehééle ikheid!... Et tout le reſte est littérature!... Mijn zonderlinge & ſubtiel-ſchrale boeken hebt ge mooi gevonden! En zal u dan allen de ziekte beſmetten? Mooi!... O leugens, & pirouetten van houten poppen, puffiſme, waſſen-beelden-panopticum, blikkerend gekleurde glaſſnuiſterijen voor wilden-horden!... Liebig van rastaquouerisme!... Maar ge zijt allen als dooden!... »

Hij zag, ze begrepen hem nietmeer, & de meeſten fluiſterden: « Hij is reeds ver, hij is elders. » En hij liet zijn hoofd achterovervallen, opgeving van alle pogen, laatſte renunciatie vóór wat komen ging.

Want hij wiſt nu dat deze geſlachten niet meer te redden waren, dat zij hun gehééle ziel niet kónden herwinnen. Op het achterdoek zijner in-extremis-helderheid kwamen de doodſangſten een visioen doorduiſteren, ſchrikkelijker dan de gehenna van Snorri, dan de vernieling van Gog & Magog.

Ja, hij zag het nu wel, dat met de ſnelheid der typhuſachtige koorts het veelarmig Gedrocht van artiſterij overal de kunſt verſmachten zou, & dat al

wie literatuurtje-spelen, de vertegenwoordigers van een langvergeten ik, de ongehoorde maar onbetwiſtbaar *oorspronkelijke* ſnobs dezer tijden, koralen ter eere van 't individualiſtiſch dogma gingen afwiſſelen met het wierookſchommelen, o ijdelheid! vóór de ark hunner kleine uitzondering, & kruispaſſen ſlaan op de geſpannen koord tuſſchen circulairen waanzin & delirium acutum, — tot zij de laatſte herinneringetjes hunner gefragmenteerde zieltjes zoo onuitſprekelijk byzantijnſch gingen uitrafelen, dat zij als een geurtje in lucht & ijlheid zouden vervliegen...

Dit was het einde. En de dichter keerde het aangezicht naar den wand om ruſtiger te ſterven, & weende, ſtilzwijgend.

Want heel bepaald wiſt hij nu, dat degene zou worden geſteenigd die komen zou om te zeggen zij geheel-en-ganſche oorſprongreine ziel, — & zich aan 't volk toonen, zuiver van alle *dilettantisme*, & moedig genoeg om eens zonder het minſte « talent » te ſchrijven.

VICTOR LIEBER.

Verzen.

'k Ben vreemd te moede... er vlot iets om me henen
als grauwe miſtlucht in Novemberlanen.
'k Ben droef te moede als een, de borſt vol tranen
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen.

'k Ben laf te moede... o! klaar in 't leven lezen!
O! nimmer zich met mannenkracht omgorden!
O! klaar beſef van kunnen-zijn en toch-niet-wezen,
van willen-zijn en toch-niet-willen worden...

Van op den grond der zee reikhalzend ſtijgen
en ſnakken naar de lucht, het licht, het leven,
en aan der wanhoop ijſkorſt blijven kleven :
daar, aâmloos, tuſſchen leven, ſterven hijgen ..

'k Ben droef te moede als een, de borſt vol tranen
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen...

Mijn hart klopt hoorbaar in den zwarten toren,
boven de ſtraten en haar dof gerucht,
en 't hijgt in zwenkende en geknotte vlucht
en klaagt in klamme duiſternis verloren...

Mijn harte weeklaagt in den zwarten toren,
al zijne ſmarten in de jammerlucht
uitweenend in een langen ſtervenſzucht,
en ſteeds tot nieuwe jammerklacht herboren.

Hoor! 't is mijn hart, dat zij te morzel trekken,
dat, afgebeuld door 't pijnlijk vezelrekken,
in d' eeuwgen nood der aarde om deernis ſchreit,

en boven hen, die 't martlen, hoog verheven,
hoog boven menſchenluſt en vreugdeleven,
zijn zwaren rouwmoed langs de ſteden ſpreidt.

'k Heb u in ſmert gebaard en toch omvangen
met dubble vreugde, u aan mijn levenſgloed
verwarmd, als telgjes nòg zoo blij begroet,
hoe wranger pijn den moederſchoot mocht prangen.

'k Heb u met liefde omgeven, u gevoed
door 't ruſtloos zwoegen van mijn zielſverlangen,
de bleekheid van uw waſſig weeke wangen
met 't rood dooraderd van mijn hertebloed.

Waarom, wen al mijn geeſtdrift in u gloeide,
wen heel mijn leven in uw leven vloeide,
in u mijn innigſt wezen overging,

waarom, den ſtrakken blik vol hooploos ſmachten,
omvat ge me eeuwig in uw bleeken kring,
o kindren van mijn ziel, — o mijn gedachten?

En 'k ſprak :

O ! voer mij ver, heel ver van de aarde,
waar nooit de menſch zijn dorre ſtelſels baarde,
de pijl der denkkracht brak op onvermogen ;
— waar 't maagdlijke onbekende, vóór mijne oogen
vreemd glanze als 't exotieke zonnebranden
op wijd ontwaarde en onbereikbre ſtranden ;
— ſubtiele vergezichten van gedachten,
én vorm én kleur ſteeds van mijn ſehnend trachten,
en weerglans van mijn vluchtigſte gepeinzen,
in ideale lijnen lokkend deinzen,
en immer nieuw en toch dezelfde tevens,
beſtendig wiſlen als het doel eens levens
in 't wiſlen toch geſtuwd naar 't zeker einde.

O ginds mijn' droom voortdroomen tot dàt einde..

PROSPER VAN LANGENDONCK.

EN HEER J. F. MORAAZ : ANTWOORD OP ZIJNE BEOORDEELING VAN « JOHANNES VIATOR ». — Ik dank u, Wel Edele Heer, voor de toezending van uw ſtuk in het tijdſchrift « Van Nu en Straks. » Ik ben u voor 't ſtuk zelf dankbaar, als voor de eerſte waardige en reſpectabele uiting der antipathie die mijn werk, vooral onder de jongeren, ſchijnt teweeggebracht te hebben, en waarvan mij tot nog toe ſlechts op onvoldoende wijze kennis is gegeven.

Van u mag ik dus zeker een wèl verſtaan en een ruim opnemen der volgende opmerkingen verwachten.

Daar gij onder die jongeren verkeert, is u het bedoelde verſchijnſel — de antipathie — zeker welbekend. Gij hebt zonder twijfel ook opgemerkt hoe de motieven die elk er voor zoekt, verſchillen, en ge hebt getracht in uw ſtukje de eigenlijke beteekenis ervan ſaamvattend te formuleeren. Maar het is u toch niet gelukt mij den bevredigenden indruk te geven dat het nu gezegd is. Het ſtaat nog altijd meer achter uw woorden dan er in.

Na al het ondervondene, doet mij zeer weldadig aan, de met uw afkeuring ſamengaande ruimte van appreciatie. Voor u is maar weinig, zooals voor zooveel anderen, prijzers en lakers, blind-en-dood-verloren gegaan. Maar toch eſſentieele dingen zijn u ontſnapt, en het is mij een bewijs van uw verdienſte dat dit, in een zoo kort ſtukje, bijna nauwkeurig uitkomt. Uw eigen woorden concentreeren zich er op en maken gemakkelijk antwoord en begrip.

Vooreerſt dit : het woord filoſofie, naar de gewone kracht van dezen term, onderſtelt een *theorie*. Nu is er in mijn Boek geen theorie. Er is ſlechts beelding van ſentimenten. Men kan nu hierbij wel van wijſgeerige

fentimenten fpreken, aanduidend dat zij naderen tot die welke de wijfbegeerte betheoretifeert. Maar men kan ze niet beoordeelen zooals men een wijfgeerig betoog zou doen. Er is geen kweftie van logifch of onlogifch, maar flechts van fchoon of leelijk, al of niet wèl gebeeld. De famenhang van 't geheel is niet een redekunftige, maar een artiftiek-harmonifche.

Nu hebt gij wel niet getracht, zooals fommige booze en dwaze menchen deden, onlogifche dingen aan te toonen, maar gij gebruikt niettemin uitdrukkingen als : *refultante* van filofofifche *befchouwingen* — iets *eindelijk bereikts* waarmeê men *alleen rekening behoeft te houden*, — uitdrukkingen die eene voor dit werk geheel inadaequate gezindheid aantoonen. Er is niets in wat de refultante kan heeten van de reft, of wat iets anders overbodig maakt. Eenvoudig omdat het de *beelding* is van een *groei*, de fixatie in onbewegelijke taal van wat leefde en bewoog, de projectie in het onmiddelijke van wat in opvolging van tijd beftond.

Ook uw wijze van citeeren toont de bedoelde ongewenfchte gezindheid. Gij citeert zooals men alleen een betoog citeeren mag, met kleine veranderingen van conftructie, tuffchenvoeging van een fubftantief waar in 't origineel het voornaamwoord ftond, zelfs met een onjuift woord (« groot « i. p. v. « fnood ») en met een andere achterelkaarvolging. Dit nu hinderde mij, eerlijk gezegd, geducht, en verlamde voor mij de kracht der zinnen ten eenenmale. Daar ik in u genoeg bemerk het refpect dat elk fijnvoelend man voor het eerlijk werk van een kunftenaar heeft, kan ik dit alleen aan mifverftand toefchrijven. Met een vers zoudt ge 't ftellig niet hebben gedaan. Welnu, wijfgeerig of niet, tegen de geringste mifvorming is dit werk evenmin beftand als een vers.

Maar uw onbetwift recht is het, een der uitgedrukte fentimenten, zooals gij doet, te vergelijken met een overeenkomftig fentiment bij Zola, en te zeggen : dit laatfte is mooier. Maar hierbij nu mis ik voldoende aanduiding van uw kant dat gij dat fpeciale waardoor die fentimenten zich onderfcheiden hebt gevoeld.

Het is niet onnatuurlijk dat ik thans vervolgd word met de namen van juift die fchrijvers die ik vond dat mij te weinig gaven in plaats van te veel, — maar het is niet heel overtuigend voor mij.

Zou ik de fchoonheid van datgene niet begrijpen wat Zola wil uitdrukken in die woorden uit: « la Faute de l'abbé Mouret »?

Zou ik niet kennen het oude beeld van 't menfchenleven dat is God's zijn en de paring die is de fcheppings-daad daarin?

Of ik, maar die fchoonheid is mij hier niet diep en compact genoeg gezegd, en dat beeld is mij hier niet verheven genoeg gedacht.

Ziet gij niet dat Zola 's woorden oppervlakkig zijn? Het fentiment is daar bedacht in de meefleping der fituatie, het deed daar goed als een glans-toetfje in 't boek. Het is niet een fterke concentratie van gevoelde wijfheid, een machtig harmonifeerend famenpakken en in woorden tot onbeweeglijkheid fperrend al het denkbaar gevoelde met vaften greep. Er zit de kleine vreugde in van een vondft, zooals de romanfchrijver ze beleeft, die zich perfonifieert met zijn figuren en zich verwondert over de fraaie dingen die hij vinden moet. Het is bedenkfel. Is dat groote vreugde, die gelegenheid heeft zich te verheugen over het « trouver logiquement pas à pas »? Dat is de verheugenis van vóór de fchrijftafel, over een verraffende gedachtevondft, geen heilige emotie.

En wij weten allen wel dat Zola de groote wijfheid niet waarlijk machtig is die hij daar te kennen geeft. Waar is in zijn werken de fereniteit die alleen harmonieeren kan met de hier betuigde volmaakte onfchuld? Onfchuld die chriften noch heiden gekend heeft, die alleen in Eden was voor den val, en die ook in zijn Paradou niet blijven mocht? Sprak hij niet van « la faute »?

Zal Zola het zijn die ons Paulus en Auguftinus doet vergeten? Zijn het zijn donkere, zware, moeie boeken, waarvoor het donkere en geheimvolle dogma der kerk, van 't vleefch, in licht en ijlheid zal opgaan?

Het door Zola gezegde is een waarheid, maar een onvolledige. De

uitdrukking van Paulus dat « het bedenken des vleeſches is vijandſchap tegen God » is evenzeer een waarheid. Eer gij nu iemand « inferieur » moogt noemen aan eene wijſheid, moet gij zeker weten dat hij die wijſheid niet heeft kunnen bereiken. Want wie zegt u, dat hij niet, deze wijſheid kennende, ze uit vrije keuze voorbijgaat omdat ze hem niet volledig ſchijnt, en hij eene nog diepere zocht waaraan gijzelf inferieur zijt? Nooit heeft een dergelijke verklaring kracht, als men niet met meeſterſchap naaſt elkander weet te ſtellen de dingen die men meet en weegt.

De periode van Zola is een zeer fraaie periode, maar een roman-zin. Het is geen poeſie. Hem, in wien het ſentiment ſterk en levend is, geeft ze geen bevrediging. Veel ſchooner is de taalbeelding er van in « the Revolt of Iſlam », Canto sixth, XXXV, XXXVI en XXXVII, — of nog ſchooner, want fijner, in « Mei » pag. 145 en 146, beginnende :

« Toen wordt het ſchemering en avondgroen ».

Hierbij is Zola plat en grof, want hij ſpreekt in een gewoon redeneerend auteurs-idioom over veel te gewijde dingen. En mij wordt dit voorgehouden om tegen óp te zien !

Ik houd niet van uitleg geven en ik drink al zooveel bitter misverſtand dat ik het bijna niet meer proef. Twee aanwijzingen mogen volſtaan :

1° De toon, de ſtemming, de ideëenkleur van het eerſte hoofdſtuk van den zevenden dag, drukt uit de verheerlijking van de daad, er na. Elk andere wijze ſcheen mij grof. Wat de lieden zoo vaag noemen was mij met het oog op de dingen zelf, nog te hard, te ſcherp.

2° Het woord « offer » is het eenige woord dat kon uitdrukken ons *weten*, dat wij hartſtocht zijn, maar God niet.

Nu uw laatſte opmerkingen. Deze raken aan het eigenlijke wezen der verbittering en ergernis die mijn werk gewekt heeft. Dit vond ik bij anderen terug, maar niet zoo bezadigd uitgedrukt.

Mijn werk is niet meer dogma dan een ſchilderij of ſtandbeeld het is. Mijn hoovaardij is niet grooter dan die van alle dichters, mijn prediken is het

prediken van elk lyrifch poëet. Het fchijnt alles zoo anders omdat ik andere ftemmingen beeld, dan onze tijd, die zeer dogmatifch is, gedoogt. Ik deed *wat mij 't natuurlijkft was*, en in waarheid niet anders dan elk artiest : beelden en geven wat hij 't beste heeft.

Waarom ergert nu mijn verkondigen de jongeren zoozeer, terwijl zij van anderen trots en echte zelfverheffing verdroegen in een mate waarin die zeker bij mij niet gevonden wordt?

De redenen zijn gecompliceerd, maar één er van fchuilt in uw woorden, dat ik niet fprak voor « goed geweten sympatieken ».

Uw betoog met den breeden aanhef wordt maar flecht gefchraagd door dat dunne tuffchenzinnetje aan 't eind. Als mijn publiek uit « goed geweten fympatieken » beftond, was het dan ongefchreven gebleven?

Is het u niet opgevallen dat het juist een effentieel deel van mijn religie is, geen onderfcheid te maken tuffchen « goed geweten sympatieken » en ongeweten antipatieken?

Noemt ge dat orthodoxie? Integendeel, het is ketterij. Het gevoel van ergernis tegen mij is verwant aan dat der ketterjagers, aan dat van 't fchrikbewind. Ik was altijd een « fufpecte » in de revolutie, ik heulde met de ci-devants. Ik deed niet zoo ronduit mêe aan de illusie dat de wereld vol laag canaille is met enkele, zeer enkele echte menfchen, de artiesten, gefchaard om Nieuwe Gids en Mercure de France.

En gij hebt niet, zooals gij bedoeldet, *mijn* dogmatiek bewezen, maar de uwe. Want geen zoo kras dogma zult gij bij mij vinden als het uwe: dat praten over en verkondigen van een bepaald fchoon — behalve met goed geweten sympatieken — pretentie is.

Dit is dogmatiek want het is gezag. Iets, geheel vreemd aan mijn woorden of gevoelens. Ik beeldde mijn eigen zielfdingen, — maar gij zoudt mij willen dwingen, alleen omdat gij dat zoo meent, niet te gehoorzamen aan dat wat ik in mij als 't beste erken.

Laat mij een woord van Walter Scott tegen u mogen gebruiken. Hij

zei het tegen zijn dochter en ik vraag voor het vaderlijk accent er van uwe verontſchuldiging :

« When you have come to age, my dear, you will thank God *that everything which is supremely precious is common.* »

Met de meeste hoogachting,

Bussum, 15 juni 93 F. VAN EEDEN.

Nr V

en STRAKS

[illegible] en Straks,

[illegible] der jongeren uit Zuid-Nederland — wordt door de [illegible] van Al. Be[illegible], in de Kartuizerstraat, te [illegible].

[illegible]

[illegible] van nr V.

[illegible] at van CH. RICKETTS.
[illegible] LEMMEN, THÉO VAN RYSSELBERGHE,
*[illegible]*LDE, GEORGE MORREN.

van [illegible]	Reges Tres.
[illegible]	Sonnetten.
van VICTOR DE MEYERE :	Menſchen.
	Zielſvlucht.
[illegible]	[illegible]ve Anima.
van [illegible]	[illegible]enig gekapt ſtroo over ontwikkelde lui.

REGES TRES

Jan Veth, pictori et poëtae verae virginitatis maxima cum affectione dedicatum.

Dramatis Personae :

Caſpar, Tharſis Rex.
Balthaſar, Sabae Rex.
Melchior, Arabum Rex.
Michaël Archangelus.
Puella Regia.

(Tres in rupe morituri reges ſapientes conſedunt. Nondum ſol ortum eſt. Ubique diluculum moroſum albidens.
Caſpar florem roſeum manu tenet, in fronte topazium gerit, Balthaſar florem gilvum cum ſaphiro, Melchior florem purpureum cum adamante. Silentium ſatis longum. Tandem Caſpar dicet : Nox finitur...)

CASPAR.

De nacht eindt,
tot de zwarte bron gaan wij.

MELCHIOR.

De vader zal ons bij de handen
nemen en langs altaren leiden ;
vriendelijke kaarsen
druppen
stille zaligheid-vlammekens
op onze lippen.

BALTHASAR.

Uw handjes willen we
nog eenmaal kussen.

CASPAR.

Nu komt de zon,
Als toen de klinkende ster,
Als toen
Gaan we tot het kind.

Omnes.

Tharſis, Saba, Arabië!

Caspar.

De ſter kwam.
Zie, ik heb mij aangedaan
in mijn doorweven
Samaar.
Weet ʒij wat de randletters ʒeiden?
« Wonder is geel » en
« de leeuw heeft een vlam gekuſt. »
Met ʒeven kemelen die op mijn ſtem kwamen
Geleid van ʒeven pauwen,
goud was pantſer
mijner ſlaven.
Bij het ter aarde buigen
Schoven ʒe
ʒacht van muʒiek.
En vreeſlijk waren de vrouwen
met ravenhaar,
want ʒe ſpraken niet,
maar als ʒe met witte handen het haar grepen
vlogen ʒe op, hoog weg.
Boven baʒuinde de ſter.

Balthasar.

In de ſchatkamern van Balkis
deed ik mij aan
met mijn erfdeel.
Veel vogelen vlogen vooruit bij drieën,

verbonden met harpesnaren
die trilden in de lucht.
Veel knechten met raadselen in de schilden,
en dertig zilveren vrouwen
die reuken ademden
van het rijke land
Saba,
en in hun kus bedwelming brachten
tot bleeke droomen.
Boven bazuinde de ster.

MELCHIOR.

Donker is mijn land,
zwart deed ik mij aan,
met tachtig zwarte hengsten,
lichtend van oogen in den nacht,
met mij een honderdjarige
slaaf, die kende
wijsheid van edelsteenen en planten;
en wrange murre
in looden vaten
droegen de acht-sprekende runderen
gladvachtig, die kwaaluitdrijvende
melk gaven.
Boven bazuinde de ster.

OMNES.

Wij zagen ons
tot een vijgenboom

Caspar.

De kruin bloesemde
en droeg vrucht.

Balthasar.

Aan den voet
kolkten drie bronnen.

Melchior.

Ivoorblank
was de stam.

Caspar.

Herodes! waar is de koning?

Balthasar.

Herodes! wij wachten.

Melchior.

Herodes! waar is het kind?

Caspar.

Maar zijn stem sprak: Ik ben de koning.

BALTHASAR.

Het kind waarheen ſterren ſtralen.

MELCHIOR.

Herodes ! wij wachten.

CASPAR.

Het kind waarheen wijzen bidden.

BALTHASAR.

Hij zeide : Niet hier, maar wijs mij
dat ik meê aanbidde.

OMNES.

Herodes ! wij wachten.

MELCHIOR.

Bloed zag hij in den nacht
bloed ſtraalden de ſterren,
in bloed wurgt, Herodes.

CASPAR.

De weg is wit naar Bethlehem.

BALTHASAR.

Kinderzielen nevelden in processien,
als stralen tot het ster-midden.

MELCHIOR.

Op de heuvelen rond Bethlehem
stonden wij.
Witte koningsmantel
in uw midden is een teeken :
het is het Woord,
het is de Zoon,
het is God!

CASPAR.

David! ik zag u waren langs
de heuvelen.
Hebt ge de luchten gekust
van den stal rijzend?

BALTHASAR.

De ſter heeft aarde en zee gedekt
en geluid en licht.

OMNES.

Aangebeden en geöfferd
hebben wij
gaven der landen
Tharſes, Saba, Arabië.

CASPAR.

Goud is mijn offer :
Goud wijl ge vorſt zijt.
Over menſchen zult ge heerſchen, vorſt,
in liefde, verzoening, genade,
treurend over afvalligen, een vorſt
kaſtijdend in goedheid.

BALTHASAR.

Wierook is mijn offer :
Wierook wijl ge god zijt,
Gods eenig geboren zoon, god in waarheid,
één met den vader,
Wonder der Eeuwen!

MELCHIOR.

Murre is mijn offer :
Murre wijl ge menſch zijt,
Spot uw purperen mantel, doornen uw kroon,
God aan het kruis,
lijdend menſch.

(Silentium fatis longum)

CASPAR.

Hoe milde het kind lacht,
Moeder gelijk!
Zie de bloemen van zijn voetjes
in mijn handen.

BALTHASAR.

In mijn baard handjes gedartel,
Moederke lacht tot het kind,
Vader dankt.

MELCHIOR.

Stil is de hut,
ezel en os ſlapen,
en in den hoek neuriën herderen na
het lied dat hen riep,
gemmen-tros uit heilige monden.

OMNES.

Heer! erbarm u om
Goud, wierook en murre,
drieëenheid van gaven
tot hem gebracht.

CASPAR.

Laat uw adem gaan over ons,
blank als uit den kindermond.

Balthasar.

Laat ons gaan als zacht gelach.

Melchior.

Heer! verlos ons in den klank uwer stem.

Omnes.

Tot de zwarte bron gaan wij:
het Licht komt.

(Tum veniet Puella **Regia** placide cantans)

PUELLA REGIA.

Een princes ſpon in den tuin,
Marioline en blaauwe lavendel.
De tulpen zeiden:
Mijn lief is wijn.
De rozen zeiden:
Mijn lief is mijn.
De lelies zwegen:
Liefde is pijn,
Blauwe lavendel en mariolijn.

Gegroet, oude koningen!

REGES TRES.

Gegroet, koningſkind!

PUELLA REGIA.

Zaagt ge mijn paradijſvogel?
De wind nam hem.
Hoog was zijn ſtaart als
een gouden pluimbal.
Zaagt ge hem?

Reges Tres.

Het licht dat u brengt
voert ons heen.

Puella Regia.

Gaat ge heen, geeft gij mij uw bloemen ?

Tum Caspar florem roſeum
puellae tradens dicet :

Kind !
Eenmaal zag ik een ſphinx in zee,
oplachend tegen den Hemel,
een kroon, van arenden omving
zijn hoofd, zijn mondhoeken bliezen
blikſem op.
Weg ebde de zee,
en ik zag zijn klauwen als zeilſteen
aantrekken met geweld
wijn zochden de borſten.
Maar op ſpoot uit zijn ſchedel een bron,
langzaam grooter opfonteinend
met zwaren ſtraal.
En ik omſpande die in liefde en werd
opgevoerd in de welriekende tonen
van rein water.
In mijn hand was de roode bloem.

Puella Regia.

Een nonne bidt bij 't bekaarſt altaar,
Marioline en blauwe lavendel.

Maria zeide :
Mijn bloed is rein.
Jesus zeide :
Mijn bloed is wijn.
Jesus, Maria,
Uw wonden pijn,
Blauwe lavendel en mariolijn.

Tum Balthazar florem gilvum
puellae tradens dicet :

Zwart en goud is uit het roodgegloeid ei
de vogel Phœnix; de wouddieren
aanbidden dezen
honderd jaren,
en uit de wonderbekkens besproeit hij het woud.
Langs hem ben ik gegaan,
hem noemend Phœnix! Phœnix!
Tranen rijker dan wonderwateren
hebben zijn gloeioogen geschreid,
hij grootste onder vogelen,
eeuwige Phœnix.
En zijn lied was van het onbereikbare,
en zijn wil was verandering.
Weêr gloeide rood het ei, en herboren
in zwart en goud
bleef hij schreiend, grootste onder vogelen,
eeuwige Phœnix.
De grond vruchtig van zijn tranen teelde
de geele bloem.

Ik heb in den barren nacht gedoold,
Marioline en blaauwe lavendel.
Mijn tranen zeiden
Van groen venijn;
Mijn ziele zeide
Van niet meer zijn.
Mij brandde alles
Van nachtepijn.
Blaauwe lavendel en mariolijn.

Tum Melchior florem purpureum
puellae tradens dicet :

In den nacht-hemel zag ik twee oogen als werelden,
het waren toornen van licht, het waren ſtierhorens van vuur,
beheerend door zien,
dwingend als magiër-oogen.
Op aarde kromden zich
paarſe vrouwen onder helgeele mannen,
in bergſprongen tuſſchen rotſtorens:
eene was kleurend als de regenboog,
eene als de opaal,
en achter was licht als
door zeedieren geſchenen.
In den nacht zwartten de oogenballen,
doorgrauwend tot zwart,
was alles gedonkerd.
Maar in het al-zwart waren nog de oogen als werelden,
toornen van licht, ſtierhorens van vuur.
Toen heb ik de purperen bloem geplukt.

PUELLA REGIA.

Gegroet, oude Koningen!

REGES TRES.

Gegroet, Koningſkind!

Tum Puella Regia lacrimabit
et genua flectens dicet :

Zwaar zijn mijn bloemen!

MICHAEL ARCHANGELUS.

Jeſus, mijn gouden bloemeke!
De witte weg naar Bethlehem
was een tuin
Was niet Maria een palm,
en was niet Joſef een laurier,
en de herders het omrandend ſterremos?
Toen zijn gegroeid
de geele, de roode, de purperen bloem.
Maar gij zijt de gouden.

Ruſt, kindje,
de Vader is groot.

Bloemen rij,
want uw voorhoofd is de lelie,
en de borſten uwer moeder
die een myſtieke roos is
zijn groothartige aſters,
en uw handjes zijn klimmende windekelken,

terwijl de paarse hagerank uwer oogen
glanst boven het wondere standelkruid
van uw mond.

David heeft uw geuren gekust
die om zijn harp rankten.

Rust, kind,
tot het gaande Leven.

Rust allen
na het bewogen einde.
De Vader is groot.
Ziet hoe roodvurige vlammen
langs den zwarten berg
den blank-vluchtigen omstuwen.

Caspar.

Waar is de koning ?

Balthasar.

Pilatus ! Pilatus !

Melchior.

Waar is de God ?

Caspar.

Wij hoorden u roepen : Ziet den Menſch.

Balthasar.

Hebt gij hem aangebeden ?

Melchior.

Pilatus ! Pilatus !

Caspar.

Hebt gij hem eere beweʒen ?

Balthasar.

Geſchreven is : Deʒe is de Naʒarener Jeſus,
koning der Joden.

Omnes.

Pilatus! Pilatus!

Melchior.

Geen water zal uw handen wasschen,
geen water ter wereld,
geen bloed zal uw ziel wasschen.

CASPAR.

Zwart is de dag ter calvarie !

BALTHASAR.

Hoor ! aarde ſplijt,
Nederig buigt Noordſch eikgeboomt,
zwaargewortelde Ooſterceders.

MELCHIOR.

Maar een boom ſtaat recht,
en het trotſche voorhang ſcheurt weg :
voor allen is het Heilige der Heiligen.

CASPAR.

Wij ſchouwen op en herkennen
ons offer in het zijne.
Goud is zijn lichaam nu.

BALTHASAR.

Wierook is zijn geeſt.

MELCHIOR.

Murre is zijn lijden.

REGES TRES.

Uit zijn zijde zijn drie bloemen gebloeid.

PUELLA REGIA.

Zwaar zijn mijn bloemen!
Slangend omkronken mij
zwaar hun geuren,
ſſelt omwijlen zij mijn oogen,
aan mij ontzuigen hun ſtelen voedſel.
Zwaar zijn mijn bloemen!

Tum Michael Archangelus
manum in frontem puellae
ponens dicet :

Langs drie ladderen
heeft een kind den toren beklommen.
En neêrziend zijn onbegaanbaar terug de wegen,
plooien zich dan niet,
opluikend als de Maria lelie
vleugelen.

REGES TRES.

Herrezen God!
God van Genade!
Bron van Licht!

Sol oritur.

25 Mei 1893. ANDRÉ JOLLES.

De ʒee is ruiſchende, ruiſchende in den nacht,
Donkre ademen, ſombere rythmen ʒacht,
Bange deiningen, droef, en ver bevende;
Boven 't vage licht in droom ʒwevende.

Ruſteloos ruiſchen de deiningen, eind'loos rein,
Samen ſidderen de bevende klanken;
Golven gebaren ſnikkende, de blanke,
Biddende omhoog, om in 't licht te ʒijn.

Zóó, met deiningen eind'loos van droeve baren,
Komt in dit donker leven aangevaren

Mijn ʒiel, die is droefruiſchende in den nacht,
Dien nacht, om haar reinkuiſche licht gebracht,

Zóó opſnikkende, biddende droef uit
Om Licht, met ʒacht, donkerruiſchend geluid.

Zoo zacht, zoo zachtruischende als een stroom,
Rein, en zoo klaar, en zoo kalm-spiegelend...
Puur als blanke wateren, en wiegelend
Meêdeinend Licht, als een bevende droom...

Zoo kuisch en tevreê, zoo welgebeden vroom,
Ons Leven in Liefde, mijn ziel spiegelend
Hâár ziel, en zóó zacht wiegelend
Omhoog, dat het Eeuwige Godslicht koom'...

Maar zoo onbewust nog, zoo peinzend, met vragen :
Wáár zal de reine stroom eenmaal verkwijnen,
Wáár zal mijn droom in 't Eindeloos verdwijnen ?

Rusteloos ruischende, naar horizon,
Als deinende zee naar de reine zon,
Mijn Ziel droomend naar 't verre Lichte-dagen...

HENRI BOREL.

Menschen.

Naar dien vergevingſdag die nooit verſcheen,
gaan zij in 't pijnlijk gloren van hun droomen.
Het noodlot heeft hun hoop de hand genomen,
en 't hopen ſtil vergaat in droef geween.

Hun ziel heeft nooit een blijen zang vernomen,
en 't wee ſtaat in hun menſch-zijn diep geſnêen;
ontheiligd is hun geeſt van 't moede komen,
van 't machtloos vliên, door 't ruim van hun verlêen.

En nu, na al de rampen die hen ſnoeren,
nog grijpen zij naar 't ſneeuwig-wit Geluk,
die hooge rots in hun meêwarig lot.

Eén wenſch in 't lage leven dat zij voeren :
« o Willen, plechtig, gaan door 't levenſjuk,
om, met hun ziel, zich te ankren aan hun God ! »

Zielszucht.

o Vluchten naar den verren gang der tijden,
het leven rukken uit zijn aardsche banden,
het vol van liefde aan zijnen schepper wijden
en op het altaar van zijn God verbranden.

Uw dagen, kind, deed heel mijn zijn ontwijden,
toen 'k opleefde in het maagd-zijn uwer handen;
mijn Schoonheid, kind, die in uw weelde blijdde,
moest ik, voor u, in de eindloosheid verpanden!

Want kon 'k in 't Hooge schittren op mijn wegen,
zoolang de wereld-mensch in mij moest leven,
en 't hoofd deed neigen naar dees droevige aarde?

En waarom heeft uw liefde niet gezwegen,
toen mij uw woord niet meer den glans kon geven,
dien ik, tot diadeem, op 't hoofd vergaarde?

Victor de Meyere.

Ave Anima.

(Secunda ordo viſionis).

Bove'aardſche vreezen, o ſuperieure
Verwonderingen eener Vrouweziel,
Toen dit menigerlei levens-gebeuren,
Opgaan, neêrgaan, gewentel en gewiel
Van dingen en gedachten, lichte' en kleuren,
Voor haar gezicht als een oud kleed verviel.

Toen ging z' in gangen harer binnen-oogen,
In lanen van geſtalten ſtaanden en ſtil
Voor zingebouwen, torens hooggetogen,
Meer-breedten vreezende voor wind-geril;
Stadmuren ſtonden met verbaaſden wil,
Vreemd-vragend zien zon-bloemen naar haar oogen.

Groot ſtaren hare blikken in het wijde
Raadſel-verſchijnen van dit Wereld-heel,
Met tranen-weenen daar àl was verſcheiden
Schijn-wezen ſchoon van vroeger aard-tooneel;
Zoo wordt zij nu met dit myſterie-veel
Verwant door wonder-ſtarend oog-verwijden.

Bloem-geeſten nemen haar in zuſter-rijen,
Om deze ziele-liefde éénzaam groot,
En zeer inwendig wonderlijk verblijen
En om haar weemoed en haar oogen rood,
Nu zij met bloemgedaante' als ſpeelgenoot
Wel tweeling-zuſter-teerlijk wil vermeien.

Mede bloem-bloeiend zingt zij bloeme-talen
Van zonbloem groot, renonkel, dahlia,
Vlam van klaprozen, leliën van dalen,
Toortſbloemen, anemoon en fuchſia.
En waar zij wandelt zien haar alle na,
Meenend dat Hemel-kind is komen dalen.

En hoog geheven wijze denneboomen
Bewegen met diep-zinnend hoofd-gebaar,
En langzaam wuivend als ontwaakte droomen,
Verbazen heen en weder met elkaar,
Om 't zieleschoon van deze vrouw vernomen,
Verwondren heilig en beminnen haar.

En vogelijns zinge' om de Vrouw-beminde
En lieven om haar wezen zilver-rein
Van wie z' op aarde geene zuster vinden ;
Goudblonde kevers maken feest-festijn
Om haar straal-hart, en door bosch-loover heen,
Naderen spiedend schuchter-schichte hinden.

En vlugge beken vluchtend door de velden,
En licht-verstralende als zilverlint
In open velden jubelend vermelden
Den roem van haar groot harte welgezind;
Veel regen-spreidende fonteinen welden
Voorbij de voeten van het Menschekind.

Wondere, zij verwonderd' in dit Leven
Van wereld-dinge' en zielen onderling
Vermengd, in haar Hart-kerk is nagebleven
Wereld-Liefde, die is Verwondering.
Is niet de Taal-leer waarmêe openging
Het Aard-Mysterie zóó in haar geschreven :

Wereld-Liefde, die is Verwondering ?

Supreme Vrouw-ziel die hebt al omvangen
In uw armen-omhelzing wereld-wijd,
Stil Vrouwehart luid-vol met veel gezangen
En in dien éénen Taal-zang ingewijd !
Gij bevende van Liefd' en Licht-verlangen,
Supreme Vrouweziel gebenedijd !

J. D. BIERENS DE HAAN.

ENIG GEKAPT STROO OVER DE ONTWIKKELDE LUI. — Ontwikkelde menſchen, voor u wil ik heden wat ſchrijven. Het is waarachtig geen edel werk maar uw zaagje van de « genietbare » literatuur wordt ſarrend; we ontmoeten nu overal, langs de kolommen van ons bladen, om alle hoeken van ons tijdschriften, uw wijs gelaat, — en uw verwaand getruut, uw ſoliede onwetendheid, uw joviale bekrompenheid worden te luidruchtig. Daarom deze moedwillige gedachtetjes.

De ontwikkelde menſchen zijn het allerverſt afgelegen van de Kunſt. Zij hebben niets gemeens met de Kunſt.

We leven onder zoo'n oceaan van leugen, dat we haast de leugens voor waarheid houden. Als ontwikkelde lui hunnen mond openen, ontrollen daaruit lange linten van leugens of afgeleefde maffe waarheden. Zij hebben al den poeſpas van den modernen geeſt opgeraapt. Zij zijn de veelwetende pontifices, zeker en geruſt vaſtgeankerd in de maatſchappij van nu, de ſnullig en tevreden glimlachende muffliſten, die natuurlijk, *organiſch*, leven in wat Flaubert eens noemde « la charognerie contemporaine ». De leugens hebben onder u gewoond, ontwikkelde menſchjes : gij zijt niet vrij; gij zijt de vleeſchgeworden Leugen. Gij hebt niets te maken met Kunst. Die monſterachtige ketterij : het officiëel onderwijs (programmas, wet, plak, enz.) heeft die onderwijzerszieltjes voortgebracht; het onderwijs heeft de perſonaliteit verwurgd, al het jonge dat op eigen beenen loopt overrompeld. het eigen-geziene en eigen-gevoelde, al het levend-gedachte dat opbot in een kindergeest verpletterd (want een waarheid is noodlottig een opſtand in onzen tijd). En de ontwikkelde menſchen zijn wijs, want zij kennen het myſterie niet meer. Cultuurmenſchjes, dit zou 'k u in de ooren willen knoopen, en in het brein willen ſpijkeren : gij zijt de

rationaliſtische hoogeprieſters der makke mediocratie, die zich het recht gelooven over alles te ſpreken zonder iets grondig te kennen. Gij hebt noties van een heeleboel dingen, maar het Eénige dat ge moeſt weten weet ge niet meer. Dat heeft u verwijderd van de Kunſt. Gij hebt niets te maken met de Kunſt.

Zij hebben ſteeds den mond vol met woorden als Waarheid, Natuur, Natuurlijkheid, en wat weet ik al. Lieve God! zij zijn wel de onnatuurlijkſte voorbrengſelen van het Groot Abſurde. In hun geeſt groeien al de vieze kromme knollige woekerplanten der conventies, de malſche en vetvleezige cactuſſen der gemeenerede-waarheden, de gore en garſtig-riekende zwammen der clichés; uit de melaatſche en vochtige fonguſkorſt der dogmata, kruipen de ontelbare leugens omvangen en omrankt door het viltkruid der formules. En overal ſlingeren rond de lianen der gemeenplaatſen, en ziehier eindelijk, ſponſachtig, wrattig, knobbelig, loodſbleek, ſtinkend, netelig en puiſtig, het geſlacht der ontelbare en veelvoudige vooroordeelen.

In hen is het *natuurlijk* Gevoel dood, zij hebben den zin verloren van het Ware. Voor hen is het Ware: het aangenomene, de conventie, — en ſlechts dat is natuurlijk, waaraan zij gewoon zijn.

Het verkrachten der overlevering is een heiligſchennis. Als zij iets ongewoons zien, dan lachen ze. Poovere ſullen!

Wat zij kunſt noemen is het allerblindſte realiſme, of — als ze zéér ontwikkeld zijn — de artiſterij der aanwoekerende dilettanti en decadenten. Wie nog puur ziet met kinderoogen, en de fijnſte, grondigſte gevoelens weergeeft rechtſtreeks en natuurlijk, wie in den volſten zin van 't woord een Menſch is, die blijft een apocalupſis.

Het is juiſt omdat wij een natuurlijke, ware, friſch-gezonde Kunſt willen dat wij u herhalen, o ontwikkelde bruten: gij hebt niets te maken met de Kunſt. Er beſtdaat een slag van ontwikkelde menſchen — de gevaarlijkſte! — die ſteeds toegevend meêloopen, en zij ſukkelen de voorhoede achterna van al wie hardnekkig ſtrijden willen om de levende Kunst (die houding komt

ſoms overeen met tamelijk utilitaire begrippen). Die, toonen een genegenheid voor het « moderne », vinden het buitengewone « intereſſant » ; ja, van tijd tot tijd zelfs gelooven ze dat het hun plicht is, geeſtdriſtig te ſchijnen. Maar dan is 't als een oud karkaſachtig huurkoetſpaard dat — herinnering aan friſſche en vlugge jeugd ! — dartelluſtig den wind opsnuiſt (van waar komt hij ?) en vooruit hoſſeboſt en tien meter verder blijft ſtilſtaan, lendenlam en deerlijk hijgend.

Neen, wanneer ze zich eens laten meêſleuren, dan is hun geeſtdrift als een lucifertje dat dadelijk uitbrandt. En nooit zie ik in hen een meedogenloozen, onwrikbaren haat voor al het middelmatige. Zij ſtaan oneindig ver van de Kunſt. Alles rond hen en in hen is middelmatig. Wij kennen de ſlutse boeken die ze aanprijzen, het ſchandalig tooneel dat ze ophemelen. Zij zijn middelmatig in theorie en in praktijk, middelmatig in hun aeſthetiek, walgelijk middelmatig in hun deugd en in hun weeke verdrietige ondeugd. Zij zijn groot noch voor het goede noch voor het kwade. En, wat zij ook mogen beweren, zij hebben geen eerbied voor de hooge Kunſt. Zij zijn vooral « badauds », die op de groote wegen der literatuur rondgapen. Ze meten met dezelfde maat Vondel en de December- revues der kleine schouwburgen. Gij, o ontwikkelden, eerbied voor de hooge Kunſt? Komt, bekent toch dat de kanaljerie der politiek u meer aanlokt. Gij leeſt dagelijks dezelfde couranten als het geſpuis. Verwijdert u van de Kunſt.

Gij leeft in een *andere* wereld dan de Dichters, indien het wel leven mag heeten, het beſtaan van wie niet verlangt maar het eeuwige. Gij hebt miſſchien *geleefd* in een ver weleer, maar met iederen ſtond gaat ge wat meer dood. Uw woorden klinken een oogenblik in uw ſchijnwereld, en daarna ? Wind blaaſt door doode boomen, de takken bewegen en ſchijnen te leven, éen ongenblik ; tallooze stappen gaan met verward geritſel door dorre blâren, en 't geluid ſterft uit, en dan is alles weer vergeten.

Uw woorden ontmoeten nooit de woorden van de Dichters. Zij leven niet in het hooge, het eenige leven, zij zijn doode woorden ; en gij allen, gij

zijt dooden. Gij zijt de menigte waarvan Mallarmé eens zij : « Elle aura, dans tous les sens de la fureur, exaspéré sa médiocrité, sans jamais revenir à autre chose qu'à du néant central. » Gij zijt de zeggers van 't nuttelooze, de makers van Niet.

En voor u, o ontwikkelde lui, zou de kunstenaar moeten spreken ! Ziet, eerlijk gesproken : indien ik niet ſchreef een weinig voor mezelven, en ook om de Kunſt in haar eigen, om het Schoone, het Opperste Geheim in zichzelf genomen, — indien ik niet ſchreef zooals anderen bidden, — dan zou 'k toch nog liever ſchrijven voor 't volk, de intuïtieve zielen, de barre breinen, de nederigen, de kinderen.

15 Januari 94. VICTOR LIEBER.

N VI VII

"ON STRAKS,"

Van Nu en Straks

... trekking, der jongeren uit Zuid-Nederland — wordt ... perſen van Al. Berqueman, in de Kartuizerſtraat, ... Bruſſel.

Beſtuur: Pa... Bruſſel.

Inhoud van nr VI-VII.

Buitentekſt-plaat van Jan Veth.
Ornamentaties van G. W. Dijsselhof, Richard Baseleer,
Henry van de Velde, Théo van Rijsselberghe, George Lemmen.

Spaansche Reis

Aan Gerlof Van Vloten.

OPDRACHT.

Vriend die met vriendlijken geeſt en beſchroomde
  Vriendſchap mij meêtroonde in het moorsche land, —
  Mij die blijde moderniteit, en brand
Van daagſchheid daagde die ik daaglijks droomde,
U die droom van 't vergane en moorsche doomde
  Of *gij* poëet waart, die ge in fijnen band
Van zin en geeſt vingt, tot er ziel door ſtroomde,
  Stell'ger als mijne, naar poëten-trant
Eeuwiglijk vaag : — o wat ſtoomt hier ons beiden
't Leven in hart en oogen, onze beide
  Zielen vormen het maar naar eigen beeld ; —
En wat zullen in onze eigene landen
Onze beelden wonderlijk gaan belanden,
  Blozende in 't grijze daar de zon door ſpeelt.

Malaga, 29 September '93.

Valencia

I

De bloemen van Valencia : onder tenten
Ranken ze voor de witte huizen-rijen,
Rankende oprankende alsof handen glijen,
Armen vlijen, de bloesems, vrijen, blijen,
Eén bloem'ge lijst rondom het donkre en jente en
Wiegende meisje op slanke heup; en zijen
Lachen de zwarte in diamanten brand en
Kinderlijke oogen, en de maagdehanden,
Klein en volrond gebootst, hebben waranden
Van bloemen éene ontplukt voor mij, vreemdlanden.

II

En met een anjelier in 't knoopsgat, — geuren
Van weeldrer bloemen walmden in mijn haren,
Maar deze liefst me omdat nog liever waren
Handen in 't vaderland die deden beuren

Eéne mij daar toen 'k ging, — ben ik geſchreden
Trappen op van de moorſche Longa : gleden
Palmen daar niet omhoog : ſteenen pilaren
Gekorven ſtam, en rankwaaierde blaren,
Vervlochten tot zij boven bogen waren;
En daalden arabeſken uit die hoogte
Tot muren niet, figurend tot geboogde
Lijſten om ramen, die mij uitzicht gaven
Op Moorentuin daar friſſche ſtralen laven
Donkere oranjen en de breede agaven.

III

En vóor 't café daar marmeren tabletten
Fonklen van glazen zilverige orgeaden,
Die ſierlijk leppen de Valenciaden,
Zomerſch getooid, — komt, met gitaar aan
't Lint om den hals, in halfgeſloten oogen
Schemer van rijker eeuw en koſtbrer jaren,
Tokk'lend als toen, — en om hem heen vergaren
Refreinende monden, vrool'ken die letten
Op elk ſlot, het verliefd-sentimenteele —

Hoor 't teer' refrein! — of 't klucht'ge — happende keelen
Klak-klakken 't hem na : — dat ſtraatkind, de romancen-
Zanger, mijn vriend, want ik ook draag de dansen
En maten van verloren vrool'ke tijden
Door 't ſtof van de ſteden die lachen blijde.

IV

O die meloenen etend onder palmen,
Uit één vrucht eet, drinkt, wascht uw hande' erin,
En dán verstaat gratie en kindren-zin,
En in 't gebaar het koninklijke talmen : —

Hoe ziet ge op mij die 't hart vol van de galmen
Van 't klankbord dat het Leven heet, midde' in
Uw blijheid en uw hoogheid stom, bemin
Met ooge' alleen, die stil staan als twee schalmen?

Weet dat ik in mijn land, waar kleinen haten,
Heel lang zat krom over mijn leed gebogen :
Eerst in uw zon groei ik weer recht en wil

Nu eerst mijn trotsche Zelf weer groeien laten : —
Dan, u door trots verwant, zal ik mijn oogen
Zachten, en will'gen-in uw heldre gril.

Alicante

I

Aankomst.

Gezonde paarden liepen in 't geleisel —
De wagen rolde zacht achter hen aan —
De maan maakte al 't stoffige huizen-grijzel
Wit en er spookte meenge sombre laan.
En oleanders bloeiden stil, gebogen
Tusschen het groen van veel-sprietige palmen,
En lachen klonk waar 't fonkelde in den kalmen
Maannacht van glas en zilver en blijde oogen
Voor 't weidsch café, — en door zuilige alleën
Van palmen die de stroeve kronen wuifden,
Domp-deinde, — en 't zwart want spon en zeilen luifden, —
Mastbosch en vloot, waarvan de lichten gleën
En deun ter kalme Mediterranëe.

Toen, van 't balkon, zag ik dien arm gestoken
Der palmenstad, die dragend steenen bogen,
De zee omvat die met haar leit gedoken
Onder 't gebergt van rots en blauwen hoogen.

II

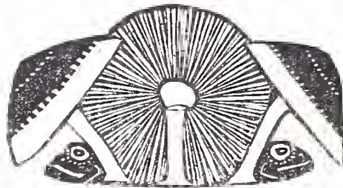
Café.

De koele doorgang voor 't café is blijde
Met glazen, waterkraffen, en in kleuren
De carafons, die zomermenschen bij den
Bovensten hals optillen en de geuren
Slurpen die met den scheut in 't water glijden.
De wind van zee doet lat-en-zon-gordijnen, —
Die, half ontrold, in ongelijke lijnen
Kaderen die zee zelf, dier blauw aanglijden
Boegen opdraagt en brokken mast en dansend
Want en gul licht op witte zeilen glanzend, —
Het indolente van haar deining krijgen.
En palmen vullen, — op geschubde zuilen
En dadelzware gele troffen, tuilen
Van groen-zwaardig gevêert, zoo dat de verte,
Zonwit en blauw, vol wordt van haar ondadig
Wiegelen daar omhoog, — al 't verdre ruime;
En wuiven schaduw als met haar'ge pluimen
Op kar en muil aanrinklend overdadig.

III

Kustvaart.

Om van een palmenkuſt in zee te varen,
En zien voor 't laatſt één palm met ſlank gewiegel
Voor d'avondhemel ſtaan, terwijl de ſpiegel
Van 't water 't rimplend koeltjen op doet klaren, —
Tot, als de kim rozen ſchemer verhulde,
Bollere wind 't zeil klappren deed en vulde,
En 'k zeilde onder de gouden konſtellatie
Van uw geurigen nacht, en dan, mijn Spanje,
Als de ochtend daagt te naadren in de ſtatie
Van boeg en baan, ſtad die de zon verguldde,
Veel volks gewuif en aanzwelling van galmen, —
Wenschte ik, — als Ruyter, ſtoerſt kind van mijn natie,
Toen, ſtaande op hooge en beeldhouwde kampanje,
Hij kwam en zag uw ſteden, bergen, palmen.

Aguilas

De rots in zee, daar 't slot op 't voorplein 't grauw
Verweerd blazoen van Christenkoning draagt,
Beklimt bruine en barvoet'ge knaap, en nauw
Ziet hij me ontcijfren, of roept ongevraagd :

El Moro! — En daar venstrig puin steil schraagt
Brokklige rots uit zee die flonkrend blauw
Zwelt in de vert' : el Moro! — Tot de laagt
't Luik in 't terras toont en met recht en nauw

Metselgewelf, trap in de rots. Wij daar
Staande aan het water, zag mijn knaap alweer
El Moro, waar zijn roofschip landde, en schaar

Christenslaven ontscheepte? of zag hij 'm, heer
Van 't omliggende land, gewend daarnaar,
Ziende op zijn slaven tusschen 't maïs neer?

Malaga

Moderne tijd, die op donkre ruïnen
Van kracht en trots richtte uw geſtuukte ſteden,
Van glas en ſtaal, broos, en waanwijs beſneden
Naar 't ſtrak geslacht dat lacht met u te dienen : —

Van valſch geſteente fonklen uw vitrinen,
Huiſraad als 't koſt, is roof van 't rijk verleden,
En 't werk dat vaard'ge en kunſt'ge handen deden,
Doen uw domme en machinale machinen.

Maar rond u, danſende om oude fonteinen,
Stort door bedding die droogde 't zelfde water,
Van berg naar zee, van zee naar berg gekomen, —

En voor zijn ſtroom zie 'k uw barakken ſtroomen,
Klein volk, als 't groote eens, vluchtend met geſchater —
't Leven is eén, al heeft het andre ſchijnen.

Granada

I

Vizioen.

Als 't Hart van Holland open bloeien zal
In 't open hart der bloedende Granaat,
Zal Vrede en Vreugde de bloedroode Daad
Hoog overbloeien die, drie eeuwen, ál
Holland doorschrijnde : duistere Alva zal
Stom staan, niet kwaad; blinkende Parma staat
Vorstlijk in reverentie; 't rond gelaat
Goêlijkt van Mondragon; en 't nijgt van tal
Blijde gezichten naar den Prins die zwijgt,
Maurits die Daad, Freêrik d'Oranjevreê,
En, Vorst van Trots, Burger van Deugd, m ij n Vriend
Barnevelt, die den Staat zoo statig dient,
Dat d' eenge Koning die als koning dêe,
Navarre, 'em 't hooge voorhoofd tegennijgt.

II

Stierespel.

De lucht was grijs en trok in 't blauwe : ronde
Volten opklommen van moltonnen grijzen,
Parelend : jonge stier, verbaasd den blonden
Plooi-nek gestrekt, in korten sprong neemt hij zijn
Loop. — Bonk! 't opgelapt rosje, omkantlend, bij zijn
Geel-leeren heer rolt om, toont roode wonden : —
Bonk! botte lans weert hem. En vlindrend rijzen
Pages als in 't ballet, trippen den grond en
Tergen met doeken rood. — Trompetten : — tra! — de
Dollere dans draait : reikende achter hoornen
Punten ze omfranjed-kleurge kermisspijlen —
Hoera! — De espade : en stilstaand voor het toornen
Diens moedeloozen, plant die zonder ijlen
De vlijm en 't kruis, — en dreuning splijt Granade.

III

Alhambra.

Loopen arkaden lichter langs een vijver?
Stroomt water klaarder over marmren zalen?
Zag m' ooit door frisscher groen laantjes met stijver
En kiescher sier in arabesken dwalen?
Hebben ooit handen met een preutscher ijver
En wisser kunst, wiskunst, weten vertalen
In stuc van lijnen, — en ooit vromer schrijver
Wijsheid van Koran met gedeegner halen, —
Zoodat 't Heelal der Dingen is begrepen
In spel van lijnen, en in spreuken, samen
In kleurge wanden, paarlend bij het dagen,
De Eenheid van 't Al verheerlijkend, geslepen
Kant, filigraankunst, teerste en luchtste ramen-
Omlijsting, 't Eeuwge dat geen hand kan vagen.

IV

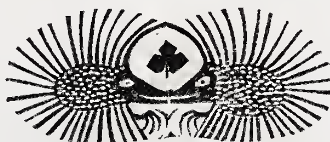
Droomstad.

De ſtraten van Granada waar in 't donker
Gitaren gonzen en van 't lang gefluiſter
Van minnaars aan de traliën de duiſter
Nacht warm wordt, — gaan met graden naar 't geflonker
Van 't ſterrebeeld. En op den top wat wonk er
Roode lantaarn van het Alhambra? ruiſchte er
Weening uit roode muren? of wel, huiſde er
Moorenkoning nog eens en wat zoo klonk er,
Was 't het geſpeel van alle zijn fonteinen —
Droppengeklater in de zilvren zalen —
Vrouwengepraat van die in kanten ſjalen
Gehulde en parelen? — De ſtarren ſtraalden
Klaarder dan ooit, ook kalmer, toen ik daalde
Naar de ſtad lêeg en de verlaten pleinen.

Gibraltar

Rijden de misses *door de straat op fiere*
Genetten en met hagelwitte fronten —
Bewegen roode Britten zich langs bonten
Puien-rij, druk van borden en papiere
Reclames, daar elk huis een store *is, ie're*
Verdieping 'n office, *daar het van den pronten*
Soldaatstap klankt, en 't wachtwoord klinkt als ronde
De wacht lost, en een poort knarst op scharniere —
Daar 't zuidlijk lui'ren met één slag geweken
Is voor noordlijke kracht en drokte en orde,
En de stad dringt, een zon-blauwd Charing-Cross? —
Vraag 't als 't kanonschot rolt en neergestreken
Galm alle volte een kalme vest doet worden —
Dit is Gibraltar, blaakrende op zijn rots.

Tanger

I

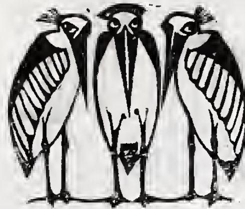
Avond.

Abdul Salaam de Hadji holde hijgend,
Zijn handen zwaar met onze reisbagage,
Door meen'ge smalle en kronklige passage,
Langs soms een Moor; — en wij die 'm volgden, zwijgend
Verwonderd, vonden ons op eenmaal stijgend
Hobblige straat in zon langs, door een rage
Van kraampjes, en steeds stijgende etalage
Van tulbandhoofden, burnoesschouders, nijgend
Op, neer, als golven, naar 't lijf, gaande op treden
Van straat, schokte, op en neer keilde in de wijde
Slobbrende burnoes; — maar wat zweeg ik blijde,
Toen wij, de poort door, 't marktplein opgetreden,
Op heuvellijn voor avondrood aan 't grazen,
De stille muilen zagen met verbazen.

II

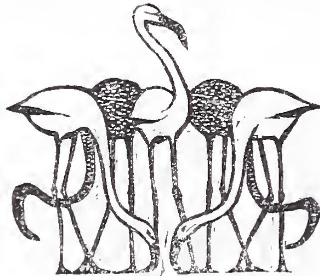
Derwischen.

Het is een dans van vanen — 't ſchrille pijpen
Tergt — bom bom — ſprong ſprong — looden voeten ſlijpen
Straat — zang lolt — bloed ſproeit ſmoel — zwart-dropplend zijpen
Straaltjes op burnoes 't beeſt diens handen grijpen
Bijltjes rinklend ting ting, die ſchedel ſtrijpen
Met klopje en ſnêe.
Een heil'ge : — zie omknijpen
Zijn knuiſt knods — heft hem hoog — laat laag neerbonken
Op ſchêel hem — wêer! — die ſplijt : — door berſtjes 't rijpe
Bloed rilt — Allah! Allah! — Krampend omnijpen
Vingren 't log lood van wie pijn-, wellust-dronken,
Worſtlend met wijzren, 't kuſt, in knie gezonken
Krimpt er omheen; — maar opſpringt, duizlend; draaiend
Boven 't hoofd martlaarſbijltje, 't ſtuk hoofd aaiend
Met ſneden meer, voordanſend; — en weer luider
Schrilt het gepijp, dolt dans, bonkt wild de bui der
Wagglende beenen, en valt neer bij wijlen
Lijk dat als lijk nog danſte voor een wijle.

Cadiz

Staat haar krijtwitte en ſierlijke façade
Niet gaſtvrij op het water? zijn de kleuren
Die 't wit en 't groen van haar balkons verſleuren,
Is 't pronktapijt dat afhangt van de eſtrade
Die om den raadhuiſtoren loopt — in fade
Goude-appelrand borduurſel op azuren
Ruit, geel en bruin, Leeuw en Kaſteel, de keur en
Roem van Spaanſche ſtandaarden, — een parade
Van ſtad in zon voor één, een féeſt-dag, gauw te
Gaan met dien dag? — Wie aan kwam zeilen over
De blauwe zee en aanſtonds zal verlaten
Dit Cadiz, weet het niet, maar zal de flauwte
Van verre erinn'ring vrool'ken met getoover
Van zulk gevlag en vaandling op de ſtraten.

Sevilla

I

Theater.

Brand gas in 't ʒaaltje, geef voor weinig centen
Stoeltjes en bier, laat het tooneel verbeelden
Pleintjen of woonhuis, ſtraatje of herberg, ſpeel den
Daaglijkſchen doen van't volk daarin, fragmenten
Van kleurge klucht, warme' ernſt, — vang op den jenten
Dans van de ſtraat, deunen die nooit verveelden
't Zorgeloos oor, — laat dan voor 't laatſt de weelden
Van landſdracht en 's volks kleurige gewenten
Staan op 't theater, nu dat ʒe in de ſtraten
Schuilgaan in nieuwerwetſch koſtuum en negen-
Tiendeeuwſche egaalheid en fatſoenlijk praten —
Dan ʒal 't tooneel een lachen en een ʒegen
Voor't volk ʒijn dat in blij kortſtondig wanen
Zichʒelf ʒal ʒien als hier de Sevillanen.

II

Murillo's Antonio.

De cel is zwart daar uit klooster-arkaden
Kalm licht geknielde Antonio beschijnt,
Maar smalle schou'rs en bleek hoofd afgepijnd
Van waken zouden, schoon die oogen baden,
Zwart zijn, zoo niet van 't zoete Jezus-kijnd
De rozen voetjes licht gewolk betraden,
Daar groote in reiken, kinderenglen baden
Erin, en't straalt z i j n zilverig omlijnd
Voorhoofd, en vingren om in smeekgevouw.
Zoodat er stijgt één blijdschap den heldonkren
Vloer uit, en goud gewolk uit hemelblauw,
Zoekende elkaar in roze'en paarlen flonkren,
In 't kinderlijfjes transparante branden,
En 't menschenhoofd met opgeheven handen.

Cordoba

I

Moskee.

In de moſkee daar marmren en porfieren
Pilaren lanen zijn, en lanen bogen,
Die bogen dragen, zoodat ſtarende oogen
Licht zien van ver en licht vanboven zwieren,
Midde' in dat zuilen-veld, daar Arabieren
Bogen naar 't Ooſten, ſchuilt, ſchijnloos, omtogen
Van muren, kathedraal, en galmt door 't hooge
Koor zang van wie hun god met wierook vieren.
En wie 't geluid volgend daar komt, verwondert
Zich dat zóo trotſche kerk in moorſchen tempel
Verloren ſtaat, een klein en afgezonderd
Huiſje in een ſteenen woud, — maar op den drempel
Van 't koor voelt hij dat zóo 't ſpaanſch-chriſtlijk heden
Verloren leeft in 't woud van 't moorſch verleden.

II

Oude Stad.

De maan ſchijnt in de diepe ſtegen, door de
Poortjes op pleintjes waar als op portalen
Donkerder trap op mondt, langs hooge tralen
Voor een breed raam, en donkert nog de boorde
Van een diep venſter. Wie zijn voetſtap hoorde
Weerklinken en zijn ſchim in maneſtralen
Zag glijden moeſt wel wanen dat zijn dwalen
Was door de gangen van oud klooſter, voor de
Stralen van maan en ſtarren open, zonder
Bedaking, en van menſcheſtappen eenzaam —
En droomend voortgaand leek het hem groot wonder,
Als hij licht zag voor venſter, en gemeenzaam
Gelach en praat hoorde, en zijn ſtap verſnelde
Hij en zag om of hem geen ſtap verzelde.

Toledo

De Taag ſproeit zilver : de afgronddiepe kloof
Bewaakt vanhoog de klare en ſtaatge maan —
En zwarte en glinſtrige bergwanden ſtaan
Stakklig en ſteil, en uit hen als een roof-
Stad rijſt Toledo. 't Schuim brult d'echo dooj
Om molenhuiſjes in de diepte — er gaan
Glimmingen langs hun daakjes -- roerge baan
Vaal water ſtreept ſmalle en lichtgele ſchoof
Lamplicht uit raampje. En rots met rots vereent
Brug daar de menſch vloer voor uit rots ſneed, boog
Bouwde als een kerk. Ik, daarop ſtaand, vernam
Nachtſtilte en ſtroomdreun, zilvren nacht omhoog,
Zwarte in de diepte, en ſoms, 't ſcherp oor geleend,
Murmlen dat van de ſtad daarachter kwam.

Madrid

I

Puerta del Sol.

Puerta del Sol, waarin de zon van boven
Blaakt en een stralenkrans van straten spreiden,
Wat draait en draaft en blinkt het om uw wijden
Vijver en zijn fontein, in de open hoven
Van elk verguld café, en voorgeschoven
Trottoir-vloer ! Hoe zwart lak en spangen rijden–
Ná 't glanzende gespan, en 't kleurge zijden
Hoofddoek-gewemel in uw heeten oven
Branden doen Madrileñas ! Hoe het venten
Tiert van uw bladen, de uniformen rooden,
't Gesprek verfiert nu sprake is van een dooden
Gen'raal, en 't ruzietje met Marokkanen
Blaakt tot een krijg in 't brein dier Kastiljanen,
Dronken van zon, veel koffie, weinig centen.

II

Manzanares.

Bleekblauwe herfst doet tusschen gele boomen
Het witte waschgoed op de lijnen blauwen,
Daar Manzanares' golfjes zich vergauwen
In breeder bedding smal gegeul en stroomen
Luider nu regen viel. Hellende zoomen
Heuvlen den stroom, voorgrond bebouwd, en flauwen
Blauw aan de kim; — en op haar neder schouwen
Landweg en dorpig stadseind. Vroolijk komen
En gaan voerlui en boeren met beladen
Ezels, zweepklappende, op een sukkeldrafje,
Of staan voor 'n herberg met luidruchtig joelen: —
Dit is 't eind Madrid. Ik, langs zijn slijkge paden,
Ga me in dit vriendlijk, vroolijk achterafje
Weer de oude jeugd en de oude blijdschap voelen.

Albert Verwey

Herleving der Vlaamsche poëzij

Over de Vlaamſche poëzij dezer eeuw is meer te zeggen dan in deze bladzijden mogelijk is. Ik moet mij dus bepalen bij een beknopt overzicht en enkele algemeene bemerkingen, die ik eenvoudig en klaar wenſch te ſchrijven. En 't komt me zoo niet heel en al onwaarſchijnlijk voor, dat de tot hare « banale » uitdrukking herleidde algemeenheden, waarrond elke kunſtbeweging wentelt, zouden verſtaanbaar zijn voor den ſimpelen « gezonden » menſch, zoowel als voor den door en door bedreven filoſofer.

Dit artikel zal geen ſtortvloed zijn van vermaledijdingen noch een uitperſing van venijn over de geſlachten die ons zijn voorgegaan. Retroſpectieve onrechtvaardigheid is bijna even ſlecht als ſtelſelmatige miſkenning van wat in wording is. Wien moed of macht ontbreekt om de kunſt eener weggezonken of eener opkomende generatie te hervoelen of meê te voelen, valt minachtend of ſpottend geſrazel al te licht om niet kleingeeſtig te wezen.

Voelen moet men kùnnen en inzien de voel- en denkkracht die werd opgeloſt in de banaal geworden woorden, de verdorde ſymbolen, vroeger eens bloeiend in de glorie hunner jonge ſchoonheid ; — eene letterkunde hervoelen van haren oorſprong door hare geleidelijke en ſchier noodzakelijke ontwikkeling en voortſchakeling heen, en dat niet alleen zien en voelen als een eenzijdig « puur artieſt », maar als een menſch, menſch genoeg om met

den minfte zijner medemenfchen te kunnen meêvoelen en denken en den harteklop te kunnen waarnemen van een volk.

Om juift te oordeelen, moet men alle pogen kunnen waardeeren. Voor hem wiens gevoel niet kan opgaan in de extafe der gothieken noch zwellen in het breed lyrifm van Rubens, is de eerfte kunft mifmaakt en levenloos, de tweede louter decoratief. Wie flechts banaal en oppervlakkig ziet, vindt alles banaal en oppervlakkig, behalve het excentrieke, het uit zijn verband gerukte.

Eene groote kunft valt zoo niet op eens uit de lucht; men heeft ze niet voor 't grijpen. De kunft groeit met het leven waaruit zij kracht put, al ware 't dan ook terugwerkende kracht. Men ftijgt niet naar het fchoone langs de ladder van regels en ftelfels. Kunft is vorm; kunft is vorm van leven; eene door levenffap gevoedde plant, die reeds fchoon kan zijn in haar eigenaardigen, weelderigen, fierlijken of evenredigen wafdom en waarvan het volftrekt fchoone de bloem is; de bloem beftaat bijna nooit zonder den ftam en nooit zonder den wortel die in 't leven dringt.

Men ziet dan al 't ellendige en nuttelooze van dat getwift over kunft voor den vorm, vorm en inhoud, ferene kunft, stemmingikunft, volkfpoëzie, nationale kunft, enz.; vooraleer over al die dingen zoo hoog op te geven, mocht men zich wel eens afvragen of de werken, waarrond zoo overtuigend en overvloedig wordt gefchreven, wezenlijk *Kunft* zijn, leetbare kunft, die niet bij de eerfte ómwenteling der gedachten als eene broze korft verbrokkelt; of daarin genoeg gemeenfchappelijk of perfoonlijk leven is faamgeftroomd en werd *uit-gedrukt;* of meer dan gewoon gevoel of mannenkracht nadruk legt op het woord en het door de tijden doet voortklinken.

Van géén gevoel kan gezegd worden dat het niet waar is; van gééne beelding van gevoel dat zij niet menfchelijk is; maar de critici verwarren altijd menfchenkunft en menfchelijke kunft.

e bron van alle kunſt is toch de menſch, met zijne eeuwige gevoelens, driften, verzuchtingen, de immer ſtrijdende en toch gezellige, beminnende menſch, die ſchept uit liefde geniet in 't ſcheppen en zich bemint en bewondert in 't eigen maakſel; de menſch bezield met algemeene ſympathie,

die al 't geſchapene aan
de wijde borſt wou prangen,

en haten kan met al den gloed zijner teleurgeſtelde liefde; die hoogſt en volledigſt verperſoonlijkt is in *den Dichter*, den grooten intuïtieve.

Deze voelt immers dieper, fijner, ſterker de betrekkingen die 't ſtoffelijke en 't ideëele zijn doorkruiſen en onderling verbinden, in hem ſamenloopen en met maat, gewicht, getal gerythmeerd worden in de éénheid zijner ſenſitieve en intellectueele ziel. In hem weerſpiegelt zich de ſchepping zoo wonderbaar en leeft er met zoo innige pracht dat zijn wezen als wegſmelt in haar glorie en hij ſoms aan 't droomen gaat dat zij ál God is en hij een deel der Godheid; of in 't hoog bewuſtzijn zijner perſoonlijkheid zich inbeeldt den ſchepper, den bezieler, den toongever te zijn der eindelooze harmonie van het Al. Maar zijn ruſteloos ſtreven naar verder, naar ſchoonheid, waarheid, geluk, naar 't myſterie, 't onbereikbaar abſolute, is 't begin der door hem zoo onuitſprekelijk ſchoon gevoelde relatie — in hem ſchoonſte aller rythmeeringen — die van hem uitgaat naar 't volſtrekt ware, goede, schoone, naar den abſoluten God.

Alles in het Al — in zijn wezen, door zijne betrekkingen met alle andere dingen miniatuurweerſpiegeling van het Al — groeit, in ſtrijd van in- en terugwerking, op in 't algemeen verband, noodzakelijk organiſm in 't Organiſm, kracht uitgaande van de Kracht, in zoo verſcheidene, menigvoudige, ſchijnbaar grillige of tegenſtrijdige werking meêgaand in 't grenzenlooze leven en vervullende zijne beſtemming voor 't abſolute.

Is niet de menſch de ſchoonſte ſchakel van al dat leven?

O dat grootſche menſchdom : — Individuën, volgens aanleg en veerkracht rijzend en dalend, voorttelend, onderling in- en terugwerkend, en om elkaar wentelend en elkaar voortſtuwend als golven van groote ſtroomingen: de volkeren: menſchenſtroomingen, rijzend en dalend, zich ſplitſend en onderduikend, herlevend in hare opnieuw ſamenſmeltende vertakkingen; onderling in- en terugwerkend en hare wateren mengend; — volkeren, gemeenſchappen van menſchen, gemeenſchappelijk vormend de groote zee van 't menſchdom, eindeloos golvend in haar grooten rythmus — oploſſing van alle bijzondere rythmeeringen — : rythmus afwiſſelend naar kracht en breedheid der ſtroomingen die beurtelings bovenkomen en heengolven langs de oppervlakte der wateren.

Schoone zee van 't menſchdom, die heenzwoegt om de aarde, alle luchten weerkaatſt en afteekent alle bewegingen van den grond, neergevleid in matte rust, of van vreugd opſprankelend in 't zonnelicht, of woedend in rooden hartſtocht, en immer glanzend en bruiſchend in kleur, klank en maat van haar gevoel. En die eindelooze rythmus van lijnen, kleuren, klanken voortgolvend in de individueele ziel van den grooten wezenlijken menſch, *den Dichter*.

lk individu ſtreeft, bewuſt of onbewuſt, naar 't volledig, alzijdig menſch-zijn, ſamenvatting der algemeene waarheid waarvan de menſch, in zijn hoofdbegrip, de weerſpiegeling is. Doch de wezenlijk ſterke geeſt, de denker, de ziener gaat zijn eigen gang, door eigen denk- en voelkracht. Is hij dichter, dan leeft dat ſtreven met rijzen en dalen in 't innerlijke woord; is die dichter kunſtenaar, dan zet hij dát vaſt in 't uiterlijke woord, de taal, oploſſing van alle grondbegrippen, door hare eigenaardige woordvorming, hare idiotiſmen, haren zinſbouw, beelding van den gedachtengang en de eigenaardige vermogens van zijn ras; de taal waardoor zijn perſoonlijk gevoels- of geeſteſleven eene bijzondere ſtrooming of wieling heendrijft, weldra opgeloſt in breeder of enger golving, naar den aard der gelijkloopende, evenwijdige ſtrooming in 't gemoeds- en geeſteſleven van zijn volk.

Ik zeg, de ſterke geeſt gaat zijn eigen gang. De zwakke begint met het opdienen van aangeleerde algemeenheden en aphoriſmen, gemeenegoed van 't menſchdom, het nazeggen van woorden waarvan hij den diepen zin niet vat, het valſch nazingen van melodieën. Den wezenlijken dichter ſchijnt niets waar, niets zijn eigen goed, zoolang hij 't niet heeft kunnen voelen, waarnemen en laten vergroeien tot zijn merg en been; zoolang hij 't verband niet heeft gevoeld tuſſchen de dingen, en doorvoeld zijne betrekking tot de algemeene waarheid. Hoe meer en dieper betrekkingen hij doorleeft, des te meer leeft hij op in de gezamenlijke eenheid, des te vollediger wordt hij menſch; zijn werk geeft meer en meer van het menſchelijke weer en wordt algemeen : claſſiek.

De betrekkingen zijn het noodzakelijk verband tuſſchen de dingen, doch door den dichter perſoonlijk gevoeld, geſcandeerd op zijn eigen breed of eng,

fierlijk of ftijf gebaar, gedragen op zijn eigen zwakke of krachtige, fijne of zware, warme of koele, wanluidende of welluidende ftem. Want men moge 't keeren of draaien hoe men wil, nieuwe criteriums of ftelfels verzinnen, dit ftaat vaft : poëzie — zang — vereifcht gevoel, gehoor en ftem.

nderlinge inwerking van natuurlijk ontwikkelde individuën vormt fterke nationaliteiten en drukt op de kunft van een volk den ftempel der « echtheid ».

Het zal de roem zijn der flaminganten, der « Vlamingers, » eenvoudige, meeftal weinig geleerde menfchen uit kleinen burgerftand en volkfklas, dat zoo diep gevoeld, ja, den nationalen grond gevoeld en daarop eene levende letterkunde gefticht te hebben, wanneer het franfchfprekend gedeelte van het land, dat alléén een degelijk middelbaar en hooger onderwijs genoot, vóór 1880 niets ernftigs had opgeleverd dan den « Uilenfpiegel » van Ch. De Cofter en een paar bundels van Edmond Picard.

Onze letterkunde kan men niet vergelijken bij die der groote volkeren, die ons omringen. Zij bepaalde zich, meeftal, bij het uitdrukken der eenvoudige gedachten, die het vlak eener afgezonderde en beperkte ontwikkeling vormden; doch dat enge geeftefleven was gedragen door eeuwenlang bedwongen levenfkracht, die nog als hoor- en voelbaar omdrijft door den fchier maagdelijken bodem.

De Vlaamfche dichters konden niet gemaakt zijn, daarvoor reikte hunne ontwikkeling niet ver genoeg. Hun gevoel was alles voor hen ; het legde hun de vaak onbeholpen, maar immer warme uitdrukking in den mond. Hunne gedichten dragen het kenmerk van hun frifch gemoed en hun diepen hartftocht. Men hoort er den ernftigen klank eener overtuigde, jeugdige,

nog niet kunſtmatig geleidde ſtem. Zij waren vooral lyriekers ; zij « zongen » ; te midden algemeene onverſchilligheid of kleingeeſtige naäping van het vreemde, zongen zij 't gevoel uit van het « echt » en « trouw » gebleven Vlaamſche land.

Hunne eenvoudige sentimenten hebben zij vaſtgezet in de juiſte maat, met het natuurlijk gevoel van den muſicalen volzin. En hoe banaal die ook ſchijnen, zij behooren tot die banaliteiten, welke in den geeſt van een volk dringen en er blijven leven. De Vlaamſche dichters, weerſpiegeling van hun volk, hebben zich vastgeankerd in de geſchiedenis van dat volk.

En een hunner zegde met reden :

« *Mijn volk, uw dichter zult gij niet verſtooten,*
Want het gevoel, opwellende in zijn lied.
Is uit uw eigen rein gemoed geſproten. »

Maar dat alles is thans conventie geworden en over dien vruchtbaren bodem verkorſt. Onze eenige dichters van talent zijn de overblijvenden van vroeger geſlachten. Na Albrecht Rodenbach is er in Vlaanderen maar één dichter van wezenlijke kracht opgeſtaan : Hector Plancquaert, en die bleef bij zijn proefſtuk.

De eerſte dichters zochten ontwikkeling en dichtvorm elders, vooral in Holland en ook bij de Franſche romantiekers. Jong en zonder verleden als zij waren, begrepen zij die poëzie van diepen weemoed niet, maar tilden haar breeden verzengang op eigen voelkracht. Hunne ſtem klonk van hooger en wekte tot zelbewuſt en eigenaardig leven op. Zij die volgden ſtonden meer onder Duitſchen invloed ; ze beidden den breeden ſtroom in enger bedding, nader bij natuur en volkſleven ; ze ſpraken als mannen uit het volk, lijnden zijne gemoedſbewegingen juiſter af, vereenvoudigden en louterden de dichterlijke taal en brachten tot beter begrip van kunſtvorm. De parnaſſiaanſche richting, die reeds vroeg wortel ſchoot, maar ſlechts in de

laatſte jaren, onder het motto: « de kunſt voor den vorm » algemeen werd, ſpreidde over de letterkunde een lichten waſem van friſch en kleurig leven en deed al de tinkelende, tintelende en tintende uitdrukkingen der taal naar boven wellen. Al die dichters hadden recht en reden van beſtaan. Zij gehoorzaamden aan een natuurlijken aandrang en waren een noodzakelijke ſchakel in de geleidelijke ontwikkeling der Dichtkunſt. Maar wat zij rechtſtreeks voelden en met oprechtheid uitdrukten wordt op onnoemelijke wijze uitgewaterd een nagezongen in de flauwe botermelkpoëzij die thans onze tijdſchriften overſtroomt.

Eene dorre korſt is over den Vlaamſchen akker gegroeid : die korſt moet gebroken worden.

De gekſte excentriciteiten zijn voor het oogenblik beter in onze poëzij dan dat flauwhertig gezannik, dat den geeſteſtoeſtand van ons volk niet meer weerſpiegelt, en al leverde het bestaan van V. N. en S. geen ander nut op dan aan onze letterkundigen te toonen wat er in Noord-Nederland in de meeſt uiteenloopende richtingen goeds of ſlechts, maar toch anders dan bij ons wordt geſchreven, en hun te doen beseffen dat er buiten hunnen engen gezichteinder nòg iets beſtaat, dat er andere menſchen zijn in andere gedachtenkringen levende dan de hunne, — om hun geweten eens om te ſchudden en hen wat dieper in zichzelf te doen dringen — ; dan nog zou het dienſt bewijzen aan de Vlaamſche poëzie en bijgevolg aan heel de letterkunde van Nederlandſche taal.

Wat onze eigene gedichten betreft, wij geven ze niet als meeſterſtukken of voorbeelden. Wij maken, en dat zal men wel zien, geene theoriën tot verdediging van eigen en verguizing van anderer werk. Wij ſtellen ons geruſt bloot aan de ſcherpſte kritiek; is ons werk ſlecht, dan moet het maar vallen; en dat zou nog niet bewijzen dat wij ongelijk hebben in ons ſtreven tot vernieuwing, verbreeding, vollediging der Vlaamſche literatuur. Vrees voor kritiek, van waar zij kome, en met wat godengebulder of gazettierſgezwets ze uitgebazuind worde, zal ons niet weerhouden te zeggen wat wij meenen,

omdat er breeder en waardiger bedoeling kan beſtaan dan 't dwepen met eigen voortreffelijkheid en 't ophemelen van eigen verzen.

De Vlaamſche poëzie weerſpiegelt den verſtandelijken toeſtand van het volk niet meer en 't is of zij haar natuurlijken dood ging ſterven op het oogenblik zelf dat de taalbeweging ſterker en ſterker wordt, het onderricht van 't Nederlandſch in de middelbare ſtudiën zijne eerſte vruchten afwerpt en de Vlamingen in alle richtingen tot grondiger en breeder ontwikkeling komen.

Vlaamſch-België ondergaat de algemeene evolutie. Het nationaal leven wordt omgeroerd tot op den bodem; de natie « werpt zich om », ook op ſociaal en politiek gebied; de tot heden beſtaande orde van gedachten verbrokkelt en zinkt weg in het verleden; dieper, breeder en hooger betrekkingen worden ſaamgeknoopt. De ſtrooming zwelt van al de zoolang bedwongen levenſkracht; zij ſtijgt naar de oppervlakte, in breeder en breeder golving; maar in dit land van kunſt en poëzie blijft iets achteruit : de poëzie zelve. Ook zij moet opgaan in dat breeder leven en de baan voorbereiden voor den lang verwachten *grooten Dichter*, die nakend is — wij voelen 't! — die op zal treden met den forſchdreunenden voetſtap van den jongen god en alles zal zeggen als of het nog niet gezegd ware. Want hij zal ganſch het leven herſcheppen en, bezield door den machtigen hartſtocht en het jeugdig gevoel van zijn ras, gedragen op heel het verleden, naar het toppunt ſtijgen van 't menſchdom, al de ſchijnbaar verwikkelde draden ſamenvatten tot de groote ſynthesis, die het leven zal zijn der toekomſt, en over de hooge wateren heendrijven de volle kracht van zijn groot Geloof en zijne groote Liefde.

En die ſynthesis zal chriſten zijn; het Chriſtendom in zijn zuiveren vorm : het catholiciſme, is breed genoeg om ieder perſoonlijk ſtreven te omvatten en ſtaat nog, en zal immer ſtaan aan het toppunt van alle leven.

a de middeleeuwen was de fchitterende uitfpatting der Antwerpfche fchilderfchool — grootfche opborreling der brutaal heerlijke natuur tijdens de Renaiffance — de laatfte, roemrijke openbaring van Vlaanderens kunftzin.

Vlaanderen, land van ellende, ftrijdperk van Europa, werd beurtelings door Spanje, Ooftenrijk, Frankrijk overmeefterd, uitgezogen, vertrapt. Geen onderwijs meer; geen zelfbewuftzijn, geen vrijheid, geen ruft : dus ook noch kunft noch poëzie.

Alles werd den Vlamingen ontnomen; niets kregen zij in ruiling. De Vlaamfche boer is niet receptief. De vreemde befchaving golfde over hem heen en werkte niet in. Geen middel tot ontwikkeling; doch een voordeel : hij bleef zichzelf.

Ieder oogenblik armgeplunderd, ging hij toch weer aan 't werk, halfftarrig als de offen die hij voortdreef langs de eenzaamheid zijner wijde vlakke velden, beruftend in zijn kinderlijk geloof, levend in afgetrokken ftilzwijgen zijn diep, diep gemoedfleven. Onveranderd kwam hij door de achttiende eeuw en de Franfche overheerfching heen, en zoo moeft Confcience maar in de werkelijkheid grijpen om de *Trien* uit zijn *Loteling* voor te ftellen als de verperfoonlijking van 't reine, friffche, diepvoelend en gemoedelijk Vlaanderen.

Daar ftaat nu, na 1815, als vrijgevochten natie, dat kind-volk, zonder geeftefontwikkeling of openbaar leven, met zijn naïeven, eenigfzins myftifchen zin, ongemeen vatbaar voor de poëzie des gevoels, wien de middeleeuwfche liederen nog op de lippen leven, rythmeerend de golvingen van zijn frifch gemoed. Doch onder die onbewogen oppervlakte fchuilt diepe hartftocht. 't Is een volk van droomers, van kunftenaars, van lyriekers.

O fchoone tijd in 't beftaan eener natie — fchoone tijd voor den dichter

vooral — waar de indrukken zich zoo frifch in de ziel des volks weerfpiegelen! Dan is de dichter niet het ijdel fpeeltuig, de loutere uiting van zichzelf of van enkelen, de koortfige najager van nieuwe procédés en effecten, de virtuoos in tinten en geluiden; hij mag optreden als de hoogfte, de edelfte van dat volk, het leiden als de oudfte broeder des huifgezins; meêleven de eenheid van dat ongefplitfte leven; de krachtige ftem zijn die uitdrukt de groote inftincten zijner ftamgenooten, en zijn lied laten wiegen op de breede gemoedfbewegingen van heel zijn ras.

De middeleeuwen leverden 't echte fteunpunt voor eene eigenaardige poëzie in overeenftemming met den geefteftoeftand des volks; daar was de reine gevoelfpoëzie in haar volmaaktften vorm, rechtftreeks fprekend tot zijne eenvoudige ziel; het friffche of myftieke lied zóó in eenklank met de innerlijke harmonie zijns wezens, als ware de minfte volkfjongen die 't zingt de fchepper zelf van 't lied.

Het zou verbazend fchijnen dat onze eerfte dichters dezer eeuw, veelal herkomftig uit beide Vlaanderen, provinciën die meer dan alle andere 't middeleeuwfch karakter hadden behouden, dien toon niet troffen en flechts rhetorikale alexandrijnen opdreunden, indien men niet wift dat zelfs Duitfchland bijna de ganfche achttiende eeuw noodig had om tot zelfbewuftzijn te komen en de navolging der Franfche letterkunde te laten varen voor die echt germaanfche kunft, de ftevigfte synthefis van een groot volkfleven, de natuurlijkfte, klaffiekfte uitdrukking dier edele Aryfche ziel in de moderne tijden. Daar ook, bij die jonge, pas herlevende natie, waarmede de onze zooveel karaktertrekken gemeen heeft, was voor de Vlaamfche dichters eene uitmuntende kunftfchool. Doch de ftoffelijke betrekkingen tuffchen beide landen waren al te zeldzaam en de Duitfche dichters waren hier alleen bekend door de vertalingen der Hollandfche.

De Vlamingen waren dan fchoolgegaan bij Feith, Helmers, Bilderdijk, wier werken hun, vooral tijdens de al te kortftondige vereeniging met Noord-Nederland, in handen gekomen waren. Hun luft tot fchrijven was opge-

wekt geworden door den zwaren dreunſlag van 't Hollandſch vers, die eenvoudiger en natuurlijker melodie overſtemde, en zij kenden geen hooger doel dan hun ſimpelen geeſt tot die « hoogdravendheid » op te ſchroeven en den « onnavolgbaren » Bilderdijk « van verre » na te ſtreven op « waſſen pennen ».

Een onmogelijk iets, want het verſchil tuſſchen beide landen was te groot. Terwijl hier nog alles in de luren lag, had Holland achter zich drie eeuwen van onafgebroken ontwikkeling, en de ſterke letterkunde van Vondels tijdperk. Het burgerlijk leven had er zich gevormd tot een sterk ineengewrongen en onontwarbaar kluwen. De geeſt was er vol reminiſcenties uit de klaſſieke oudheid en de vreemde literaturen en uiterſt vatbaar geworden voor abſtractie door diſcuſſiën over wijſbegeerte, kerkgeſchillen en bijbeltwiſten. De taal was er met de algemeene beſchaving tot eene verregaande ontwikkeling en nauwgezetheid gekomen; zij had voor iedere nieuwe opvatting eene nieuwe uitdrukking gevonden en, door geſtadige beoefening, meer ſtadia doorloopen dan de Vlamingen, met de ſterkſte krachtinſpanning, konden inwinnen; want één deel der Vlaamſche provinciën was blijven ſtilſtaan bij de taal van Maerlant; het andere, dat vooral tijdens de Renaiſſance bloeide, bij de taal van Vondel.

Heel dat leven en ſtreven van 't achttiendeeuwſche Holland vloeide ſamen in Bilderdijk, die op den drempel der negentiende eeuw bleef ſteken en niet de hooge kalmte bezat om met open blik in de toekomſt te ſtaren; zijn werk was de laatſte, forſchklinkende uitboezeming van een voltrokken tijdperk.

Hoe konden de Vlamingen, louter gevoelſmenſchen, hun nuchteren geeſt dwingen in dien ingewikkelden vorm, uiting van een ingewikkeld leven dat hun vreemd was en in alle geval tot het verleden behoorde? Hùn verleden lag ver, zóó ver achter hen dat zij 't niet meer kenden en van de toekomſt alleen hadden zij iets te verwachten.

(Wordt voortgezet). PROSPER VAN LANGENDONCK.

Metempsychose.

Een zwervende boetelinge
langs ruwe en dorre paân,
door 't loodzwaar pak gebogen
van vroegere euveldaân,

zoo zwoegt de ziele door 't leven,
dat eindeloos zich ſtrekt,
ſteeds uit haar ſmeulende aſch weer,
als Feniks, opgewekt.

Want legt ze een ſterfelijk hulſel,
— verſleten reiſpak — neer,
dan vindt ze in een ander lichaam,
een lijdenſvorm te meer.

Meer zonden laat heur elk leven
na zich op den boord van 't graf,
die eiſchen, van hooger vierſchaar,
een ſteeds verzwaarde ſtraf.

Ook groeit, met ieder leven,
't beſef van goed en kwaad,
doch hooger klimt het oorbeeld
en lager zinkt de daad !

O zaagt ge om 's knaapjes lippen
den lach der onttoovering niet ?
In heel zijn wezen dien zweem daar
van heimelijk verdriet ?

En zaagt ge geen vurige harten,
zichzelven nooit gelijk,
die, ſteeds naar 't goede ſtrevend,
ſteeds ſtromplen in het ſlijk ?

Wat hebt gij, o ziel, dan geleden,
in vroegeren levensſtrijd ?
wat naamlooze miſdaân bedreven
waarvoor gij heden lijdt ?

Hoort ! huilend als de baren
der ruſtelooze zeên,
holt, door den nacht der tijden,
't onſterflijk menſchdom heen.

Wee ! zwervende boetelinge
langs de eindelooze baan,
door 't loodzwaar pak gedrukt van
der eeuwen euveldaân !

1885.

Schepping.

Omruiſcht van zangrig bladgefluiſter,
door 't myſtiſch ſpel van licht en duiſter
omtinteld met een ſtralenkrans,
komt ge als een nevelſchim gegleden,
nog vormloos ver... maar diep aanbeden
in uw aanſtaanden ſchoonheidſglans.

'k Voel uw bezielende adem waaien
van verre. Zie ! de bloemen zwaaien
u 't kleurig, reuzig geurenvat.
't Hoſannah dreunt van boog tot bogen
of 't woud, in twijg en ſtam bewogen,
met mij u huldigde en aanbad.

Gij zijt gekomen... heel mijn wezen
trilt, vreugdedronken... 'k grijp — gerezen
tot u — naar u, zoo trouw verwacht,
ter wilde omarming... vruchtloos pogen !
uw vorm is wind... uw ſchijn is logen,
een herſenſchim... een droomgedacht !..

O ! heerlijk beeld der ijdle droomen !
'k wil u doen leven, u doorſtroomen,
u ſterken met mijn levenſgloed ;
mijn vleeſch zal ſmelten, 't harte bloeden,
om u te vormen, u te voeden,
mijn eigen kind, mijn vleeſch, mijn bloed !

En 'k juich, daar de adem mijner longen
uw borſt doet golven — opgedrongen
van al wat mij daarbinnen beeft;
daar u de bloedſtraal van mijn harte
dooradert, — u mijn liefde en ſmarte
en hooger hoop in de oogen leeft.

Uw blik, waar donkre glanſen zweven,
voert op een ſtroom van wonder leven
mijn ziekelijken ſchoonheidſzin.
Kom ! laat het waas der ſtille droomen
zachtlokkend om uw teerheid doomen
en treê, hooghartig, 't leven in.

Mijn kind ! Geen liefde moet ge er winnen...
Géén kan u toch als hij beminnen,
wiens hart u ſprong tot levenſbron ;
maar hèm begrijpend in uw wezen,
zal m' in uw ſprekende oogen lezen
al wat hij-zelf niet zeggen kon...

1891.

De Strijd.

In mijn boezem trillen klanken
uit het eeuwenoud verleden;
woeſtverwarde tafereelen,
komen voor mijn blik gegleden :
— forſche, lang vergeten zangen,
dringend door de verre tijden;
bloedgekleurde viſioenen
van doorzwoegde reuzenſtrijden....

Wilde ſtrijd! verjong mij 't harte,
zweep mij moed en kracht door de aadren
en doorgloei mijn laffe leden
van de groote ziel der vaadren!
Rol mij door uw zwellend bloedbad,
levenſbad voor hart en ſpieren!
Zwaai me om 't vurig ſtralend voorhoofd
't rood geklapper der banieren!

O! in 't woelig ſtormgebulder
als een krachtige eik daar pal ſtaan,
waar de onwrikbre voorzaat ſtond;
al de levenſſappen putten,
liefde en geeſtdrift, haat en ſtrijdzucht,
uit den heilgen moedergrond!

Al de wenſchen, driften, tochten,
idealen, viſioenen,
van een volkſſtam, kloek en vroom,
in zijn harte voelen bonzen,
in zijn hoofde voelen branden
en zijn eigen ik verſmelten
in den breeden liefdeſtroom!

Voortgeſtuwd door 't grootſch verleden,
al zijn ziels- en lichaamſkrachten
drijven naar een edel doel!
Door zijn breedſt en innigſt wezen,
— godenwelluſt — voelen ſidderen
de eindelooze liefdetrilling
van héél 't menſchelijk gevoel!

Strijd! o milderende ſtrijd,
waai om mij uw vredevanen!

O! de zegepraal zien naadren
na een koen doorstreden dag :
't voelen aan zijn forscher adem
en zijn kloeker hamerslag!

O! de zege hooren schetteren
in het schel bazuingeschal,
daar de vijand huilend heenvliedt....
door het bloedig scheemrend dal....

O! tot stervens toe gewonde,
onbewust van later leed,
ongedeerd door later lafheid,
zijne ontvlamde ziel doen stijgen
in den eersten jubelkreet!

Strijd! O zegerijke strijd,
wind mij in uw glorievanen!

1891.

Naglans.

Wanneer, in 't dalen, nog de ʒonne draalde en beidde
en als een ſtervend hart in 't kwijnend Weſten hing,
was 't dan haar bloed, dat vloeide, of was het de aard, die ſchreide,
de trooſtelooʒe, daar heur glorie henenging?

Zie! Langʒaam krimpt de gloed, die laaiend ʒich verbreidde,
en ſmelt allengſkens tot een bleeken, bleeken kring,
die, lang nog ſcheemrend aan den verren rand der heide,
de inſluimrende aarde omwaaſt als een herinnering.

O! toen ik, bij uw droef vertrek, te ſterven meende...
— Ik weet niet of gij minde, ik weet niet of gij weende,
maar innig brandend, als mijn paſſie, was mijn ſmart.

Doch eindlijk week de pijn, die diep en vlijmend griefde,
wijl niet mijn liefde, maar 't herdenken aan mijn liefde,
als ʒoete weemoed glimt om 't ingetogen hart.

Mei 1892.

Fragmenten.

Onzichtbre leidster mijner prille jeugd,
o gij, wie slechts de ontluikende oogen zagen,
toen, plots opborlend, wilde levensvreugd
mijn bruischend bloed in rooden gloed deed jagen.

Mij trof uw glans van waarheid en van deugd,
maar 't hert was van de wereld, en uw tragen
doch wissen tocht, door 't eenig doel verheugd,
versmaadde ik om me op eigen weg te wagen.

't Oneindge baadde in maagdelijken glans :
hier 't schemerzicht der aardsche paradijzen,
ginds 't wijkend weemlen van d'onpeilbren trans.

Gij woudt me 't enge en steile bergpad wijzen :
mijn' geest bekoorde uw strenge woordenval,
maar 't harte sprak : « 'k Ben meester van 't Heelal! »

Mei 1892.

En 'k ging :
daar brak, aan de kimmen,
als uit reuzige vlammenbron,
een stroom van gouden wateren
uit den gloeienden mond der zon.

Daarboven ontvouwde de hemel,
— als een tent voor den rijzenden dag —
in grijsgeschaduwde plooien
de azuren lentevlag.

En de aarde deinde en deinde
in groene en groene pracht;
heur zwangere boezem zwoegde
van zwellende barenskracht.

Eéne eindloos levende tintling!
Eén trillen van liefde en lust!
De vreugde klapte op, als een vlinder
die al de bloemen kust.

Al de uchtendliedren zongen
van leven en zalig-zijn,
en oog en harte dronken
den blonden morgenwijn.

Bedwelmend ſteeg hij naar 't hoofde
en vloeide in de aderen rond...
. . . .
't Was de eerſte dag der wereld!
't was de eerſte morgenſtond!

Mei 1892.

En eens... 't was avond... 'k had zoolang gezworven
langs dorre velden, zonder lucht noch leven.
Geen einde blonk voor 't uitgeputte ſtreven.
Mijn kracht bezweek, mijn hoop was uitgeſtorven.

'k Heb in vertwijfling 't ſmeekend oog geheven
en, driemaal 't hart mij ſlaande, 't diep bedorven,
u teêr aanroepen en uw min herworven,
want liefdevol kwaamt gij me naderzweven.

Uw hoofd omſtraalde een glans van hemelvonken.
Gij hebt mij levenſbrood en -drank geſchonken,
het ſchijngewaad der ſtrengheid afgeſmeten,

mij als een kind aan 't kloppend hart getogen,
en 'k heb gelezen, in uw minnende oogen,
dat alles was vergeven en vergeten.

Mei 1892. PROSPER VAN LANGENDONCK.

Een Morgen.

Nu zijn de tijden rijp, dat zonne perelt
op elk grasblaadje, en 't uitgespreid gelach
mijn oogen doopt en mijn gedachten wijdt.
Hoog staan de boomen in de jeugd der wereld
als heiligen, en heel deze eeuw'ge dag
is licht en wit, vol suiz'len wijd en zijd;
ik hoor het sap in al de planten zwellen,
en hoe, met stillen wil, de schepping groeit.

o Wonder Leven, gansch opengebloeid
rond mijn blij hoofd, dat staat in heel uw helle
wisslend gewentel, levenswil die zijt
vermeestrend en verreinend steeds uzelf,
vlam die vernielt, liefde die schept! o welle
thans uit ons borsten door de vreugd bevrijd
't hooglied omhoog onzer verwonderingen,
om 't licht Mirakel van al 't zijn te zingen,
't Geheim dat ook, in 't diepste van ons zelf,
óns vlam is, één met ál rythmen der dingen.

Thans wilde ik dat mijn lied zich hoog kon bogen
boven de menschen-rust als een gewelf;
thans wilde ik dat mijn woorden hemelbogen
van zaligheid over de wereld spanden.

Niet hij die schroomt in 't twijfelziek geweten,
maar slechts wie stérk verlangend op kan branden
en in verscheppende Al-Vreugd zich vergeten,
zal ik belijden, zegenrijken Bode
der Kunst die 'k over mijn bloedwarme landen
soms op te bouwen droom met dees' mijn handen,
de oogen gekeerd naar de onbekende Goden.

1893. GUST VERMEYLEN.

De Kunst in de vrije Gemeenschap

Miſſchien kunnen mijn gedachten eenige begrippen opwekken en tot bewuſtheid brengen in geeſten, die daarna hun eigen waarheid mochten ontdekken. Deze min of meer wijſgeerige beſchouwingen beroemen zich niet op meer onfeilbaarheid dan welke filoſofie ook. Slechts haar negatieve zijde heeft onmiddellijk, voor anderen, een practiſche waarde : ſpreken van een nieuw ideaal doel meldt de verloochening der pſeudo-idealen onzer moderne kunſt.

De kunſt die komt — gemeenſchapſkunſt? De beteekenis van deze uitdrukking heeft men tamelijk verminkt, maar een paſſender woord vind ik niet — de kunſt die komt is zeker niet af te lijnen in vaſte omtrekken. Maar mag het niet vergeven worden dat wij, die nauw ademen in de moeraſſenlucht dezer tijden, droomen gaan van blijde en lichtrijke landen, die daar ergens te veroveren liggen, aan de horizonnen van onze eeuw? Droomen... En toch weten we dat die droomen niet ganſch illuſie zijn : wij durven ſpreken van een nieuwe kunſt, omdat wij een nieuw leven zien beginnen. Een goede kunſt groeit alleen uit een goed leven ; de kunſt is een organiſme dat natuurlijk, noodzakelijk ontſtaat uit den ſamenhang der algemeene bedingen, uit dat eeuwig en alles-omvattende organiſme dat het leven heet. « Planten kweekt men aan den wortel, ſchrijft Jan Veth, en niet de loſſe bloem kan men ſtekken. En de wortel van een welgekonſtrueerde kunſt kan alleen een wel-gefundeerd leven zijn. » Maar Veth ſchijnt heel de uitgegebreidheid van het vraagpunt niet te zien, hij is blijven ſteken bij het

utilitair gezond-verſtand van den Engelſchman Crane; wanneer hij ons ſpreekt van een welgefundeerd leven, dan ſchijnt hij alleen te denken aan een verandering in de œconomiſche toeſtanden der maatſchappij. Ik geloof echter dat een nieuwe kunſt uit een nieuw leven zal groeien, niet alleen omdat de œconomiſche toeſtanden der maatſchappij veranderen gaan, maar omdat zich reeds heel een nieuwe opvatting van 't leven zelf openbaart. En, om dit te herleiden tot één enkele en laatſte bepalende rede : nu openbaart zich een nieuwe opvatting van 't leven, omdat zich onder de menſchen langzaam gevormd heeft een nieuwe opvatting van God.

Er beſtaat een eenheid in den groei der maatſchappij, en het determineerend princiep van die eenheid is : het begrip dat de menſch zich maakt van het Myſterie. De Godſidee is de oorſpronkelijke beweegkracht der geſchiedenis, en alle omwenteling in de maatſchappelijke verhoudingen heeft als eenige oorzaak : een wijziging der gedachten over de Geheimenis.

Het nieuw leven zal alleen geboren worden uit een nieuw geloof; van dat nieuw geloof wil ik eerſt ſpreken.

Het heerſchend begrip in de vroegere Aryſche religies en filosofieën was dat van het zelfſtandig wezen, de ſubſtantie : God was het kernwezen der wereld, en de wereld zelf het geheel der modaliteiten waardoor God zich ontwikkelde. Maar bij de Semieten was het heerſchend begrip meer bepaald dat der oorzaak dan dat der ſubſtantie: want voor hen was God de onafhankelijke oorzaak der wereld, een oorzaak ganſch afgeſcheiden van wat zij niet noodzakelijk maar vrijwillig voortgebracht had. Vandaar de verperſoonlijking van God als koning, opperheer, almachtige meeſter.

Die twee groote opvattingen van de Geheimenis vind ik terug door heel de aaneenſchakeling van tijdkringen die de geſchiedenis heet. Aan de eene zijde, de willekeurige macht, buiten de wereld, die over de wereld heerſcht en op het geſchapene werkt. Aan de andere zijde, de Geheimenis als ziel van 't beſtaande, de innerlijke, expanſieve kracht van actie en reactie, de noodwendigheid die werkt van binnen naar buiten.

De notie van den perſoonlijken God, wiens wil zich uitſtrekt over de menſchen, heeft nu ſinds tweeduizend jaar den vorm onzer maatſchappijen bepaald. God, uitſchrijver eener *tranſcendentale* wet, bracht achter zich de wereldlijke hierarchie meê, het verordenenen van 't leven door uiterlijke regels. Het goddelijk gezag en het wereldlijke zijn tweè denkbeelden die ſteeds elkaar bijſtonden. Menſchen achtten zich de vertegenwoordigers van Godſwil op aarde, en meenden voor de anderen de bovenzinnelijke bevelen te moeten uitleggen, zeggend dat dít goed is en dát kwaad, dít veroorloofd en dát ſtrafbaar. Eeuwen lang gingen de menſchen gebogen onder wetten, geen wetten die ze zelf in zichzelf gevonden hadden, geen wetten die in nauwe betrekking met hun eigen natuur, en ſlechts de erkenning waren der vrije ontwikkeling van die natuur, maar wetten die ze van buiten zich aannamen in ootmoedige onderwerping. Zij lieten zich niet over aan den almachtigen innerlijken drang van hun eigenen aard, maar trachtten hun leven te vernauwen, te bedwingen en ſamen te drukken om het in den vaſten vorm van de uiterlijke norm te doen paſſen. De wet, voorgeſchreven door eenigen die het leven van allen willen leiden omdat zij wanen, de ſukkelaars! het Leven te kennen, was de eeuwenlange ſchennis van den grooten heiligen levenſrythmus.

In de moderne beſchaving heerſchten die opvattingen onder de gedaante die ze van de Chriſtelijke Kerk ontvangen hadden. Ik zeg niet Chriſtus, maar de Chriſtelijke Kerk. Miſſchien, wij weten 't niet, is Chriſtus gekomen om de menſchen te leeren dat ze geſchapen zijn voor een vrij en vreugdig en zelfbewuſt beſtaan op aarde. Maar het Chriſtendom — de achttien eeuwen die achter onzen rug liggen — heeft de wet van 't leven *buiten* het leven geplaatſt, en daarom moeſt zijn naam gepaard gaan met dien van deſpotiſme. Het beſchouwde de geſchiedenis als de verwezenlijking van een goddelijk plan, vaſtgeſteld in de goddelijke voorzienigheid. De ſtoſ, de zinlijkheid, was het kwaad, en de menſch zelf een laag en verachtelijk ding, zich ſteeds tot het kwaad inkrommend, beſmet door de erſzonde. De vreugde

die de menſch aan zichzelf moet voelen, waar vindt men ze in die leer van nederigheid en deemoed, negatie van de menſchheid, religie voor tamme zieltjes ? Moeſten dan de menſchen niet geperkt worden als een kudde, te zwak om zichzelf te leiden, en blind voortſtrompelend tot waar de wil van hoogere geeſten heenwees? Het Chriſtendom, dat ſteunt op den *nood* der menſchen, heeft eeuwen gebogen gehouden onder zijn dogmata en zijn zwaard.

Maar van de Chriſtelijke leer, die hare hiſtoriſche rol vervullen moeſt, willen wij thans ſlechts dit onthouden : de liefde voor al wie lijden, en tot het mooie leven op te roepen zijn, — en dan, 't geloof dat ook de ſmart ſoms verſterkt, en een noodwendigheid kan wezen, dat veel dingen in ons moeten verbrand door het lijden, als wij onzen verzuiverden wil weer hooger willen oprichten. Ja, ſoms moet men zichzelf kunnen naar onder duwen en breken in de ſmart, zichzelf verzaken om hooger-op te mogen bloeien. En het ſchijnt me dat we nu juiſt, nu dat eeuwen van wee deze raſſen verreinen, op het oogenblik ſtaan dat het leven zichzelf zal overweldigen om zich weer hooger uit te ſpreiden.

Want langzamerhand heeft zich onder het oude afbrokkelend geloof dat nieuwer opgedrongen. Hoewel de wetenſchap een negatie van alle geloof wilde wezen in de verwaandheid harer jeugd, zij moeſt zelf weldra het myſterie erkennen, dat wat niet te noemen is in menſchentaal. Maar het begrip van dat myſterie werd verplaatſt; God is de *immanente* noodzakelijkheid geworden, de bezielende kracht die vernielt en ſchept in eeuwige beweging en eeuwigen groei, de hoogſte geheimenis : het Leven, dat, zoowel in de cel als in het heelal der wentelende werelden, een ſchikking is der elementen, een vorm van *organiſatie*; en het princiep van die organiſatie, wat we niet kennen, is de Rythmus van 't Leven, God. Wij zijn, alles is een functie van den Rythmus.

Het is juiſt omdat ik in God geloof, in de Harmonie zelf der dingen, dat ik ſlechts de inwendige natuurwet erken, de evolutie die van binnen naar buiten werkt : geloof dat het leven zijn einde in zichzelf heeft, dat men

zich alleen moet laten dragen op den noodzakelijken aandrang van zijn eigenen aard, dat er overeenſtemming beſtaat in actie en reactie en vrije ontwikkeling aller bewuſte en onbewuſte natuurlijke krachten.

Zoo ziet elk zijne verhouding tot het heelal door zijnen geeſt herſchapen, en voelt zich op zijne plaats. Wij worden dan geleid tot een volledigend begrip : de opvatting van 't leven als een organiſatie leert ons den ſamenhang van al wat beſtaat. Ieder heeft gecoöpereerd tot het opbouwen onzer rijke beſchavingen; de oorzaak van allen vooruitgang, hoe gering ook, is te zoeken in de gemeenſchap alleen, en geen gedachte werd ooit gebaard zonder de meêwerking van duizenden en duizenden menſchen, zonder de meêwerking van heel het verleden en het tegenwoordige. In de ſamenleving, één machtig organiſme dat zichzelf organiſeert en door zijn eigene levenſkracht voort- en opgroeit, heeft alles wat organiſch voortgebracht wordt zijn rede van zijn, alles is in nauw verband, in noodwendig verband met het geheel, elk menſch is ſolidair tot al de andere.

(*Wordt voortgezet.*) GUST VERMEYLEN.

Nº VIII-X

en
Straks

[illegible]n Nu en Straks

[illegible]king, der jongeren uit Zuid-Nederland — wordt [illegible] perfen van Al. Berqueman, in de Kartuizerſtraat,

[illegible]

[illegible] n[r] VIII-X.

Houtſnee [illegible] [illegible] uit « *The Queen of the Fiſhes* »

[illegible] Voorwoord.

[illegible] Vermeylen : De Kunſt in de vrije Gemeenſchap.
(Verſiering van G. Lemmen).

[illegible] Van [illegible] Mei.

Alfred Hegenscheidt : Ruſt.
Rythmus.
(Verſiering van Henry van de Velde).

Muziek en Leven.
(Verſiering van Victor Hageman).

[illegible] de Bom : Walm van Lente.
(Verſiering van Victor Hageman).

Plaat van James Ensor.

Pr. Van Langendonck : Herleving der Vlaamſche Poëzij.
(Verſiering van Richard Baseleer).

Hugo Verriest : Avondſtilte.
(Hoofdletter in hout geſneden door Henry van de Velde).
(Verſiering van G. Lemmen).

Victor de Meyer[illegible] : Sonnetten.

[illegible] van George Morren.

André [illegible] Mandragora.
(Verſiering van G. Lemmen).

[illegible] Op een Zomeravond.
(Houtſneeën van Henry van de Velde).

Voor een paar jaren werd tusschen hen, die heden « Van Nu en Straks » opstellen, de vraag opgeworpen of er niets te doen viel tot heropbeuring der Vlaamsche letterkunde. Uit hun onderhandelingen ontstond dit tijdschrift, dat, als stoffelijke uitvoering, eene op het vasteland gansch nieuwe poging mocht heeten. In den vreemde ontmoette het waardeering, in Noord-Nederland aanmoediging, bij de Vlamingen even doelmatige tegenkanting als genegenheid. Geene andere periodieke uitgave in Vlaanderen ging minder onopgemerkt voorbij, en thans brengt de redactie, met dit driedubbel nummer, de aangekondigde reeks van tien afleveringen gelukkigerwijze ten einde.

Bij het stichten bestond er noch leiding, noch eenheid van richting: men beoogde vooral scharing van individuën, levenskrachtig, vastberaden, rein van inzichten genoeg om de onderneming te kunnen schragen. Persoonlijk waren zij elkander haast onbekend, doch samenwerking bracht van lieverlede toenadering te weeg, en meer eensgezindheid, zooniet over wijsgeerige strekking, dan toch over een standpunt van algemeene critiek; en zoo wordt in dit tijdschrift een gemeenschappelijk streven mogelijk, dat wij gelooven noodwendig te zijn en waar, in verband en met het ontwikkelingsmoment van het nog opgroeiende Vlaanderen, en met den gang zelf van dezen wereld-tijd, — streven dat voor de eerste maal in « Van Nu en Straks » echt-gevoelde en bepaald-duidelijke uitdrukking erlangde. De redactie ziet daarin het bewijs dat zij, vaststaande op eigen bodem, in voeling kan blijven met Noord-Nederland, en, thans dat reeds nieuwe krachten tot haar komen en hare hoop vergrooten, voortgaan in haar trachten om de Vlaamsche letterkunst tot het peil der wereldliteratuur te brengen.

Nu de baan werd gebroken, stellen de stichters zich voor eene nieuwe reeks te laten verschijnen, in anderen vorm, meer geschikt voor het behandelen van alle intellectueele vraagstukken. Dankend wie hen ondersteunden, durven zij hopen dat publiek en medewerkers hen ook in deze poging zullen ter zijde staan.

De Kunst in de vrije Gemeenschap.

(VERVOLG EN SLOT)

De verloochening der tranſcendente wet — wat als gevolg heeft : ſtreven naar volkomen vrijheid in de gemeenſchap — zal dezen tyd òm-werpen, met zijn kunſt.

Want zij brengt ons dichter bij de natuur, bij het leven-zelf, en heel deze tijd ſtaat onder den dwang der *abſtracties*, der leugens. Met al zijn wetenſchap ſterſt hij, die onharmoniſche tijd, die tijd zonder ikheid, omdat hij geen abſolutum — een *voor hem* abſolute waarheid — meer bezit dat het bepaalde verbindt met het oneidige. En van die onnatuurlijke, valſche, onzedelijke beſchaving, waar niemand meer weet waar hij ſtaat en zich op zijn plaats voelt, waar geen menſchwaardigheid is omdat de vrijheid er niet is, wordt een trouwe beeld geleverd door onze verdeelde en verbrokkelde, onze *mechaniſche* kunſt, die ſlechts onder den invloed der mode ligt en der woorden wezenloos, die kunſt die zich niet meer innig vereenigd voelt met het leven en uit het volle leven opgroeit. Want zij is niet meer behoefte, maar luxus, dilettantisme, ſpelen met het heilig geheim waarin geen gelooft. Uitzonderingſkunſt, aparte ſtukjes mooiheid, — geen vreugd meer en geen liefde, maar nietig gepeuter en ijdelheid, leege ijdelheid die het werk beſmet

(de echte dichter, zingt hij niet zooals hij bidt, en zoolang hij een hooge borſt zet om te bidden, kan hij Godſſtem hooren ſpreken in de diepſte eenzaamheid der ziel?) Wanneer nu een machtig kunſtwerk tot ſtand komt, dan ſchijnt het accidenteel, uit zijn verband gerukt, en heeft ook geen onmiddellijke werking op de maatſchappij. Tegenover die maatſchappij ſtaat de groote dichter als een vijand, die kracht van reactie put uit al het ſchijn-zijn dat hij ziet rond zich, en alleen door opſtand tot volledige ontwikkeling komt.

En nochtans is deze tijd vreeſlijk enorm en ſchoon, juiſt omdat hij zich uit zichzelf verloſſen wil. Wie durft zich afvragen wat hij gaat baren, miſſchien in ſcheuringen en bloedvloeden van revoluties? Hij ſchijnt de meeſt ingewikkelde die er ooit was, onontwarbaar weeſſel van heidendom en chriſtendom, paroxyſme van al wat er in den loop der geſchiedenis gebeurde; gedachten die sinds eeuwen vergeten lagen duiken weer op, alle vroegere levenſelementen botſen tegen elkaar, en dat alles gaat zoo ſnel nu, zoo verſchrikkelijk ſnel, dat onze zenuwen breken en de woorden in ons kelen beven en ons hoofden duizelen. Maar door dat ongeloof, dien koortſigen twijfel lijden wij, en dat zal ons ſterk maken. Hoort ge 't opgiſten, als heel een nieuwe wereld die aan 't groeien is? O wij zoeken, wij grijpen met onze handen... Maar weer komen er menſchen groot als verdoemden die 't vuur des hemels willen, en hunne daden recht oprichten midden in 't leven... Deze tijd voelt állen heldenmoed uit zijn diepten opbruiſchen, hij beeft, met op zich de zwaarte van al die doode eeuwen die hij van zich niet loſſchudden kan... O maar 't zal ál breken nu, uit-bréken in liefde onbekend, deze tijd wil uit zichzelf, hij wil zichzelven vluchten om zich weer naar hooger op te tillen, hij zal zichzelf verzuiveren, verbranden in zijn verlangen, in zijn ontzaglijk overwinnend verlangen, om met één ruk hooger te ſteigeren, tot het groote Leven, dat wij miſſchien nog zullen zien.

Een der machtigſte beweegkrachten van 't menſchdom is de bewuſte of onbewuſte zucht naar eenheid, wet van onzen geeſt en onze wereld. Door de geſchiedenis ook gaat een rythmus, die telkens uit critiſche tijdvakken,

vol onruſtig en wanordelijk geſtreef vau geſplitſte zielen, hoogere syntheſis doet waſſen, organiſche tijdvakken, evenredig beveſtigd door een gemeenſchappelijk geloof. Dat wij lang ontleed hebben, en over onſzelven gebogen lagen, kijkend alleen naar onzen innerlijken ſpiegel en trouw verdedigend ons zelf, was een noodwendigheid, en de eenige grondſlag waarop de gemeenſchap kan gebouwd worden. De dichter moet zichzelven erkennen als afgezonderd wezen, eer hij tot de eenheid kan beſluiten van wat hem omringt en deel uitmaakt van zijn leven; zooals het een land niet vroeger mogelijk is zich naar algemeen menſchelijke kunſt uit te werken, dan wanneer het zichzelf ſaamgepakt heeft in de volle bewuſtheid van zijn eigenen aard, en het volledig beeld van zijn ras kan vaſtzetten.

Ik heb er elders reeds op gewezen, hoe nazoeken van eenheid in kunſt, wijſbegeerte, wetenſchap, het kenmerk is geworden van onzen tijd. Wat wij, die geklommen zijn langs bergen en bergen, en hier nu ſtaan als voor de zee, wat wij zien opkomen is een nieuwe ſyntheſe, waarvan het ſymbool zal wezen de gemeenſchapſkunſt.

In den tijd van Aiſchulos, en in de Middeleeuwen, was leven en kunſt één, ruſtend op geloof. Dionusos, vader der Tragœdie, was de verperſoonlijking dier innerlijke levenſkracht, die, zichzelf erkennend en haren ſamenhang met alle krachten, zich in hoogere opborlende geeſtdrift, in heilige al-vreugde, verſmelt met heel de natuur. En later was Apolloon het ſymbool van den Griekſchen geeſt, van de Griekſche gemeenſchap, Apolloon die liet galmen in het werk van den Dichter de diepſt-verborgene ſtem van het volk voor 't geheele volk. Wanneer Apolloon ſprak hoorde ieder in den rythmus der godenſtem den rythmus zijner menſchgedachten, den rythmus van zijn eigen ſtem en van de ziel des ganſchen volks. En dat volk voelde zich één, en in het kunſtwerk dat het noodwendig voortbracht, in het monumentaal kunſtwerk dat den natuurwil zelf, het Noodlot, bezong, kwam het tot vollediger bewuſtzijn zijner eigene edelheid, ſchoonheid en ſterkte. Ook in dat ander organiſch geheel, de chriſtelijke maatſchappij, ſpanden zich alle

krachten in naar één ideaal. Het zijn geheele volkeren die de kruisvormige kathedraal opbouwden naar den hemel, steenen symbool hunner gemeenschap in Christus. En uit de kerk bloeiden alle kunsten, voor de laatste maal vereenigd in wondere samensmelting.

Sinds is ook het groote Aangezicht van liefde dat zijn licht straalde op het kunstwerk langzaam verduisterd onder de menschen. En wij staan hier als verloren, in 't halfduister van den zwangeren nacht waar reeds lange sidderingen doorvaren, vreezend maar vol hoop en open van liefde, want wij voelen dat een nieuwe annunciatie nakend is, wij voelen 't bijna physieh, alsof het lijf van God weer uit onze hoofden ging opgroeien gelijk een boom.

Zelfs in den baaierd der decadente kunst, in al dat zoeken en trachten der meest uiteenloopende scholen, zie ik dat verlangen naar een nieuwe eenheid van 't leven. En dât is de beteekenis van de machtige idealistische richting dezer tijden, en van 't catholiek mysticisme dat in onze moede beschavingen voor de laatste maal verrijst. Wie behoefte naar een nieuw geloof voelt kan die behoefte alleen uitdrukken door vormen die voorhanden zijn, symbolen van het oude geloof, die nog overweldigend grootsch naar omhoog staan. Symbolen maakt men niet, men ondergaat ze. Alleen wanneer het nieuw geloof zal bewust worden *in de gemeenschap* zal uit de gemeenschap het nieuw symbool groeien. Maar dat mysticisme, dat wel grijpen móest naar de voor ons valschgeworden beelden der kerk, maar al die gebaren en pogingen die zich overal oprichten naar den hemel, streven naar een enkel doel : een verloren ikheid weder bemachtigen, *zich weer in volle bewustheid eene ziel schéppen,* eene ziel die de eenheid, het princiep van harmonie moet wezen der synthese die komen zal, de ziel van dat *organisme* dat de samenleving van morgen is, een ziel die de rythmus wil zijn der innerlijke levenskracht van de gemeenschap.

Wij wachten hier als kinderen, want wat er gebeuren gaat weten we niet. Alle stelsels en woorden, waarin wij nu ons voorgevoel kleeden, zullen

miſſchien omſlaan, in de religieus-moreele omwenteling die we tegemoet zien. Miſſchien is het nog noodig dat eerſt de natuurwil bewuſt worde in den grooten dichter, die, uit het volk zelf geſproten, met zijn twee voeten op den grond en zijn ſtem hel bazuinend boven de hoofden der menſchen, over de aarde zal gaan, ēn, met zijn armen alles wat leeft omvattend, ineens zal zeggen wat gezegd moet worden, heel de jonge wereld in hem gevoeld, met de reine klaarheid van het ware, en de revolutie zuiveren zal door ons het nieuw, het gemeenſchappelijk ideaal van het komend levend te openbaren, wat de oude Godsidee zal vervangen, het nieuw zedelijk criterium, het absolute dat we zoeken, en vinden móeten indien we niet willen ſterven.

Wij weten alleen dat wat gebeuren gaat onvermijdellijk is, noodlottig. Die helderheden in de lucht, en al die donkere ſtemmen die van beneden, van diep onder ons, ſtijgen en ſtijgen duizendvoudig, voor ſpellen het. Het hoogtij zwelt, en wat niet meêvloeien wil zal geknakt worden en overrompeld door de groote bewegingen van het Leven zelf, dat ons aller meeſter is.

Onze beſchaving heeft de natuur zoodanig onderdrukt en vernepen, dat de natuur zal móeten uitbreken met een geducht ſamengeperſte macht. Haar werktuig zal het volk zijn, de gemeenſchap van al wie door haren onbewuſten wil, door eenzelfde inſtinct noodwendig worden vooruitgeſtuwd. Het volk zal alleen vernielen wat den ſchoonen en vrijen opgroei belet, en laten wij aan de natuur zelf over wat daarna komen moet. Zij zal zich weer uitſpreiden in volle kracht, organiſch de vormen der samenleving bepalen ; en waar het leven niet meer gebonden en gedwongen is zal het kunſtwerk vanzelf, ſpontaan, opbloeien en herrijzen uit het hart zelf des volks. Het volk moet de kunſt herdoopen, want wij hopen alles van het volk, wanneer het niet meer vervalſcht door een kunſtmatige cultuur, maar een normaal voortbrengſel is van den menſchlijken aard : het volk dat de religie gemaakt heeft, en de taal. Een waarlijk groote en hechte kunſt, wier artiſtieke verſieringen niet afſchilferen na korten duur als blanketſel op een gezicht, maar een bloedwarme altijd door nieuw giſtend levenſſap doorvloeide kunſt,

wordt alleen voortgebracht door de onbewuſte noodzakelijke kracht van de natuur. Als de menſch zich geheel zal overgeven aan de inwendige wet alleen, zich onbelemmerd zal ontwikkelen volgens zijn eigenen bewegingsrythme, moet, bezield door dien rythme zelf, opzingen uit zijn diepſte diep de loutere en noodzakelijke openbaring van den God-in-hem. De dichter moet diepgeworteld in het volk ſtaan, en ſteeds nieuwe krachten uit zijn aarde zelf in hem op voelen ſtijgen; en er zullen kunſtwerken opgroeien ſchoon als boomen.

De eenling zal weten dat hij deel uitmaakt van een harmoniſch geheel, waarin alle dingen, solidair, in noodwendige verhouding tot elkaar ſtaan; gedreven door zijn doel, volkomen zelfontwikkeling, weten dat hij dat doel beſt bereiken kan in de gemeenſchap. Wanneer, uit een nieuw geloof, uit de nieuwe gevoelde waarheid die ons met God kan verbinden, uit de erkenning, door allen, van den naarbuiten werkenden natuurwil, de eenheid der maatſchappij zal ontſtaan, zal het kunſtwerk het puurſte beeld dier eenheid weergeven, het monumentaal gewrocht waarin alle kunſten, de handen in de handen geſtrengeld, ſamenſtreven naar één grootſche verwezenlijking van't bewuſtworden der gemeenſchap, ſyntheſis van kunſt en religie, die eenzelfden oorſprong hadden en weer ineenvloeien, hoogſte wetenſchap en metaphyſiek, ritus van vreugde, waarin alle geheimeniſſen die den menſch omringen hem ſpiegels zijn van zijn eigen goddelijk-geheimzinnig wezen, zuiverſte uitdrukking van 't levenſmyſterie zelf. En als de Dichter, verheiligd door het herboren leven, dat zijn oorſprongrein gevoel vatbaar maakt voor de ontvangenis van wat geen noemen kan, als hij, de prieſter, opgewaſſen uit het lijf van het geheele volk, naar de diepten van zijn eigen zelf zal luiſteren en het echtſte en innigſte in zich, zijn rythmus, zal uitzingen, dan zal hij tevens het levenſmyſterie der ganſche gemeenſchap uitgezongen hebben. Maar ditmaal zal het kunſtwerk niet meer alleen het ſymbool zijn des grondigſten zelfs van een nationaliteit, maar van heel een opkomend menſchdom.

Het enkele wat thans betrekkelijk voor een uiting der gemeenſchap

mag gelden, is alleen evenredig in het brutaal-leelijke, in zijn negatie van 't reine en 't mooie ; en de waarlijk ſchoone gewrochten, waarin een menigte háár harteſlag hoort, zijn poemas van ſmart ; de onruſt, en de ſmart, ziedaar 't eenig gemeenſchappelijke onzer kunſt. Maar wij nu willen dat wie in licht en blijheid zingt niet meer liegen zou. Wanneer het geluk van den eenling uit het geluk van allen zal vloeien, dan, zijner kracht en waardigheid bewuſt, vertrouwend in zichzelf en de natuur, in wier levenſluſt hij meê opleeft, en verſterkt door 't gevoel zijner ſolidariteit met al wat hem omringt, zal de vrije menſch over de menſchen zijn groote overwinnende vreugde doen lachen, buiten welke de hoogſte ſchoonheid niet is.

En, dichter bij de natuur gekomen, moet hij erkennen dat hij deel uitmaakt van een organiſme, waarin alles, en hij ook, door ſamenwerking van allen werd voortgebracht, en zijn grond heeft in een eindeloozen ſamenhang met alles; dat heel de keten van omſtandigheden waar een gedachte uit voortkomt bijdraagt tot haar geboorte, en die gedachte alleen ontſtaat — in veel hoofden tegelijk — als zekere bedingen haar ontſtaan noodwendig maken. Dan zal de kunſtenaar, dichtend om aan zijn innerlijken drang te gebieden, zich geen ijdelheidſkranſen om het hoofd meer hangen, maar ſchoonheid ſcheppen uit liefde tot de ſchoonheid zelve. De pure zaligheid, de kalme vreugde in het myſterie zal hij terugvinden. En geen kan ſterk en vrij zijn als in wien de liefde openlicht, de liefde tot den levenſwil die zijn werk bezielt, den levenſwil die hij beminnen moet in zichzelf en in den minſten zijner medemenſchen.

Artieſten van nu, waarvan de meeſten te veel artieſt zijn en niet genoeg menſch, die, ver van 't gewoel, lieſſt alleen zit met de dierbare fantazieën die ge uit de lucht droomt, en ſchuw zijt van 't leven omdat deze gruwelijke beſchaving het zoo vervalſcht heeft en verleelijkt, — er zal, ja, er zâl een tijd komen dat de dichter, de reinvoelende dichter, héél het leven zal mogen aanvaarden met vertrouwen en ganſch in zich opnemen, met al zijn ſchaduwen en donkerten en louter licht, dat hij door zijn gevoel nog verloutert.

En eindelijk — wat wij de kunſt noemen is zoo weinig, de geſtamelde woorden waarin we één oogenblik van ons beſte zijn afſchijnen — wordt ons leven zelf het groot kunſtwerk, waarvan elk onzer alledaagſche daden is als een ſtroof, en dat we gánſch moeten verwezenlijken, met liefde. En heel ons handelen van dag-in-dag-uit, — als één geſtadig gebed naar de geheimenis die ons bezielt en door de wonderen dezer wereld drijft, — heel het leven, met zijn effene vloeiing, zijn melancholieën en zijn verheffingen, moet worden één rythme van ſchoonheid.

Dat ons ideaal ver ligt, wat doet het? En wie mág het beweren? Wat komen zal behoeft onze beſchouwingen niet, maar wij helpen vernielen wat nog op den weg ligt, dat het rijk onzer hoop vroeger kome. En dat rijk beſtaat reeds, vermits wij duizenden zijn om het te verlangen, en alle echte menſchen er zich reeds in voelen. Wij, die lang in ſchriklijken twijfel doolden, met ons kunſt die altijd maar enger wordt en zich niet hernieuwen kán, die, ter prooi aan onze afwijkende paſſies en al 't onbekende van afgronden waarover wij in wanhoop bogen, ons aan niets meer konden vaſtklampen dat niet brak in onze deerlijke handen, wij die in het nihiliſme, in het niet gingen omkantelen, en ons nu verloſt weten, en weer breed-ademend en vreugdig, wij kijken vóór ons en vreezen niet de geducht aanzeilende tijden. Want wij laten ons alleen drijven door de almachtige wet, den innerlijken Rythmus der natuur, volgens welken het leven ontſtaat in de cel, eb en vloed der zeeën wiſſelen, de werelden geboren worden en het zuiver gezang uit ons diepſte zelf opwelt, — den eeuwigen Rythmus, die, brekend en bouwend en zich geſtadig verreinend, de harmonie aller dingen verwezenlijken wil, de opperſte Schoonheid, die het doel is van alle trachten. Zuiver en ſterk zal zijn wie in 't Leven gelooft, alleen in het goddelijk Leven, want de dood zelf zal hem maar een vorm van 't leven ſchijnen, die is onſterfelijkheid.

23-31 Maart 1894. GUST VERMEYLEN.

Mei.

God-adem van Hernieuwen laat het hert
— het hert zoo ſlecht, van moede Paſſie bloedend, —
geruſt en goed in Hemel-Maagden-Schoot,
en ſtelpen 't bloed, het wonde-bloed vergoedend.

In Wonder-Mei van Onze-Lieve-Vrouw,
het arme lijf, gebukt naar 't ſtof der wegen,
het zal weer gáan en hangen blij en hóog
tropheeën, ſtaal-en-goud, van Moed en Zegen.

Wit juich-gebloeſem 't ſchaamte-voorhoofd puurt;
jeugd-loover druipt van orglend zilver zingen;
het Voelen ligt in wijdte malve droom
goed-dronken, God van luwe Lente-Dingen.

Boomtoppen-hoog de ziele de armen heft;
— de wierookkelkjes knikken om de paden —
de groote Mis van 't Al-in-Liefde gloort;
mijn Zonne-Ziel heeft 't zoete zijn geraden.

EDMOND VAN OFFEL.

Rust.

Heerlijke, donzige nacht
zinkt op mij neêr; zoelig zacht
ſmelt in zijn adem 't laatſt verlangen,
wegſtervend in een laatſte ſtille klacht.
De ſuizlende avondwind ſpeelt in de zilvren ſnaren
der kinderkalme ziel; en op zijn breede baren
voert hij, de wijde ſtilte door, onmeetbre zangen.
Uw ſpiegelende ziel, van weemoed plots omvangen,
ziet lange trillingen ſtatig door d' æther varen.
Gevoelens doomen mat, uit tijden die eens waren.

Vertoef nog, vreemde weelde van dien kalmen nacht;
naar dees vergetende uur heb ik reeds lang getracht;
laat om mijn moede ziel uw eeuwge ſchaduw hangen.

Maart 93. ALFRED HEGENSCHEIDT.

III

Mijn Godheid weeft het ſtevig rag der draden,
de onvoelbre draden, die me-zelf omgeven.
Aan 't oude ſtreven hangt het nieuwe ſtreven,
op de oude daden stronklen nieuwe daden.

En hoop en liefde, wanhoop en verſmaden,
't wordt tot éénzelfde keten ſaamgeweven.
Nauw buiten mij, tot eigen goed, gedreven,
zoek ik mij-zelven weêr, met rouw beladen.

En 'k voel het ruſtloos in mijn eigen kloſſen,
het wentelboutje, en 't net des levens ſpinnen,
het ſtaalnet, waar me géén kan uit verloſſen.

Mijn Godheid, tronend — o zoo ſtout — daarbinnen,
U ſmeek ik — 'k heb U de almacht toch geſchonken —
den band te ſlaken door U-zelf geklonken.

IV

Mijn almacht is onmachtig. — Uit mijn hert
was kracht van trots ontſtaan, die onmacht baarde.
Het beeft en ſchokt en brokkelt waar ik terd
in rood verlangen langs mijn zwenkende aarde.

Wat ben Ik? Wat is Schoonheid, Liefde, Smert?
O twijfel! 't hoog gevoel van eigenwaarde,
en alles wat uit mij geboren werd
zinkt weer in 't Niet, dat droom noch Godheid ſpaarde.

Mijne almacht in het ſtof! 't Heelal een logen!
en eeuwig Niet in 't hart, en zelfs geen pijn...

En voor den kouden, drogen blik der oogen,
de aarde en de menſchen, zielloos als ze zijn!

Ik voel, o God! in deemoed neergebogen,
den zachten weemoed van uw verren ſchijn.

lijke wet — en daar ze in den kunſtenaar zelven geboren is — liefderijk omvatten het ganſche leven, zoowel in zijne alledaagſchheid en platheid als in zijne hartſtochtelijkheid, of haat of liefde; want zoo alleen kan het bewuſtzijn van dat leven aangroeien tot den machtigſten rythmus, tot eene ſlingering tuſſchen barſte gewoonlijkheid en meſt zinneloos paſſie.

Daaruit ziet men dat de dichter in den grond een eenvoudig menſch moet zijn en wiens geeſtelijke voorvaderen geweeſt zijn : de werkende man uit het volk en, verder terug in den tijd, de wilde natuurmenſch ; zoodat zijn geſlacht door de tijden heen even trouw en even rein den levenſrythmus in zijne bewuſtwording bewaard heeft als hij vroeger was toen hij onbewuſt de wording der voorgeſlachten ſtuwde. Bij den modernen kunſtenaar ook zal die rythmus het eenige drijvende princiep zijn van zijne dicht daad.

En hoe geweldiger die rythmus zich in den dichter openbaart, des te intenſer zal zijne poëzie zijn, des te juiſter zal de klank van het woord, des te ſterker de gedachte, des te overweldigender de maat zijn ; alles eindelijk ſamengloeiend tot een geheel, dat de plaſtiſche uitdrukking van dien rythmus is, dat ſlechts dien rythmus belijdt waaruit het geboren is.

Het is een drang van den menſchelijken geeſt het myſterie van zijn wezen te doorgronden ; hij wil het Leven niet alleen voelen, maar ook begrijpen. Daarom zoekt hij zijn bewuſtzijn uit te breiden over alle dingen die in het bereik van zijne ſenſaties liggen. Daarom wil de menſch menigvuldig leven, daarom tracht hij in anderen te leven. Uit die behoeſte is het altruïſme geboren, want ſlechts in liefde leeft men in anderen, of menſchen of dingen ; ſlechts door ſympathie begrijpt men het handelen der medemenſchen. Uit dienzelfden drang ſpruit dan ook de liefde der menſchen voor de poëzie — ik ſpreek van de echte menſchen, niet van hen, die van den levenſweg afkantelen naar de voldoening hunner lagere begeerten — want daar wordt hun bewuſtzijn uitgediept in het beſte deel van hun wezen, omdat in de poëzie de hoogſte beweging voelbaar wordt gemaakt in klanken die zij zelf hadden

kunnen vinden, waren zij machtig genoeg geweeſt; want die rythmus was in hen, maar nog onbewuſt of halfbewuſt.

Zoo is het bewuſtworden van eene eurythmie, eene beweging in de maat van ons organiſme,de eenige toetſſteen van het kunſtwerk. Zoo oordeelt ook het volk; en daardoor ſtaat het nader bij den dichter als alle artieſten die hem heel precieus ontleden en hem ſchatten volgens den uitſlag van die ontleding; want het volk leeſt en ontleedt niet, het laat zich onwillekeurig gaan met de beweging van het gedicht en jubelt om de nieuwe weelde die het ondergaat. Het volk kan gelukkig zijn zonder te weten waarom, de beweging, de rythmus enkel is zijn criterium.

En weze de klank van het woord nog zoo hard, en de gedachte nog zoo zwak, en de maat nog zoo hortend, een vers kan poëzie zijn en zijn ſchrijver een dichter, indien men onder zijn vers den polſſlag van zijn leven voelt; en zijn werk zal zijn volk in zijne menſchwording helpen en het zal vruchtbaar zijn, want beteren kunnen daaruit geboren worden. Van zulke verzen ontſtaan er vele bij een niet ontwikkeld volk dat toch zoo natuurlijk is gebleven als het Vlaamſche.

En het tegenovergeſtelde is even waar. De klank van een vers weze welluidend, de gedachte diep, de maat zoetvloeiend, dat vers zal geen poëzie zijn indien het in den lezer die beweging niet wekt die het echte en voortdurende genot is van de poëzie. Overvloedig veel zulke verzen ontſtaan en ontſtaan gedurig bij een hoog ontwikkeld volk als het Hollandſche.

De groote dichter zal dus een hoog ontwikkeld eenvoudig menſch zijn. Ik wil dadelijk een voorbeeld noemen uit dezen tijd. Het geſlacht van 80 in Nederland heeft zulk een dichter voortgebracht : Willem Kloos; hij is niet een dichter van eerſten rang — en indien ik dat zeg, ſtaan in mijn geeſt boven hem Dante, Shakeſpeare, Vondel, Goethe — omdat hij niet, zooals zij, het ganſche Leven omarmd heeft en in zich opgeloſt tot energie, maar ſlechts een deel van het Leven, maar dit dan ook zoo volledig dat zijn lyriſm in zijne ganſche volheid blijft klinken nevens de ſtem een dier allergrootſten. Ik

zeg dit omdat ik gelukkig ben het te zeggen, omdat Kloos' verzen mij een genot verfchaft hebben als zeer weinig andere.

Bij eenige dichters is de bewuftwording van de beweging door hun gedicht medegedeeld zoo intens dat ze fchier tot innerlijke hallucinaties van de hoogfte weelde opvoeren kan. Geen dichter heeft mij dien indruk zoo fterk gegeven als Vondel. — Ik lees « De Kruifberg. » Heilig wordt het mij te moede. 't Is heel ftil in mij. Recht uit het hart welt eene lijn met zachte regelmatige deiningen; zij gaat gindfch ver naar Golgotha waar ik reeds in mijn vroegfte jeugd Jezus aan het kruis zag geklonken en dat nu hoog en zwart affteekt tegen het laatfte avondrood. Driemaal kronkelt zij om den voet van 't kruis en nadert altijd meer Magdalena die daar knielt, het kruis aan haar borft klemmend, rijft dan op naar Jezus, Magdalena zacht ftreelend, en verdwijnt in den hemel als een gebed van vroeger.

Eene beweging van ganfch anderen aard fleept mij meê in Lucifer. Ik word opgeflingerd ten hemel in een almachtigen orkaan. Een oogenblik blijf ik daar zweven op den top van eene berghooge baar en 'k juich luid op om het geweldige van de beweging, om eene weelde die ik vroeger nooit gekend had. Dan ftort ik weer in den afgrond, maar ik vrees niets, want ftraks zal ik weer daarboven hangen en weer mogen jubelen bij 't zien van dien oceaan van koloffale golven rond mij, en bij 't hooren van 't rollen en ratelen uit duizend bazuinen en 't geloei als van tienduizend ftemmen. Alles in mij is grootfch en machtig.

De ftorm is overgegaan. Ik fta weer aan 't ftrand, en 'k ga veilig en opgetogen de wereld in, want de wereld is mijne moeder en ik haar geliefkoofd kind, en alle menfchen zijn mijne broeders.

Dat is de Vondel in mijn hart. Dat is de beweging in Vondel. En daarom heb ik een hekel aan de « Inleiding tot Vondel » van Verwey. Dat is enkel gepraat, gekapt ftroo rond Vondel. Als men eene synthefis van Vondels werk leveren wil, heeft men dan wel het recht te fpreken van « blanke en roode, koele en ronde woorden », mag men Vondel wel een « fijnproever » noemen?

Als ik dat lees heb ik het gevoel van eene heiligſchennis. Het woord van Vondel heeft ſlechts eene karakteriſtiek : de onmiddellijkheid; het is de ſtempel van het beeld in Vondel.

Vondel is de nederlandſche Bach; en als over mij zijn machtige polyphonie heenruiſcht, als zijne oratorios en zijne motetten mij meêſleuren in hun duizlige draaikolken van menſchelijkheid, dan wil ik niet door Verwey's xylophoon tot zijn artiſtiek wereldje teruggeroepen worden; en daarom lees ik liever Vondel zonder Verwey's kommentariën en gecurſiveerde verzen. Want al wat hij zegt van verſtand, verbeelding en geluid bij Vondel, dat is Vondel niet. Vondel is in de beweging die ik voel en die het volk voelt en vooral voelen zal. Vondel is de rythmus van Vondel-den-Menſch, en dat alleen is de eeuwige Vondel.

Ik kies een laatſte voorbeeld uit de onmiddellijke hedendaagſche letterkundige beweging; de heer Tideman. Het toont hoe een menſch met verſtand en menig talent begaafd, toch geen dichter is, als de levenſrythmus door zijn werk niet breekt, moge hij nu proza en verzen hij de vleet voortbrengen. Ik wil hier in geen bijzonderheden treden omtrent den letterkundigen ſtrijd ſedert nu ongeveer een jaar in den N. G. begonnen; mijn gevoelen is, dat hij veel goeds geſticht heeft, is de reactie dan ook te ver gegaan, vooral wat Gorter en Van Deyſſel betreft. Als een heilbrengend onweer heeft hij den horizon ontlaſt van alle vormlooze artiſticiteit, en het wordende geſlacht kan ganſch opleven in eene verreinde en verruimde toekomſt. Daaraan heeft de heer Tideman zijn beſt gedaan en daardoor was zijn kritiſch werk nuttig. Wat nu zijn poſitief werk betreft is het hoogſt zonderling te moeten vaſſtſtellen dat het juiſt aan het zelfde euvel mank gaat als dat der artieſten van het geſlacht dat hij zoo hevig bekampt. Geen van zijn verzen ſtaat in die Toekomſt waarvoor hij zelf gewerkt heeft. Door geen golft dat Leven dat hij beweert te belijden; niet een heeft hij gevoeld eer hij het begrijpen kon, een vers, dat geſtuwd door de beweging in hem, hem in de keel is geſprongen en dat geuit moeſt worden; een vers dat organiſch

uit hem is gegroeid en waarrond hij gedachten en woorden in volle vrijheid der fantazie kon laten kristalliseeren tot een schoon gedicht; want zulk een gedicht zal men voelen, nog eer men het begrepen heeft. De verzen van Tideman integendeel, kan men verstaan, maar niet voelen; zij zijn min of meer interessante gedachten op rijm gebracht, en geen zangen die noodzakelijk in dien vorm moesten uitgestort worden.

Hier en daar heeft de heer Tideman een feit uit zijn leven opgepikt en het met veel virtuositeit in verzen gebracht; maar evenmin als eene planten- of keitjesverzameling de Natuur beteekent, evenmin omvat zijn werk het Leven; want niet dit en dat feit en nog dat ander feit is het Leven; maar uit het Leven, het princiep van den beginne, ontwikkelt zich feit aan feit op steeds verschillende plannen, en enkel zoo teruggegeven, elk feit op zijn plan, kan een kunstwerk geschapen worden. Zie nu Tideman's verzen: overal dezelfde plastiek, of liever, gebrek aan plastiek, alle gedachten op een zelfde plan, zonder perspektief; geen synthesis, geen nieuwe vorm van Leven, draagt deze verzen. Zijn eens woorden en gedachten vergeten, dan bestaat de poëtische, dat is organische, indruk ook niet meer. Zij zijn enkel fantazie, waaraan juist dat ontbreekt waarop het Leven het kunstwerk draagt, de rythmus.

En daarom ook zeg ik dat Tideman 's mooie theorieën over het Leven niet uit hem zijn gegroeid, want dan zouden zijne Stemmings-Alleeën daar voor ons niet liggen als een moeras waarin de beste gedachten verwelken, onmachtig in dien drassigen grond wortel te schieten. En al die schoone donkerroode bloemen staan daar, oudgeworden voor den tijd en schijnen te vragen waarom zeer nu reeds zoo verlept burgerlijk uitzien, zij, die pas nog gevoed met 't hartebloed van eenen kunstenaar, trotsch en met oogen vol haat de wereld uittartten.

Want zij zijn niet als poëtische gedachten in hem geboren; een sterk Leven heeft ze niet uit hem gedreven; het Leven heeft niet door hem gesidderd met zachte trillingen, liefkoozend als in een droom; het is niet door

hem geftroomd met angft en twijfel bij al zijn vreemdheid, of met volzalige veiligheid omdat het zoo moederlijk goed is; en't heeft hem niet opgeflingerd tot in luchtlooze hoogten om hem dan neer te flaan tegen den grond, gańfch zijn ik verbrijzelend. Want moge hij duizend maal herhalen « ik, die de Paflie ken, » ik beweer hij kent de paffie niet; driften flingeren hem onharmonifch door het leven, maar de Paffie, de heilige Paffie kent hij niet.

Want indien het zoo ware, zouden in hem bewuft geworden zijn 's Levens bewegingen, 's Levens rythmus; en het woord gedragen op dien rythmus ware uit hem gebroken als een noodkreet of als een jubelzang, hem te bevrijden én van angft en twijfel, én van al te groot geluk.

Neen, met een burgerlijk-semitifch affimilatievermogen heeft hij het leven van een beteren en machtigeren befpied, en zoo als hij het verftaan en miffchien gevoeld, maar ftellig niet ondergaan heeft, zoo heeft hij het uitgepraat in te dichterlijk proza en in ondichterlijke verzen — beiden onwaar. Daarom, indien de heer Tideman den aankomenden tijd voorbereid heeft door zijn kritifch negatief werk, ftaat hij totaal, met al zijn denken en kunnen, nog diep in de artisticiteit van voorheen.

En thans ftaan wij voor eene nieuwe golving van het Leven; nog zijn wij laag bij den voet en wij weten niet hoe hoog de helling ons zal leiden; mogen we nog lang ftijgen, fteeds meer van ouds bekende toppen onder ons latende, of zullen we ftraks reeds op den top van het heuveltje ftaan dat wij een berg waanden en dat flechts eene verdwijnende hoogte is onder de ons omringende reuzen? Wij weten 't niet. Moge het Leven ons leiden zooals het wil; wij erkennen in hem de opperfte wet, en als wij eens opgeftegen en dan weer neergedaald zullen zijn, kunnen wij ons met licht gemoed ter rufte leggen met het kalm bewuftzijn, dat indien het zoo is, het zoo moeft zijn, en wij, zoowel als grooteren en kleineren voor en na ons, onzen weg doorloopen hebben, die ook een deel is van den rythmus der rythmen, de ééne beweging die al het levende en voor-levende voortftuwt van zijn oorfprong tot zijne vernieling.

ALFRED HEGENSCHEIDT.

AAN HET WOORD.

Wat wilt gij worden, woord, in mijne hand,
Gij, uit muziek en ſmart in mij geboren?
Uit verre beemden komen vreemde koren,
Die mij omwellen als 't beſtemmingſtrand.

Voor hunne heerlijkheid heb ik verpand
Het beſte wat me aan leven werd beſchoren :
Muziek en ſmart; zijn deze eens uitgebrand
In 't vers, gaat gij dan weer voor mij verloren?

Ik weet : in ſtillen nacht zijt gij gekomen
Tot mij, die enkel van u droomen dorſt,
Gij hebt mij zacht gezoend, en weggenomen
't Grievend leed, en zijn laſt hebt gij getorſt.
Hoog licht 't myſterie thans aan alle zoomen,
En blije tijden worden in mijn borſt.

Inleiding.

Aan de volgenden.

Ik ſpeelde in 't leven met een zin van boven
Die onbewuſt in mij te ſluimren lag,
En 't ganſche leven, en met leed en lach,
Aanvaardde ik trouw met kinderlijk gelooven.

Rondom de weeke ziel bouwde uw gezag
Beſchermend, heiligend, een hof der hoven;
Geen droom van booſheid kon 't vertrouwen dooven,
Want al was goedheid wat ik hoorde en zag.

Dreunt nu voorop, helſchettrende fanfaren,
Breek uit in zang, gij ſtorm van liefde en leed,
Rein was de bron, rein wildet gij bewaren,
Mijn goden, wat ik ſlechts voor ù beleed.
Ontwaakt in mij is nu de zin van boven,
In u wil hij het ganſche leven loven.

Wagner.

I

Dat gij moeſt komen, wiſt mijn ziel ſinds lang,
Zij had u reeds gezocht op al haar wegen;
Maar overal woei haar het vreemde tegen,
En tot zijn oorſprong keerde de uitenſdrang.

Toen bleef ze twijflend ſtaan, en zij werd bang
In de alom eenzaamheid waar was gelegen
Haar meer van paſſie tuſſchen rotſen-dwang,
En geen kon ſtormen noch ſtreelen bewegen.

Toen kwaamt ge als een ſtormvloed en naamt me mee;
't Paſſiemeer deinde tot uw paſſiezee,
Waar wilde golven ſchoon ten hemel ſtegen.

In uwen rythmus loſte zich het wee
Tot weelde; en nu daagt breede zielevreê,
Daar over 't lijden zonk der ſchoonheid zegen.

II

Een dor geſlacht greept gij met machtge hand,
En tildet 't op tot, in der tijden lanen,
't Een verre ſchijn zag, lichtend nieuwe banen,
Die allen ſtraalden naar 't beloofde Land.

't Verzonk in ſchrik; en 't ſtort met ſpot en ſchand
Op hem, die weer geblikſemd had 't ſchel manen
In zijn geweten; maar 't kon nimmer tanen
't Licht, dat uw fakkel weer had aangebrand.

En gij bleeft god; geen wereld kon bepalen
't Onwrikbaar ik, in eeuwentrots geſtaald;
Nog in uw haten ſtond uw liefde pal.

Ge erkendet waarheid in der menſchen dwalen,
En 't hooge beeld van uwe wraak weerſtraalt
Der menſchheid ſchande en trooſt in Parſifal.

III

Siegfrieds dood.

Dreigend ophuilend dreunt heel de natuur
Onder den ſlag die Siegfrieds harte trof;
De held ſtort neer; met een ſtikt in het ſtof
Zijn zonneblik, uitſlingrend 't laatſte vuur.

Verwoeſtend breekt door 't woud de nachtſtorm, of
't Al moeſt vergaan in den vloek van dees uur,
En barſt dan uit in mateloozen lof
Van deugd in woord en duizlend avontuur.

In blinde ſmart boort ze in haar eigen ſchoot
Het wee, dat bonkt en breekt en vloekend hijgt
In half geſmoorden toorn uit de aard omhoog.

En 't menſchdom, neergehurkt in hutten, zwijgt,
En buigt het hoofd, en ſluit gedwee het oog,
Want velen moeten ſterven van dien dood.

Schumann.

Zie, moederlief, 'k lig weer eens aan uw voeten
Als in den tijd toen 'k ganſch nog was ùw kind.
Laat vloeien 't heimwee naar mijn jeugd met zoeten
Zang, die zich gouden door 't verleden windt.

Ik ging de wereld in, opdat ontgind
Wierd, wijze toekomſt, die, in wording, wroette
Diep in mijn ziel; door wetenſwaan verblind
Glimlachte ik dan wel eens bij uwe groeten.

Vergeef me, moeder, indien ik u griefde,
Uitbundig blaakte 't leven toen in mij,
In hooger ſchoonheid werd mijn ziel eerſt vrij;
Wat hare wijſheid mij in 't harte giet,
Hoor ik ook wellen in uw innig lied,
De oerbron van 't leven-in-ſchoonheid, de liefde.

Beethoven.

I

O vader, die door 't leven mij geleidde
Op 't ſtille pad dat ſlaag zich wond omhoog,
Daar prijkt nu de aard voor mij, één lichte boog,
En 't juichend harte miſt u aan zijn zijde.

Eens ſchouwde uw oog zoo innig in mijn oog,
En om mijn ziele, liefdegloeiend, breidde
Uw ſchoonheid 't waas, dat heel de wereld wijdde,
Waaruit zij onbewuſt háár ſchoonheid zoog.

Waarom ontweekt ge, nu mijn ziele blaakt
Van liedrenluſt, verrukt haar ſchoon te zingen?
Komt dan van u niet 't heil dat mij genaakt,
Straalt dan uit u niet de aureool der dingen?

En zal 'k, van u vervreemd, u blijven derven,
En nooit mijn woord iets van uw ſchoonheid erven?

II

Adagio.

Meedoogend glijdt een zachte melodie
Rond de aardſche dingen, treurend van verlangen,
En ſchouwt die dingen aan met oogen, die
Vol tranen van een diep meê-lijden hangen.

En nogmaals keert zij zoo terug; tot drie
Maal heeft haar deining mild hun leed omvangen;
En zwaar gedragen op hun harmonie,
Komt 't weemoedſvolle lied u 't hart omprangen.

Maar ſchielijk rijſt het op; in licht gebaad
Ontplooit het ſtatig 't aetherblauw gewaad,
Waarin de tranen nu als ſtarren gloren.

En 't al aanbidt, gelooft en wil weer hopen,
En komt de moede ziel in u herdoopen,
O ideaal, uit leed der aard geboren.

Gluck.

De elyzeesche velden.

O zoo zingen, verzonken in zalige ruſt,
Zacht geſtreeld door een weelde uit een wereld van luſt,
Geſchapen in 't lied aan mijn lippen ontweld,
't Niet verſtaan, toch vergaan in zijn ſmeltend geweld.

Een herinnering komt met een droef geween,
Gaat vreemd door de beemd met haar klacht van beneên;
'k Heb ſinds lang reeds vergeten haar melodie,
Maar nog lang ſtemt mijn zang ze tot één harmonie.

Laat me zwijgen, neerzijgen in zalige ruſt,
Laat me luiſtren naar 't fluiſtren, allen luſt onbewuſt,
Van een zang, door mijn zang in de verte gewekt,
In 't gedoom van een droom door geen leed meer bevlekt.

En 't niet weten, 't vergeten dat hart dat barſt,
Onder 't zwellen van weemoed waar 't wee nog in knarſt.

Bach.

Op 't chaos van nog onbehouwen ſteenen, ſtaart
Mijn geeſt, met het wijd opengeſpalkte oog van 't kind,
Dat in zijn droomen had iets grootſch gewaand en vindt
Dat machtger nog dan 't ooit in droomen had ontwaard,
De reuzenbouw zich ſteen voor ſteen verheft; verblind
Door 't godlijk dat in 's menſchen werk zich openbaart,
Zinkt in het ſtof mijn geeſt; aanbiddend om mij ſchaart
Het menſchdom zich, dat thans een zieledeel herwint.

Uw paſſieloozen vorm hield ver u van mijn hart,
Maar toen zijn willen eens, door 't wilde wee verward,
Vertrooſting van u vergde in ironiſch begeer,
Drong uit het eeuwig wiegen van uw rythmiſch meer
Een moederſtem, die, van mijn ſmarte lijdend, ſchreide
En, ze met hoop tot weemoed wijdend, 't hart bevrijdde.

Straatmuziek.

Op de eenzame ſtraat hoor 'k een orgel klagen;
Door mijn gedachten gaat 't als bloode ſpot —
Ik denk niet meer, — 't verleden rijſt in vagen
Weemoed, die, zacht deinend, in zwellend genot
Mijn ziele heft boven wat hooge en lage
Menſchlijkheid in mijn menſch-zijn leefde, tot,
Over 't bange wereld-zijn heengedragen,
Ze in 't eenvoudige oneindge grenſt aan God.

Wat is 't, o God, dat mij zoo tot u dwingt,
Tot u, een God, waarin ik niet geloof?
Waarom wekt 't deuntje, dat zoo 'n orgel zingt,
't Verleên, waarvan mij ſcheidt de ontzagbre kloof
Van 't weten? — Weer als kind in U vertrouwen,
En in Uw Goedheid kalme tempels bouwen.

Aan het woord.

Ontwaak, mijn bruid, drâ zal de dag gaan lichten,
Reeds ligt zijn ſcheemring over de aard geſpreid;
De hemel ſprak tot de aard in wondre ſchichten,
En tot volbrengen werd mijn geeſt gewijd.

Waarom dien weemoed, lief? — eens moeſt gij zwichten
In 't worſtlen met mijn trotſche manlijkheid;
Treurt ge om den tijd toen gij kwaamt op te richten
Een ziel, die krank zich had ter ruſt geleid?

O vrees niet voor uw reinheid, vrouw, ik min
U met een liefde in wie al 't lage opgloeit
Tot eêl metaal, aan uwe pracht gewijd.

Zie nu, hoe 't morgenrood ons tegenbloeit,
De glorie van den aangebroken Tijd;
Kom, mijn geluk, wij gaan de ſchepping in.

Schemeringsdroom.

Das Land der Griechen
mit der Seele suchend.

Omweef mij met uw kalmen adem, nacht,
In uwe ſtilte ligt mijn ziel gevouwen....
Doorbeefd van heilig innerlijk aanſchouwen
— Der menſchheidziele puurheid eeuwge wacht —
Trilt door mijn boezem als een ver berouwen,
't Herdenken aan de al uitgeſpatte kracht,
Die altijd werd voor 't groote Werk gebracht,
Het hooge, alleen voltooid door al-vertrouwen.

Ik droom een milden droom van ſtille macht,
Voor mij verheffen zich in eedle pracht,
Rechtlijnge, zuilendragende gebouwen.

Ik zing een lied; 't weerklinkt eentonig zacht
Door zuilenrijen, dan, bij duizend vou'en,
Door u, natuur, gij uit mijn ziel gehouwen.

October 93-Mei 94. ALFRED HEGENSCHEIDT.

Walm van Lente. — Dit kind was zeer bang voor den nacht. Zijn moeder had het op den zolder onder de pannen te ſlapen geleid. Een heel wijde zolder, met vreeſlijke gaten van donkerte, waarin de dingen ſpokig wegdoken. Met geſloten oogen taſtte het kind door die wereld, vol ontruſtende gezichten uit alle hoeken toegijnzend. Maar boven midden in het dak lichtte een groot glaſraam. Zoo kon het de ſtarren in den foſſoor-blauwen hemel zien glimmen met ſidderenden glans — oogen van welke doode zieltjes? in welk heerlijk droomland nu levend? vanwaar die zuivere klaarte als tot paarlen geſtolde droppels licht? broertjes van hem die gegaan zijn, waarvan hij droomt zoo menigmaal?

« Heilige Engel, Sinte-Michiel, — red mijn lijf en red mijn ziel, — heilige Engel, maak me vroom, — dat ik in den Hemel koom! » Honderde malen, geduldig, had moeder hem dit voorgezeid; nóg eens taſtte zij naar zijn voeten en dekte zorglijk. Achter elken zin liet zij een pooze, en het kind bad na. Een kruiſken, met de goede verweerde vingeren op het rimpellooze voorhoofd, en « och ſlaap nu ventje, toe! » Wat een ruſt, wat een zaligheid van ruſt, daar ſamen alleen in de zwarte ſtilte van dien zolder, de moeie druilende oude en het woelige ding, dat ſlapen moeſt maar niet wou. Hoe kon hij ſlapen, indien hij niet wiſt wie Sinte-Michiel was? indien zij hem niet eerſt beſchreef wat of men in den Hemel deed? moeſt men daar ook naar ſchool en ſommen maken?

Zij fprak nog, met haar vermoeide grijze ftem, zelf half in fluimering, en het kind was reeds verre. In helderwitte kleeren wandelde het midden proceffiën van eerfte-communiekantjes en maagdekens, kaarfen in de hand, één groote lijn opwaarts naar een troon van wolken waarop Ons-Heer zat. En naaft hem een bleek en zacht gelaat van licht, een gelaat van zilver, fchooner dan heel de hemel, een weinig droef toch haar oogen, als verre verdoofde muziek van violen. En hij zag moeders ftille oogen, ftar en zoet.

Het licht was overal, het fpoot op in fonteinen, het droppelde langs de wanden, het daalde in regen neer, het fcheen in zijn borft, in zijn hoofd, alles één helderheid, één zingen.

Somtijds was het fomber. Het kind fliep niet, urenlang. 't Gewoel van het leven wrong zich langs de muren van het huis omhoog. Lang gekrijfch van metalen kreten in fcherp gefluit over het dak, benauwde zware gerochel van een menfch in doodfftrijd, die zijn hart uitfchreeuwt, ijflijk gehuil van zeemonfters, vervaarlijk, zwalpend in het zwarte ftormende nachtwater.... O huiveringen! heel 't geheim van het komende leven, gezien in verfchrikkingfvifioen, bij 't bevend luifteren naar 't woefte janken, weggefmolten in angft voor die vreemde ftem, donderend door den nacht — fprekend tot hèm alleen? — in dreigend waarfchuwen : « ik ben 't Leven! ik wacht u, kind! »

II

De kerk was vol van goud en zilver, dat in zwaar-maffieve bundelen door de gefchilderde glaframen naar binnen ftroomde. Zij verguldden een zijbeuk geheel, het ftof dwarrelde er in; de menfchen, neergebogen in aanbidding, werden verheerlijkt in een golf van goud en, boven alles uit, ruifchte de vol-vloeiende goudgele baar der orgelakkoorden. De priefters, drie, in gouden kazuifels, blonken aan 't altaar. Hun brekende ftemmen van heel nederige werkers klonken bar uit hun fchorre kelen en dobberden en

ſchommelden hulpeloos, haaſt verloren in het op- en neerſtuwen der klankendeining, om eindelijk heelemaal onder dien breeden rhythmus. dien waterval van bazuin-akkoorden, te bezwijken. En toen het Tantum Ergo door den tempel ſchalde, bloeſemend en klokkend uit der koralen bron-friſſche kelen, pure fonteintjes van zilverig geluid, toen ging daar beneden, in de borſten der neergezegen geloovigen, iets aan 't golven. Alles glanſde en juichte en leefde op in verrukking; de zang ſpiraalde omhoog, vervulde elk hoekje, opſtijgend langs de hooge zuilen, tegen de bogen zich wrijvend, breedvleugelig. En de kerk was vol gevogelte.

De poorten gingen open, de geloovigen boden elkaar wijwater, teekenden zich met het kruis. In een ſtemming van vrede gingen de menſchen uit, allen iets wegdragend van zang en van goud, langzaam wegdrijvend op een golf van geuren, in hun oogen een verrukking. Opeens ſcheen de kerk zich te verwijden, het plein werd een voorhoſ, waar de goddelijke rhythmen voortklonken, waar men nog de geheimzinnige aanwezigheid gevoelde diep in zijn borſt, en in de Zondagſtilte gingen de oogen naar den blauwen Hemel, die nog beefde van de gebeden, zooëven op gevleugelde akkoorden opwaarts gerezen.

Gebroken van aandoening, terwijl de klankgolven over zijn hoofd heendreven, was hij neergezegen en lag half in bezwijming, onder de zegeningen die zijn ziel zoo zeer vervulden, dat hij zijn bedwelmd lichaam niet meer voelde. Blanke droomen wuifden om hem, geklapper van engelwieken.

Myſterievol werd alom de ſtilte. Zelfs het knerſend verſchuiven van een ſtoel, in een zijbeuk, of in die heilige ontroerde geweſten daarginds, waar laatſte wierookpluizen nog, dwarlend in een vagen zonſtraal, een wijle draalden om, de lichtladder langs, ten hemel te klimmen, ſtoorde die ſtilde niet. Trillend door de ruime bogen zong een lange gele toonlijn, uit een andere wereld. Hol klonk een ſtap over de matblauwe zerken, met wit-marmeren, ſchier onleeſbare, weggetrapte inſchriften, namen van dooden uit vroeger eeuwen...

Hoe was alles wijd en geweldig, en hoe zat hij, onbeſpeurbaar nietig, in dit heelal, nog immer daarboven op het oxaal geknield, met in zijn ooren de dreunſtem des orgels en de juichgalmen van het koor nog in zijn keel en langs zijn gehemelte!

Met verdoofde oogen, bewuſtloos, ſtond hij op en keek dwalend rond zich. Hij was geheel alleen. Eenige heiligen in hun niſſen, geleund op hun pelgrimſſtaf, met bovenop de kalebas als een boetlamp, ſtonden ſtrak, weggezonken in hun vrome meditatie, als hadden de geurwalmen hen druilerig gemaakt.

De avond zonk, de kerk werd in alle hoeken bevolkt met grauwe gedaanten, de biechtſtoelen links en rechts werden onder donkere gewaden verborgen.

Zonder gedachte, in een droom, hij hoorde zichzelf niet, ſchoof zijn lichaam zacht voorwaarts. Met een vaag gebaar rekte zijn arm zich uit... Alles zweeg... De een na de andere rukte hij de kaarſen uit de blakers vóor de muziekleſſenaars. Geen angſt, niet het minſte verwijt van het wezen daarbinnen in zijn borſt. Met een vreemden glimlach zijn viſioen toelachend ging hij ſteeds voort.

Hij daalde, met de kaarſen in zijn zak, de breede arduinen grafkelderachtige trap af, dof-hollend in de ſtilte. Hij ſchrikte, en begreep. Nu eerſt doorblikſemde hem de flauw-knagende voorſtelling van miſſchien iets oneerlijks begaan. Hij ontmoette den koſter, die hem kende, met zijn kerklijkvriendlijken, loenſch-duffen blik, zijn dor paarſgeſchoren ingezonken gezicht, geſlachtſloos. Hij wou aan 't krijſchen en bekennen — maar ſchaamte weerhield hem en groetmompelend ſpoedde hij heen.

Tehuis ſnelde hij, in één adem, naar zijn zolder, zijn vrij-eigen, zijn wereld, en bevend ontſtak hij de kaarſen vóor *zijn* altaar, en bad, half tranend, door tweeſtrijd gefolterd, om vergiffenis aan Maria, wijl hij, om harentwille, kaarſen geroofd had uit Gods tempel.

III

De boomgaard ſtond heelemaal wit in dezen nieuwen Mei. De lucht, een gazige vervluchtende blauwigheid, gluurde door de feeſtelijke blankheid, en was over de wereld een groote geel-goudene-tintelblauwe vreêvlag. Men zag niet, maar voelde de Zon, een zilveren ſchild blinkend achter ijle raggen ſluiers. De eerſte warmte van dezen jongen zomer zwol hijgend door de lichtwebben, het leven verinnigend, vergloeiend, in alle deze zwijgende groeiſels, plechtig en met eerbied borlend uit den grond, den tocht gietend van het hooggetijde der herleving.

Welke geheime kracht maakte dit alles zoo heerlijk, maakte hem weer tot een deel van dit alles? Hoe zong weer in hem de ſtem, die zeker in hem vóor zijn geboorte reeds eeuwen gezongen had, die ſtem-van-altijd, welke in het heelal verſmolt in éen eenheid?

De ſtem der Eeuwigheid — de Geheimenis weer in zijn ziel teruggekeerd?

En onder het zoete gewuif der takken gegaan, en tegen zijn ſlapen aanruiſchen voelen 't geſtreel der bloeſemknoppen, als zeer fijne vrouwevingeren over zijn aangezicht! De takken, de lange ſlanke armen, ze hingen over zijn hoofd, ze omarmden hem, en lieten hem alleen los om vóor zijn ſchreden de reukvaten hunner bloemtroſſen op te zwaaien. Een windje liep door den boomgaard en ſchudde duizende witte blaadjes over hem, een regen van kuiſche glorie.

Nu, te midden dezer lente, voelde hij zich herboren worden. Dít was weer zijn ziel van vóor eeuwen, en door al dit blanke en blauwe heen, zag hij haaſt niet meer de donkere gordijn van zijn doorpijnde twijfelzieke jongenſjaren. En ginds — zie, onder dien eeuwigen boom, dien boom met zijn wortelen diep in de moederaarde, maar het blanke bloemgekroonde hoofd zoo nabij den hemel, onder dien boom die als hét leven was, met het geluk dat men zeer hoog moet zoeken, dien boom als een kathedraal — hoe breid-

den zijn forſche en lenige armen zich meedoogend tot de menſchen! — daaronder zag hij haar zitten, een klein meiſje in maagdeblank, louter ziel, bleek en weg in gebed, huiverend, een kind dat den Heer op 't bed zijner tong gaat ontvangen...

Een jonge man wandelde hem peinzend te gemoet. Hij droeg het ſtrenge kleed van den vromen godſdienaar. Zijn gelaat was fijn en verſtandig; zelfbewuſtzijn en deemoed ſmolten ſamen op dit kalme voorhoofd. Zijn oogen gingen over heel deze lente, en zij ſchenen in die bloemen te baden, als dronken zij dááruit 't geheim hunner helderheid en hunner diepe muziek...

Een groote weemoed overweldigde hem nu, als iemand die op een kruiſpunt van zijn leven ſtaat en afſcheid gaat nemen van veel wat in hem gegroeid was. Neen, dezelfde was hij niet meer. Maar ook de volledige overgave van het kind was uit hem. En daar ſteeg als een zwaar donker orkeſt van ſtemmen uit het diepſte zijner ziel omhoog. Zijn trots verhief hem boven de weekheid der verteedering. Hij voelde zich, in deze opjuiching der Natuur, met ſterker ademtocht leven; zijn ziel verwijdde zich in zijn borſt. En nu hij tot den prieſter zag, kwam een groot kalm gevoel in hem, als de innerlijke herkenning van een lang-vergeten broeder, in wien ook de ſtem der oneindigheid geſproken had.

En toen hij den heiligen man, in zijn droom gehuld als in een wazig kleed, in de verte plechtig zag verdwijnen, tuſſchen het getakte vol blanke bloeiſels, zonk hij onder een boom neder, en zocht met wijd-open oogen door het gewelf der gebloemde kruinen den lente-hemel. Zijn oogen dronken eeuwige waarheden. Toen daalde zacht in hem als een bloemenregen de machtige blije gewaarwording, die hem van vreugd trillen deed, dat, buiten alle gebod van menſchen, hij weer geworden was een vrij-bloeiend ſtuk der Schepping, dat hij in de groote alreine Natuur zijn God had hervonden.

EMM. DE BOM.

Herleving der Vlaamsche Poëzij

(VERVOLG)

PRUDENS VAN DUYSE

De man der toekomſt was Prudens Van Duyſe. Men noemde hem eens een kleinen Bilderdijk en deed hem onrecht aan. Gedeeltelijk ſtamt hij van hem af, maar ſlechts in den vorm, en voor wie op de ſchors blijft ſteken en de ſtrooming niet kan voelen, die woord en vers doet zwellen en deinen op de volle kracht eener breede mannenborſt. Bij den aanvang deelde zijn alexandrijn wel eenigſzins in de rhetorikale ſtroefheid van die des grooten Nederlandſchen dichters, die daar tuſſchen ouderen en nieuweren tijd oprijſt als een rots, bar en ſomber, maar reuſachtig genoeg om op heel een tijdvak, gedurende en na zijn leven, hare donkere ſchaduw te laten vallen.

Maar van lieverlede ging het vers vrijer en breeder onder den machtigen aandrang van onbedwingbaren hartſtocht, en ſprankelde los in een weelde van wendingen, beelden en rhytmen, volſtemmig orgel, immer borrelende klankenwel als nog geene, ſinds Vondel, in de Nederlandſche letterkunde had geſprongen.

In tegenſtelling met Bilderdijks zware melancholie, met Bilderdijks angſt en haat voor 't nieuw wordend leven, ſtaarde hij onbeſchroomd voor zich uit, en, met de ſtralende illuſie en 't naief vertrouwen van een kind, reikhalſde hij naar die tijden van vrijheid en recht in waar- en goedheid,

die hij in zich voelde kiemen en trillen met eenen gloed van alomvattende liefde.

Hij was wel de dichter van den kluisterbrekenden hartstochtelijken òpgang in storm en drang, tot verovering, voor zich en voor allen, van 't zelfbewuste leven, dat daar lag in zijne verbeelding als een onbegrensd, romantisch landschap, schemertrillend, kleurvonkelend van 't verheerlijkend stralen zijns voorgevoels. Frisch, mild, minnend was zijn gemoed. Aan zijn haat faalde de mokerslag, aan zijne satire de bloedig striemende zweepslag. Veeleer dan aan Bilderdijk geleek hij aan Tollens, maar zijn stem klonk niet zoo onmiddellijk schel den omstaanderen in de ooren; zij was meer de basstem die breeder trillingen in de lucht beschrijft en duidelijker wordt in de verte.

Hij voelde zichzelf, zijn volk, zijn tijd, en drukte die brokſgewijze uit, in een stortvloed van gedichten, oneffen in gang en waarde; hij bezat niet dien krachtigen zenuwgreep waarmede het genie de wereld der in hem ombruischende gedachten vastgrijpt en samendwingt in het standaardwerk, dat, droef als eene rouwvlag, overhelt naar 't verleden, of vroolijk wappert in den rozengloed van een nieuwen dageraad. Die onmacht tot samenvatting der wereld in en rond hem blijkt uit zijne gedichten, die zelden vastgehamerd, zelfs uit zijne uitdrukkingen, die zelden klassiekjuist op de gedachte vallen. Zijn werk spreidt niet over zijnen tijd de heldere klaarte van 't in volle bewustzijn geweten en gezegde, maar verzen als bliksemschichten gaan uit zijne hand, door de donkere lucht, met den trillenden zwaai van een kracht uit eigen denken en voelen geboren.

Heel zijn leven was een opstormen naar hooge schoonheid, en, al bereikte hij die maar zelden, toch acht ik het mogelijk uit zijne gewrochten eenen bundel lyriek saam te lezen, die hem zou doen kennen als zijnde, « virtueel », de grootste lyrieker der Nederlandsche letterkunde na Vondel.

(Wordt voortgezet). PROSPER VAN LANGENDONCK.

e volgende verzen zijn getrokken uit de « Vlaamſche Vlagge, tijdſchrift voor het vlaamſche ſtudentenvolk », jaargang 1877, waarin wij het onlangs vonden met de naamletters H. V.

Uit genomen inlichtingen bleek dat de zedige ſchrijver niemand anders was dan Hugo Verriest, leerling van Guido Gezelle, leermeeſter van Albrecht Rodenbach, leider der Weſtvlaamſche ſtudenten-beweging, en de fijnſte en breedſte geeſt dien wij in Vlaanderen ontmoetten.

Die ongemeen innemende man, die door zijn verſtand, zijn karakter, zijn perſoon, voor de hoogſte onderſcheidingen beſtemd mocht heeten, is noch kannunik, noch lid eener academie, noch zelfs een befaamd literator ; hij is eenvoudig paſtoor te Wacken, een dorpje van Weſtvlaanderen, — en met dien toeſtand tevreden.

Wij zijn zoo vrij dit ſtuk te herdrukken, omdat het tot heden in de Nederlandſche letterkunde onbekend bleef, en daar eene eereplaats mag bekleeden. Wij kennen er geene uiting van reiner, hooger melancholie : *triſtitia rerum.*

Van 't oogenblik dat die verzen — waar een heele wereld in wentelt — geſchreven werden, was de tijd aangebroken voor eene algemeene, klaſſieke, tevens echt-vlaamſche poëzie. Albrecht Rodenbach ging die ſcheppen, doch na 't ſchrijven van een meeſterſtuk, « Gudrun », ſtierf hij, nog ſtudent zijnde te Leuven, — en dat was eene der grootſte ſmarten in het leven van Hugo Verriest.

P. V. L.

Avondstilte.

't Wordt laat, en 't zwijgen zinkt met ſtillen avond neder,
En, ſtille, de avond dringt me in 't eindloos diepe hert,
En 't eindloos herte, moe van 't wentlen weg en weder,
Staakt 't wentelen en ruſt in ſtille zoete ſmert.
O ſmert, geen-zoetheid kan aan 't ruſtend zoet genieten,
Het zoet genieten van uwe ijdele eindlooſheid,
Uwe ijdele eindlooſheid die 't droomen vol kan gieten,
Het ſtille droomen van des avonds eenigheid.
't Is eens en avond, en de duiſterniſſen dalen
In halve duiſternis doorſchijnend in den nacht,
Waar ſchijnend heldre ſterren aan den hemel pralen,
Den hemel licht doorlaaid in heldre ſterrenpracht ;
Die ſterrenpracht die ginds oneindig wendt en wiegelt,
Oneindig wendt en wiegt in 't meteloos geſpan,
En meetloos in den kleenen klaren dauwdrop ſpiegelt,
Den dauwdrop, mijne ziel, die 't eindloos ſpieglen kan.
Het eindloos hangt daar hoog en ligt hier neêr te droomen,

Te droomen in de vlakte en in het zwijgend woud,
Het woud dat zwijgend rijst met halfverlichte boomen,
Die boomen vormeloos die schijnen eeuwenoud :
Want eeuwenoud is 't al en meteloos te samen
Als samen stilte ligt en nacht op de natuur,
Natuur, onroerbaar stil waar blad noch boomen aâmen,
Noch de adem van den tijd waait in de drijvende uur.
De drijvende uur ligt stil op roerelooze boomen,
En roerloos voor den bosch strekt 't ongemeten land,
Het ongemeten land dat donkre verten zoomen,
Die verten meteloos lijk zeën zonder strand.
En zeeën zonder strand van stille zoete smerte,
Van smert onroerbaar, kalm en vrij van bitterheid,
Onroerbaar liggen, kalm, in 't zwijgend eindloos herte,
Met 't eindeloos gevoel der eeuwige eindloosheid.

1877 HUGO VERRIEST.

Sonnetten.

Ik voel het leven in een vloed van zangen
met wanhoopſwieken om mij henenſlaan,
'k voel 't wilde leven mij het harte prangen
en rozedroomen in dat hart vergaan.

Arm kinderhart! bang-turend in 't verlangen,
ſmart-glinſtrend ziet het levenſlicht u aan;
laat mij in eenzaamheid uw ſchoon erlangen
opdat ik moge in bloeſems openſlaan.

Een duiſtre nacht die wuiſt de ziel mij open
en moê-gepeinſde droomen balſmen zacht
dit willend hart, ſtervend in willoos hopen.

Dood ſtaart mijn blik in ſchitter-ſtarrenoogen...
Ach! zooveel licht heb 'k dronken ingezogen
dat 'k lichtend ſterf, in ſchaduwrijken nacht!

In duiſtrig dalen, valt ge, nacht, op aard.
Stil waait het grauwe floers u van 't gezicht
en ſpreidt zijn dwarrelplooien, zwart-verzwaard,
op 't huivrig leven dat te ſluimren ligt.

Bij 't zilvrig zwerven, door het hemellicht,
had 'k machteloos mijn oogen blindgeſtaard;
nu heeft uw hand mijn nevel opgeklaard
en ſluit den weedom van mijn menſchheid dicht.

o Zoete nacht, die niet meer wederdoomt,
'k voel 't zachte glimmen van een kalme vrêe,
die ſchijnt en glanſt en wederglanſt in 't hart.

Een lichteloos geruiſch mijn aarde omzoomt,
en klimmend, immer klimmend, bruiſcht de beê
der wereldziel, grootſch trillend door mijn hart!

De hoog-geſtegen maan glimt door de twijgen,
waaraan de witte bloeſems bottend hangen,
en giet mijn weelde in rijzende gezangen,
die als een wijdend lied ten hemel ſtijgen.

In zilvren luiſter, de oude kruinen neigen
hun geel-bedroomde ſchaûw, wijl roerloos, bange
ontbloeit, rond hen, mijn troſch-gebouwd verlangen,
zachtkens verruiſchend tot een heilig zwijgen.

Langs 't ruſtend blauw, met mijmer-blond onweven,
voel ik mijn ziel langs klare tonen zweven,
opbeurend in wijd-klinkend koor gedragen.

En in de bladerſtille lucht, met trage
glinſters, lichtend-geſtrooide ſterren blinken,
wijl Nacht en Vrede in 't zwellend harte zinken.

Omdat die menſchen, die nooit voelen konden,
met vuigen mond, een God te aanbidden trachten,
een God, wiens Leed hun oog nooit kon doorgronden,
ſchoon hun doode oogen hooge Glories wachten,

Gij moogt noch zult daarom gelooven, Menſchen !
hoewel daar andren, in hun twijflend vinden,
een God aanbidden. O! 't zijn wuffe wenſchen
die hunne ziel aan 't martlend niet-zijn binden.

't Geloof is innig zielſgenot in 't leven,
wanneer men Gods-Liefde in zijn hart voelt ſtralen,
en de Eeuwigheid dit muffe Leven ſchragen.

Maar wat kan, u, 't Geloof in 't leven geven,
als het u, menſch, aan groote Deugd blijft falen
en zoo gij nooit uw God in 't hart zult dragen ?

Mijn hart, gewond door 't immer-wroegend lijden,
gebroken ſchier, door 't leven afgeſloofd,
ſtijgt fierlijk uit in 't laatſte licht, dat ſpreiden
zal 's Goden Vredekus op dit dood-hoofd,

Dood voor dées wereld, met zijn eeuwig joelen
en luid bewegen van zijn ſmart en vreugd.
Verhef, mijn ziel, door 't jeugdge, krachtge voelen
des levens, 't ſtil geluk van uwe deugd,

want op mijn twintig jaren bloeit een hoop
(is 't niet een droom?) die dag en nacht doet peizen,
en hart en boezem wilder ſteeds doet jagen,

o dit : De menſchen zonder liefde of hoop
op 't ſtormend levenſwrak het Ooſten wijzen,
waar eens, door licht omſtraald, een God zal dagen..

Het eeuwge oneindge valt, in dichte ſtroomen,
om mijne jeugdge kinderblijheid neêr,
nu dat, om mij, het kleine menſchbegeer
vergaat in ſtille ruſt van doode droomen.

Mijn ziel vergeet het bittre leed dier Tijden
van Laagheid, die 'k in 't ver verleden zag,
mijn jeugd omrankend, met een ſcherp gelach
van onmeêdoogen voor mijn grootſt verblijden.

Dees helle lichte dag zal om mij glijden
in 't leven, ſchoon 'k er viel en wederviel,
tot driemaal toe, want nu ſta ik herrezen

in een oneindge Grootheid, wijl mijn ziel
den gloor inzuigt van 's Wereld ſtatig wezen,
en 'k voel, o God, me uw zegen zengend wijden.

Herdenking.

Aan Albrecht Rodenbach.

« Ter waarheid ſtreeft mijn twijfelend gedacht,
« Ter waarheid ſtreeft mijn ruſtelooze ziel »
zóó ruiſchte, Kunſtenaar, de diepe kracht
der ſterk-golvende liedren uwer ziel.

Het lied dat luid uw edel hart ontſprong,
Dichter ! was echt 'lijk goud en marmer-puur,
en vloeide uit uwen boezem, met het vuur
dier groote Menſchheid die u-zelf bedwong.

o Zanger ! dorſtend, in uw jong beſtaan,
door 't leven ploegen uwen hoogen wil
van Menſch, gepaard met dien van Kunſtenaar,

uw werk toch leeft in zuivre rythmen, — zwaar-
dreunende van 't blijde levenſgetril, —
die 'k breed gelijnd voel in uw verzen gaan.

Victor De Meyere.

Teekenning van G. MORREN.

MANDRAGORA

DRAMATIS PERSONÆ :

Moſes profetax.
Bezaleël } Judæi.
Aholiab }
Michaël Archangelus.
Mirjam.

Nocte Uri Bezaleël, Ahiſamach Aholibah, ſub Sinaï montem dormiunt. Emergit Cynosura.
Expergefiunt Aholiab et Bezaleël ; geneculantes tenent cupaculum aureum et pannum violaceum.

Bezaleël

In den veertigſte nacht tot offeren
bij den berg gekomen
ſliep ik.

Aholiab

Stilte is na de reizangen.
Niet langer zonglinſtert wijd in de vert
het Gouden Kalf.

Bezaleël

Het goudlicht is verſlonden
door het glanſopnemend Hemeldier.

Aholiab

Moſes, Moſes!
keer tot de gedwaalden,
ſterk in uw vaſten ſtap de achter tredenden.

Bezaleël

Moſes, wij volgen,
Moſes, voer ons door de zandige wegen,
tot het vruchtige land.

Aholiab

Breek met uw wonderhand
de ſchijnbeelden als valſche weegpalen.
Keer tot de gedwaalden.

Bezaleël

Neem, Jehovah, het werk mijner handen tot offer;
zie het doek waarin ik uw naam ſpon als zon,
terwijl uw ſtralen werden
als lotoſbloemen en leeuwharten.
Rein en ledig is het midden ;
mocht daar uw voorhoofd ruſten,
Jehovah !

Aholiab

Neem, Jehovah, het werk mijner handen tot offer;
een wierook-tobbe ſmeedde ik,
en tot vorm nam ik uw hand die Gij
hebt opgeheven toen uw lippen
« Er zij Licht »
ſpraken.
Kon zij zalven bevatten u waard,
Jehovah !

Bezaleël & Aholiab

Jehovah, die ons het leven gaaft,
en in dit kracht tot werk
in uw Eer,
wij wijden u wat uw Geeſt
door ons vormde, Jehovah !

BEZALEËL

Mij was een vreemd gezicht:
ſlapend zag ik mijn ruſtend beeld,
en de bewegingen van mijn ziel
vormden zich;
geſtalten ademden van mijn mond,
engelen en vrouwen;
ſnelhoog zouden geheven zijn de cherubs,
maar de kleed-zoomen eindden in vrouwen-handen,
en zwaar gingen ze op,
zwaar van ſtaat.
Mijn vinger-bewegen was geworden
geren van paarden over een vlakte,
als de grond loeit.
Toen is ook belijfd het zien van mijn oogen;
met blikſemrompen onder ſterhoofden,
zijn ze trillend geſtormd over de aarde;
een vlam werd mijn lichaam,
innerlijk bewaarheid tot een edelſteen.

AHOLIAB

Slapend heb ik op een berg geſtaan.
Ommuurd zag ik de ſtad;
mij was als kon ik ontbinden het diepſte,
want anders in ſamenvoeg
maar één in grond waren breed doode muren,
en gaande menſchen met hun nieuwvormende liefde;
zwaar met ketting hing aan mijn hals de ſtad,
en ik bukte haar altijd ziend;
donderend heb ik toen in ſpierſpanning

opgerukt de ſtad
tot ʒe geheel mijn was.
Nooit heb ik naar boven geʒien.
« Mijn lijk ʒal neêrſlaan en bedekken
wat mijn nekkracht opſpalkt »
Zoo was mijn weten en ik ʒag niet op.

Bezaleël & Aholiab

Moſes, keer tot de ontwaakten!
Moſes, leid ons in uw stem!

Tum Mirjam lente aderrans ſomnambulans primo mœſtavoce, deinde fere delirans dicet :

Tuſſchen twee bergen door ʒie ik de ʒee-ʒiel,
de ʒee, de wijde eeuwige ʒee,
de ʒee die alles is,
de ʒee, de wijde eeuwige ʒee.
Zwaar in opgang ʒijn ʒij,
maar tuſſchen ʒult gij niet gaan ;
ondoorgankelijk is daar de lucht

van het scharlaken beeſt waarop de hoer,
want leven is ontucht,
van levende Sodom-waſemen,
want leven is on-natuur,
van roode inceſt-draken,
want leven is bloedſchande.
Vrouwen die bloedſerpenten, vrouwen die vlamſlangen zijt,
o het bloeiend rozenrood van wondkuſſende lippen,
de macht, de Godgelijke wereldmacht
van ongeſloten doodſoogen,
de ſterrende ſneeuwkriſtallen
van kinderſtemmen.

Gij zoudt mij kuſſen ;
waar is de plek ?
zal het zijn het licht van mijn borſten ?
zal het zijn de rondte mijner buik,
moederlijk als de aarde ?
mijn lippen die als het fonteinbekken
van wijſheid zijn ?
mijn ſtrenggedragen ruggemeer,
zoetweggolvend ?
zullen het de afgronden van mijn oogen zijn ?
Wee mij ! het zullen mijn haren niet zijn,
die zondevloed die de zilveroevers
van mijn ſchouderen beſtroomt.
Mijn hart, mijn hart zelf
zal komen en dringen zich
door de vriendſchap van mijn vleeſch
tot uw kus.

Neen, mijn ziel alleen zult ge kuſſen
in den nacht van wedergeboorte,
als de boomen zon zijn,
mijn hoogvleugelige
klankdoorkuſte
kleurdoorademde ziel,
van uw mond levenſvruchtig,
en de vezelfiguren van mijn lichaam zullen
ſtralen zijn om een edel midden.

Zie, op de eene berg is zwart licht,
zoo in kracht als het blinkend aan gene zij.
En kreetſtemmen gelijk in klankzwaarte
met hymnen,
bokſlucht ſterk als wierook.

Zoo ik ſta tuſſchen uw bergen,
leg ik mijn handen blank over de toppen,
is niet mijn lijf oneindig als de zee?
Zoo deinen mijn borſtgolven,
heft zich onder lippenblikſem
de oceaan mijner buik,
zoo verdrinkt gij tuſſchen mijn armen,
want meer dan de zee ben ik uw moeder,
zooals ik zijn zal die uwer kinderen,
uw voedbronnen zullen die van uw volgenden zijn.

Zwart offer in vuur,
blank offer in pijn.
Bij het ſluiten uwer oogen
zal ik een boom zijn;

mijn vruchten zult gij eten in Eeuwigheid,
en verbod.
Gij zelf hebt ze verwekt, het zijn de uwen.

BEZALEËL

Zij slaapt :
in den slaapspiegel ziet zij wondere gezichten.

AHOLIAB

In de maanschijn
plukte zij het doodende alruin.

MIRJAM

Maar dan zal ik in overvloed voldaan zijn;
blank als zilver zal ik zijn en uw denken
aan mij is geen storm meer
maar leeuwrik-schalmei.
Een smalle waterstraal
even onder verbreed
in het vlinderend gejoel om mij.
Luisterend zult gij zitten
waar mij schuimend de grond opzilvert,
mijn sluier doorwaast de wereld in tranen,
leven brengen mijn druppels.

Mijn geestkelk ontvangt
uw donkere woorden,
die wanneer zij geheven wordt een groen
weerschijnde vlam zijn;

in mijn damaſt zielweeffel
komen kristallijn figuren;
ik ben een zuiver water met kleur
van zonlibellen.

Mijn rijp geberſten vruchten laten
werelden los,
die door den nachthemel als ſterren vallen
in den nacht van wedergeboorte,
in den zwaar doorklonken nacht van
afgronden en monſters,
in de geuren doorzielde nacht,
in den nacht van wedergeboorte.

Silentium ſatis longum.

BEZALEËL

Mirjam, Mirjam!

AHOLIAB

Ontwaak, Mirjam.

Tum Mirjam expergefactus dicet :

MIRJAM

Wie roept mij?

BEZALEËL

Zaagt gij viſioenen van metaalglans, Mirjam?
Gij hebt de reien gevoerd om het Gouden Kalf.

Tum Moses a summo Sinaï monte cantabit.

Moses

Jehovah Vader Almacht.

Aholiab

Als teruggeslagen zonneflikkeringen
hebt gij heel den dag in zijn geglinster gezongen.

Mirjam

Zal ik zingen voor u
die ernstig en eenzaam zijt?
Zal ik dansen voor u?

Silent Bezaleël et Aholiab, saltans Mirjam cantabit.

Mirjam

Moederkens bloesem roode voetjes
Kussen den grond van 't Paradijs,
Moederkens oogen den Hemel kusten,
Lieve Gods groetenis Adamsluste,
Aedie thele
Het Paradijs,
Sterre moer
Baart zonnekind,
Zonnekind geele,
Aedie thele,
Zonnekind.

Gehoorende ʃlang met bloedʃteenen oogen,
Slang met kop van den kooperen ʃtier,
Gladdige ʃlangbuik verijʃd van melke,
Slang waar gij krinkelt de bloemen welken,
Aedie thele
Slangende ʃtier,
Uit het Noord
Stormde een rund
Loeiend van keele,
Aedie thele,
Kooperen keel.

Bezaleël & Aholiab

Gouden God-Rund
geweid langs Hemelpaden,
trouwe Stier,
wel was uw vader een zonneʃtraal,
uw moeder de koe wier zwartzilveren melk
de aarde bloeiend maakte.
De bronʃbeglanʃde aardmoeder
kuʃte u tuʃʃchen de hoomen,
gouden God-Rund
geweid langs Hemelpaden,
trouwe Stier
uit het land waar ook ons graan gaf de zon,
het purperen droomland,
Apis-Iʃis kind.

Moses

Jehovah Vader Almacht.

Mirjam

De wind rooft mijn stem, loom zijn mijn voeten.

Bezaleël

Zing Mirjam,
als een stroom donkere bloemen
onder den violen
sterhemel.

Aholiab

Dans Mirjam,
als de roode vogel Ibis
vleugelend naar het Zonsopkomen.

Mirjam

Geeft mij uw offers.

Tum Bezaleël et Aholiab tradent pannum violaceum et cupaculum aureum.

Moses

Jehovah Vader Almacht.

Mirjam

Tusschen haar borsten de glimmende Stierkop
Kauwend den appel met bloedoogenlach,
Klammend gekronkt om de bleeke lenden,
Oog tot haar oogen niet af te wenden,
Aedie thele
Bloedoogenlach,
Zonnekind,

Slangenrund,
Gloeiende teelen,
Aedie thele,
Gouden Kalf.

Mofes proximus alta voce cantat.

Moses

In zes dagen hebt gij het al gefchapen,
mijn vader is in uw handen gevormd,
Uw klanken als dauw op mijn voorhoofd gezegd
zijn vuur in mij.

Mirjam

Aedie thele.

Bezaleël & Aholiab

Moses keer weer.

Moses

Jehovah Vader Almacht.

Silet dum sacra violata adfpicit.

Moses

Groot ftond ik eenzaam in zaalpoort.
Ik zag niets dan het woeftijn kil
dat Jefus had betreden;
ik proefde nog de wilde honing,
de kelderdufte had niet kunnen dooden
de ftrenge geur van kemelhaar;

ik begon te zien, een rooden bal
ſchetterde door de vreemd doorſteende bogen,
ſtormend zwenkte de zwarte vrouw.
Groot ſtond ik eenzaam in de zaalpoort,
in mij zagen eenmaal de oogen.
Over mij voor de verre zaalpoort
ſtond de geſtalte.
Zijn lach orkaande boven door,
zijn ſchedel bonkte met de rinkelbommen
tegen pilaſters.

De zwart magere dans is voor mij gegaan,
bekorings-dans;
in den nevel heb ik mijn bloed gezien,
mijn eigen bloed.
Blank rinken nu zijn handenſchijven
met kuſſen mengend.

En toen mijn hoofd in de ijlte was
en mijn ziel zich wendde,
zagen mijn lichaamſoogen,
heel de zaal door vurig geſterd,
Judas, Salome,
in doodelijke zilverkuſſen.

Groot lag in de zaalport mijn hoofd,
toen mijn ziel het woeſtijn kil doorgleed
van Jeſus betreden;
het water vaarwel lachte
geraakt van Jeſus,

Door danſte in omhelzing der kil
geſchedelde het zwarte paar.

Vrouw, achter u ſtaat de moeder,
van wereld-barenſnood lacht haar ſmart
bij uw danſen.
Uw danſen is baren,
bij iedere grondtikking van uw zilvervoeten
ijg en zwartblauwe vrouwvlammen
uit bloedpoelen;
gij baart vervloekingen,
uw ſtem werpt gele nachtbloemen
van de Liefde vloek.

Mirjam

Uit het wierookvat rookt gezucht,
Doorzweet van tranen is mijn doek.

Michaël Archangelus

Boven den ſterrenloop,
hoog gekroond boven de wereld,
is God de Vader.

Eeuwigheid in zijn linker hand,
Waarheid in zijn rechter,
De alkleurige vogel Liefde
zit op zijn borſt,
hem voeden de Levenſtranen van Gods oogen:
Geheimnis en Alweten;
voor hem is het kruis
welks top het Licht,
welks omvattende armen Geloof en Hoop,
welks voet Duiſternis wijſt;
dit alles weerſchijnt boven hem de Duif,
en zijn ſtralen lichten de wereld.

Onbereikelijk voor de vrouw op het beeſt,
boven de wateren
is Maria als muziek.
Van haar mond
gaat Alharmonie,
begeleid van de harpen harer oogen,
alvoedend de melk harer borſten:
Onthouding en Vruchtbaarheid.
Sfinxen en heremijten kuſſen
de ſterzoomen van het kleed.
Haar ſtille handen wijzen Offer en Genade,
Moeder vloeit de haarglans.

Zoo is aan de krachtvoeten van God den Vader
gezeten Maria boven alle wateren.

Mirjam, in uw handen is Gods eigendom.

Mirjam

De eens geketende geesten schimmen op,
mijn doek omsluiert de Maan.

Michaël Archangelus

Zie, vrouw, daar is gezeten een Mensch,
vruchtbaar in genade als de Granaatboom.
Zie zijn voorhoofd als de zee oneindig
als sneeuwrotsen blank,
zie zijn handen, de herinnering
maakt zilvren plectra zijn vingeren,
daar zij eenmaal melodiën opgezonden
hebben tot het toekomende, uit Davids harp,
zie zijn voeten...

Mirjam

Grafzerken van het Leven,
welks naam in een roode letter gekend wordt,
zijn voeten, zijn voeten,
rustende tweevuldigheid.
Mijn gouden wierookvat,
omstroom met uw kostlijken nardus
dit blank eener maagden ziel.
Mijn gouden haren,
omstroom deze vaste bergen die de wereldlast dragen.
Eenmaal zullen ze bewegen,
omhoog zullen ze voeren de zonden zwaarte.
Uitgewischt zijn de dansindrukſels
bij de eeuwige sporen
van zijn voeten.

Aholiab

Kon zij zalven bevatten u waard,
Jehovah.

Moses

Jehovah Vader Almacht.

Michaël Archangelus

Zie, vrouw, een God stijgt op,
maar in zwaarte drukt hem de last,
op hem rust een massieve donderwolk van zonde.
Nu torst op buigende schouderen
Oneindig hij het Eind.
Zie de cedren tempelpilasters,
eenmaal de Eer Gods steunend
zijn nu zijn handen die Gods genade houden;
zie de goud becherubde verbondskist :
zijn lichaam waarvoor in statig rhytmus
de alklank van den harpenaar trad,
zie zijn aangezicht...

Mirjam

Vaste ster van Liefde,
kostbaar bedauwd van zalig wijnbloed,
dubbel Heelal van oogen.
Hemelsche mondspelonk die de schatten van God
bevat houdt,
hemelsche mond, om u zie ik zwaar druppend
paarlen van leed.
Vlakte van zuiverheid, spiegel van Liefde,

ſereen voorhoofd, op u ſchreit droefheid
moeilijke tranen van offer.
Mijn purperen doek,
omvat een oogwenk het wereld kleinood.
Mijn purperen doek,
droog de zweetdroppen.
Dat nu rein voor de eeuwigheid het Eindlooze
ten Hemel vaar.

Bezaleël

Mocht daar uw voorhoofd ruſten,
Jehovah.

Moses

Jehovah Vader Almacht.

Aug. 93. André Jolles.

Op een Zomeravond.

Eenzaam, een pakje in zijn linkerhand en zijnen gaanftok in de rechter, volgde van Thuijne met wijden tred den regelrechten, met linden bezoomden fteenweg, die, hoog als een dijk, dwars door de onafzienbare weiden, het dorpje N. aan de ftad G. verbindt. De in purperen glorie ondergaande Julizon befcheen hem zijdelings en fchoot,. bij elken ftap, reufachtig-fchuin zijn zwarte fchaduw uit, tuffchen de onbewegelijke fchimmen der ook reufachtig uitgerekte ftammen van de linden. Aan zijn plunje erkende men een op zijn beft gekleede buitenwerkman; aan den glans van geluk, die uit zijn rond, joviaal aangezicht ftraalde, begreep men dat hij ergens naar een feeft of pleizierpartijtje trok. Zoo was het inderdaad : hij ging ter kermis naar de groote ftad G., aldaar door zijn gehuwde oudite dochter uitgenoodigd.

Zoet en opbeurend waren al zijne gewaarwordingen. Gedurende zoo menigvuldige jaren was zijn levenflot zóó ruw geweeft; gedurende zoo menigvuldige jaren had hij gefjouwd, gezwoegd, zonder ooit, zelfs des Zondags, een vollen dag uitfpanning en ruft te genieten; maar nu dat zijn kinderen groot werden en hem allen zoo moedig terzijde ftonden, begon hij

toch te hopen en te gelooven, dat zijn goede vrouw en hij een vreedzamen, onbekommerden ouden dag zouden hebben.

Was het niet reeds als een begin van welverdiende loon en onbezorgdheid, als een dageraad van vreedzaam leven en geluk, die drie vacantiedagen, welke hij in de groote ſtad zou doorbrengen. God! drie dagen! 't was bijna niet te gelooven! Hij herinnerde zich niet, neen, gedurende zijn ganſche leven niet, drie achtereenvolgende dagen werkeloos doorgebracht te hebben.

Zijn rond en vroolijk aangezicht had zich bij die gedachte onder een breederen glimlach van geluk ontloken. Ah! hij wiſt wel waaraan hij ze beſteden zou, die dagen. Elken morgen, de handen welluſtig in de broekzakken en de ſigaar, ja, ja, de ſigaar in den mond, een bezoek in al de herbergjes van de wijk; hier, een ſpel met de kaart, daar, een ſpel met de bol, onder het drinken van een aantal lekkere borreltjes; om één uur, de terugkomſt naar Romanie's huis, ganſch opgeruimd, ganſch verkwikt, een klein beetje beſchonken zelfs, maar niet te veel, juiſt genoeg om als een gelukzalige Romanie's ongëevenaarde ſoep met bolletjes en haar zoo onuitſprekelijk lekker rundvleeſch te gebruiken. En dan, na 't middagruſtje, de lange, ſlenterende wandeling met Romanie, haar man en kinderen: 't bezoek aan de volkſſpelen van de wijk, 't genieten der muſiek op de kioſken, de opſtijging des luchtbals en 's avonds, midden het zwart gekriel en het joelen der duizenden aanſchouwers, de betoovering van illuminatie en vuurwerk. O! het zou zoo prachtig, zoo verrukkend zijn! Hoe jammer, dat moeder niet had kunnen meêkomen! Maar 't huis mag toch alleen niet blijven met de kinderen; toekomende maal zou het haar beurt zijn. En 't gelaat ſteeds ſtralend van naïeve vreugd, ſtapte hij al raſſer er raſſer over de eenzame, regelrechte baan, zijn nog verlengde ſchaduw ſtap bij ſtap uitſchietend tuſſchen de nog verlengde onbewegelijke ſchaduwen der lindeſtammen; zijn blikken geveſtigd nu eens op het ſmaragd der weiden, waarin de roſſe en witte grazende koeien zich in de glorie van den zonſondergang als vlekken van goud en van

zilver bewogen; dan recht vóór zich uit, op het als het ware ſamenkrimpend uiteinde van den ſteenweg, waarachter, gehuld in een zonderlingen, grootſchen ſmook, zich reeds vaaglijk de omtrekken der voorſtad vertoonden.

Eenſklaps trok een verwijderd, maar akelig luidend gehuil, waarin zich een ſnel naderend geratel van wielen over den ſteenweg mengde, van Thuijne uit zijn zoete beſpiegelingen.

Hij keerde zich om en ontwaarde een geſpan dat, in volle vlucht voortgezweept, hem ſpoedig achterhaalde. Hij bleef palſtil aan den rand van den weg ſtaan, ſchielijk, met een uitdrukking van inſtinctieven angſt op het gelaat, beſeffend dat het iets buitengewoons, wellicht iets vreeſelijks gold.

Zijn eerſte gedachte was, dat het paard — een klein zwartje — op hol liep. Maar het zien van een zweep, die onophoudend, onophoudend kletſend van onder de kap der kar geſlingerd kwam, en van een pak, een ros, langwerpig pak, dat, met een touw onderaan de as gebonden, hotſend en botſend in dien zotten rit over de ſteenen voortgeſleurd werd, veranderde zijn meening, terwijl het aanhoudend, meer en meer akelig weergalmend gehuil hem iets ſchrikkelijk barbaarſch deed vermoeden. Hij kwam een ſtap nader, hij keek, met oogen vol afſchuw, naar het vervaarlijk, naderend tafereel.

Toen het rijtuig ſlechts op een dertigtal meters afſtands meer was, zag en begreep hij alles. Het paardje, dat ſchuimde, zooals hij nooit een arm beeſt zien ſchuimen had, werd door een woeſtaard, die in het karretje zat, vooruitgezweept; en het pak, het langwerpig, roſachtig pak was een hond, een groote gele trekhond die, de pooten ſaâmgebonden en een touw om den hals geſtrikt, huilend en bloedend, op deze afſchuwelijke wijze meêgeſleurd werd.

« Houd op! » ſchreeuwde eenſklaps van Thuijne, onberedeneerd, als een uitzinnige, ſtok en pak weggooiend en met beide handen naar den muil van het paardje ſpringend.

Hij werd een heel eind meegesleept, hij kreeg een vreeselijken zweepslag in het aangezicht, een stem tierde, vloekend, in het aanhoudend, afgrijselijk gehuil van den hond.

« Los! laat los! of 'k sla u dood! »

Maar van Thuijne, door een onweerstaanbare impulsie overweldigd, was eensklaps als razend geworden. Hij kende zichzelven niet meer; hij wist niet meer wat hij deed; hij sprong naar die stem, hij verworgde ze in de keel van den woestaard; hij riep, met van woede uitgespalkte oogen, terwijl hij de bruut in zijn kar ten gronde duwde:

« Monster! schelm! waarom mishandelt gij die arme beesten? »

De woestaard wrong zich uit zijn klauwen los, sloeg hem zijn vuist in 't aangezicht, huilend als een bezetene :

« 't Gaat u niet aan ! ik ben er meester van ! »

Het was een kloeke kerel, een groote, roode, rosse met een afzichtelijke opgezwollen tronie. Het scheen van Thuijne dat hij dronken was. Maar van Thuijne ook was kloek en de woede, die hem vervoerde, vertiendubbelde zijn krachten. Hij greep hem weder bij de keel, duwde hem weder achterover, schreeuwde opnieuw :

« Monster ! schelm ! waarom mishandelt gij die arme dieren! »

De bruut beet van Thuijne in de linkerhand. Hij beet er in, dat er het bloed uit spatte en dat van Thuijne de kleine verbrijzelde beentjes voelde kraken. En, daar hij aldus nogmaals uit zijn klauwen was geraakt, stiet hij hem achterover uit het rijtuig op den steenweg en zweepte nog razender op zijn paard, om voort te rijden.

Wat er alsdan geschiedde zou van Thuijne niet bepaald kunnen zeggen...

Hij bleef eenige stonden, als duizelig, dwars over den steenweg liggen, en, weer bijgekomen, zag hij het monster uit al zijn macht, met de scherpe zijde van een hamer in het lijf van zijn paardje hakken. Het arm beest wilde of kon niet meer voort. Het trippelde, als ter plaast genageld, en wipte beurtelings hinnikend op, of zeeg verlamd door zijne kniebogen, terwijl het

bloed, met zweet en schuim gemengd, in breede ſtralen langs zijn ſchenkels ſtroomde. En ſteeds, bij elken ſchok, huilde de hond, die, afſchuwelijk om aan te zien, met verbrijzelden muil, met bebloede, beſlijkte, aan ſtukken geſcheurde huid en uit hun holten gerukte oogen, onder het karretje te ſterven lag.

Toen ſprong van Thuijne als onder een ſpoorslag weder op. Met ijzeren hand rukte hij den hamer uit de hand des woeſtaards, wipte in 't rijtuig en, met een enkelen ſlag op den kop, veldde hij 't monster neêr. Maar hij wiſt zelfs niet, dat hij hem met den eerſten ſlag ter dood getroffen had, hij ſloeg opnieuw, hij ſloeg en ſloeg maar altijd voort, blindelings en nutteloos, elken ſlag met een ſomber gegrol van woeſtheid begeleidend, zijn aangezicht, ook monſtrueus, afzichtelijk geworden, zijn uitgeſpalkte oogen als door eenen rooden laai beneveld, zijn handen, zijn wangen, zijn oogen, zijn rochelend, hijgenden mond volgeſpat van het bloed en de herſenen van zijn afſchuwelijken vijand.

Eenſklaps werd hij heftig door twee handen bij den kraag gegrepen en uit het karretje gerukt.....

Twee mannen hielden hem vaſt, die hem in een oogwenk ontwapend hadden; een aantal anderen kwamen in de verte toegeſneld.

Als een weerlicht werd van Thuijne der werkelijkheid bewuſt. Hij ſtaarde, ſtom, verſchrikt, verwilderd de twee mannen aan, die, wilde kreten ſlakend, hem krachtig op zij duwden; hij ſtaarde naar 't afgrijſelijk ſchouwſpel op den ſteenweg; hij begreep de daad, die hij begaan had; hij begon te beven en ſchielijk, door zijn beenen zakkend, barſtte hij als een kind in tranen los.

In enkele oogenblikken werden zij door een, als uit den grond geſproten, joelende menigte omringd. Men verdrong hen ten allen kante; men omringde het paardje, dat in de draagboomen van 't karretje was neêrgevallen en den hond, diep as geſtorven was; en kreten van afſchuw en woede weêrgalmden, gemengd met driftige uitroepingen en verwarde vragen. De beide mannen,

die van Thuijne uit het karretje getrokken hadden, hielden hem ſteeds uit al hun krachten vaſt, hijgend, heen en weer geſlingerd door het brommend gepeupel als door een zeebaar, hun gevangene beurtelings rechts en links der baan leidend, zonder te weten waarom.

Eindelijk kwamen, met uitgetrokken ſabel, drie agenten van politie toegeſneld. Zij dreven heftig het janhagel uiteen, twee van hen maakten zich meeſter van den weerloozen, ſteeds als een kind ſchreienden gevangene, deden hem de boeien aan en namen hem onmiddellijk mede; de derde liep naar 't karretje.

Zij ſtapten vooruit, ſnel, ſnel, zoo ſnel zij konden, door een ſteeds driftiger, ſteeds aangroeiende menigte begeleid. En uit die diep ontſtelde menigte, die nog maar onduidelijk de oorzaak en de aaneenſchakeling van den moord begreep, onſtond nochtans een algemeen en overweldigend gevoel, een inſtinctmatige en almachtige kreet des harten, een kreet van angſt en medelijden voor den rampzalige, die den dood gepleegd had. Allen wilden hem aanſchouwen, heele benden ſnelden op de flanken van den ſtoet vooruit, vrouwen ſchreiden luidkeels, kinderen ſlaakten ſcherpe kreten. En de agenten werden trapſwijs overrompeld; met dreigende gebaren van hun bloote ſabels, die in de avondzon glinſterden, moeſten zij onophoudend de nieuwſgierigen verdrijven, met een ſtoot der vuiſt of der knie deden zij ſteeds ſpoediger vooruitgaan den gevangene, die, afſchuwelijk en machteloos, nu midden zijn tranen zonderlinge ſmeekingen uitte, afgebroken woorden en zinnen, die niemand begreep.

Reeds naderden zij de voorſtad. De laaſte ſtralen van de ondergaande zon, rood als vuur, weerkaatſten zich als een brand in de venſterruiten van de naaſtgelegen huizen en de hooge wanden der ſabrieken kleurden zich als met vlekken van bloed, terwijl, in den dikkenden avondſmook, het reuſachtig en verdofd gebrom der groote ſtad opſteeg.

Zij ſtapten over een brug die onder het getrappel der voeten dreunde. De joelende toeloop des volks was zoodanig groot geworden, dat men den

ellendigen gevangene tusschen de twee agenten zelfs niet meer ontwaren kon. Men zag niets meer, in 't opgejaagde stof, boven het deinend gekriel der hoofden, dan de punten hunner helmen, waaruit soms gensters schoten in den laatsten zonnegloed.

Zij kwamen tusschen de eerste huizen, hier en daar voor het feest van den volgenden dag reeds met vlaggen en wimpels versierd. Op de dorpels der deuren stonden vrouwen met bleeke, ontdane gezichten, die kleine kinders op den arm droegen. Jonge knapen liepen steeds, met schrille kreten, een stofwolk opjagend, den stoet vooraf en uit de meer en meer ontstelde menigte, wier gemeenschappelijke ziel eindelijk onweerstaanbaar haar medelijden voor den gevangene uitte, steeg nu één enkele, alom herhaalde, steeds zwellende en weldra als een donder boven de deining der hoofden rollende kreet :

« Hij heeft wel gedaan! Laat hem los! laat hem los! laat hem los! »

En plots greep er, aan 't hoofd der kolom, een vreeselijke worsteling plaats. Kreten van woede weergalmden, de sabels der agenten werden gezwaaid en aan stukken geslagen, en eensklaps, begroet door een kolossaal gejuich, werd een man, die er afschuwelijk uit zag, een man die, het aangezicht bedekt met bloed en de kleeren aan flarden, klagend en schreiend, zijne geboeide handen smeekend naar het volk uitstrekte, zegevierend op de schouders getild en gedragen : het volk, dat eindelijk zijn daad begrepen had, kwam hem uit de klauwen der agenten te rukken en proclameerde hoog zijn vrijspreking, in een almachtigen kreet des gewetens.

Nevele, Mei 1894. CYRIEL BUIJSSE.

Van het eerste nr van dit tijdschrift [illegible]

met eene plaat van JAN TOOROP. Eenige [illegible] oor.

Twaalf prachtdrukken van de [illegible] zijn te verkrijgen tegen drie frank of één [illegible]

Rond 1 November verſchijnt bij L. [illegible], directeur van « *De Nederlandſche Boekhandel* », St-[illegible], te Antwerpen, **Verzen van Victor de Meyere**, gedru[illegible] op [illegible] Holländer-papier, octavo-formaat, omſlag en tekſt-verſi[illegible] van Victor H[illegible].
Prijs : 3,5o frank.

Men mag inteekenen Pachecoſtraat 81, [illegible]

Medewerkers aan « **Van Nu en Straks** » [illegible] over het verſchijnen van eenige hunner teeke[illegible] *Internationale* » van Parijs. Recht tot rep[illegible] alleen door ons afgeſtaan *onder voorwaar*[illegible] *artieſt zou gevraagd worden*. Onze med[illegible] verantwoordelijk maken voor de gebrekkig[illegible] *Revue Internationale* ».